

Socialstyrelsen

Håndbog om sigtede
og domfældte
borgere med
udviklingshæmning

Lovregler og kriminalpræventive
sociale indsatser

Viden til gavn

Indhold

1. INDLEDNING	4
Håndbogens formål.....	4
Målgruppen for håndbogen	5
Målgruppen for indsatsen	5
Håndbogens indhold	5
2. STRAFFELOVEN OG SERVICELOVEN OM SOCIALPÆDAGOGISK BEHANDLINGSARBEJDE	6
3. TYPER AF FORANSTALTNINGSDOMME	8
Foranstaltningsdommenes længstetid.....	11
Domsændring.....	11
Bistandsværger	12
Udgangsbestemmelser	15
Kriminalitet begået i tilsynsperioden	18
4. VARETÆGTSSURROGAT OG MENTALOBSERVATION	19
5. GÆLDENDE TILSYNSREGLER.....	24
Det kriminalpræventive tilsyn.....	24
Formålet med det kriminalpræventive tilsyn	25
Opgaver og ansvarsfordeling i det kriminalpræventive sociale arbejde	26
Handlekommunens organisering af tilsyn	27
Hvor længe varer den kriminalpræventive tilsynsforpligtelse?	27
Hvilke beføjelser har det kriminalpræventive tilsyn?	28
Hvad omhandler det kriminalpræventive tilsyn?	28
Delegation af det kriminalpræventive tilsyn	29
6. SAMRÅD – ET IKKE LOVFASTSAT FÆLLESKOMMUNALT SAMARBEJDSFORA	30
Udveksling af oplysninger mellem de enkelte tilsynskommuner og samrådene mv.....	31
7. MODTAGEPLIGT OG BOFORMER	33
Kommunerne har modtagepligten	33
Hvad indebærer modtagepligten?	34
Sikrede boformer.....	35

8. Magtanvendelsesregler Servicelovens afsnit VII	37
Personkreds.....	37
Magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten.....	37
Indgrebsmuligheder efter servicelovens kapitel 24 d	37
Hvem har kompetencen til at træffe afgørelse om indgreb?.....	43
Foreløbig afgørelse om indgreb.....	44
Hvem kan udføre indgreb?	45
Hvilke betingelser gælder?	46
Klageadgang.....	48
Registrering og indberetning	48
Tjekliste og procesbeskrivelser – et samlet overblik.....	49
9. UDREDNING OG HANDLEPLANER	51
Myndighedens handleplan for indsatsen.....	53
Den pædagogiske handleplan for indsatsen.....	54
10. SOCIALPÆDAGOGISKE INDSATSER I DET KRIMINALPRÆVENTIVE SOCIALE ARBEJDE	57
Afdækning og forebyggelse af uheldsmæssige situationer	58
Professionel etik og faglige kvalifikationer.....	61
Lokale arbejdsgange i forhold til indgrebsmuligheder.....	66
11. VURDERING AF RISIKOADFÆRD	68
Formålet med risikovurderinger.....	68
Strukturerede metoder til risikovurdering	70
LITTERATURLISTE.....	76
Litteratur.....	76
Love, regler og internationale konventioner	78
Bilag 1	80
Oversigt over eksempler på metoder og redskaber til risikovurderinger.....	80
Metoder og redskaber til risikovurdering udviklet i Danmark	80
Aktuariske og strukturerede kliniske metoder.....	82

1. INDLEDNING

Denne håndbog indeholder en samlet beskrivelse af de love og regelsæt, som regulerer indsatsen over for sigtede og domfældte med udviklingshæmning under kommunalt tilsyn. Det gælder især straffelovens, retsplejelovens og servicelovens bestemmelser. Den første del af håndbogen præsenterer således de gældende regler på området.

Håndbogens anden del beskæftiger sig med de socialpædagogiske indsatser i det kriminalpræventive arbejde og giver eksempler på, hvordan personalet kan håndtere nogle af de udfordringer, som er konsekvens af det forskelligartede regelgrundlag. Desuden gives eksempler på systematiske metoder til vurdering af risiko for ny kriminalitet.

Håndbogen er, som følge af lovændringer på området, en opdateret og samlet udgave af to tidligere håndbøger: *Sigtede og domfældte med udviklingshæmning under kommunalt tilsyn – en håndbog om lovregler og pædagogiske udfordringer samt Indgreb som del af den kriminalpræventive sociale indsats – til professionelle på boformer for sigtede og domfældte med udviklingshæmning og lignende.*

Håndbogens formål

Håndbogens overordnede formål er at give et overblik over regelsættet samt støtte til at omsætte lovbestemmelserne på området til konkrete handlinger som en del af den kriminalpræventive sociale indsats.

Håndbogen har særligt fokus på at:

- beskrive de retlige rammer for indsatsen med relevans for opgavevaretagelsen på området
- præsentere væsentlige aspekter af den professionelle tilgang i den kriminalpræventive sociale indsats, herunder inspirere til håndtering af tvivlsprogs spørgsmål og dilemmaer, som ledere og medarbejdere kan stå over for i det daglige arbejde
- beskrive formål med og konkrete metoder til risikovurdering, som kan bidrage til at skaffe faglig viden til brug for valg af kriminalpræventive sociale indsatser.

Der er dog ikke tale om en fuldstændig gennemgang af samtlige regler og aspekter i relation til opgavevaretagelsen vedrørende udmøntning af strafferetlige afgørelser på det sociale område. Der henvises til relevant lovgivning for yderligere information i håndbogens litteraturoversigt.

Det har ikke været muligt, inden for rammerne af arbejdet med håndbogen, at beskrive de mange tilgange og metoder, der bruges i den kriminalpræventive sociale indsats, men der kan findes referencer til et udvalg af disse pædagogiske tilgange og metoder i litteraturlisten.

Der beskrives forskellige cases i håndbogen. Casene er fiktive og kortfattede, idet de alene skal fremhæve konkrete vinkler og budskaber.

Målgruppen for håndbogen

Håndbogen retter sig især mod ansatte ved de sociale myndigheder og på boformer, som varetager opgaver i relation til personer med udviklingshæmning, der er dømt til tilsyn eller anbringelse i socialt regi. Håndbogen kan endvidere være relevant for tilsynsførende, værger, bistandsværger, forsvarsadvokater, anklagemyndighed, domstole, politi m.fl.

Målgruppen for indsatsen

Håndbogen omfatter sigtede eller domfældte personer med udviklingshæmning, som er dømt til tilsyn eller anbringelse i socialt regi. Det gælder, uanset om disse er anbragt på tilbud, der drives af kommuner, regioner eller af private leverandører, som er godkendt efter servicelovens § 108.

De anbragte borgere er ofte sigtet eller dømt for personfarlig og grov kriminalitet, men er, som følge af deres mentale og psykiske tilstand, ikke egnede til at blive varetægtsfængslet eller straffet på almindelig vis. Det kan skyldes udviklingshæmning i forskellige grader, mangelfuld udvikling og svækkelse af de psykiske funktioner. Derfor bliver de anbragt i en boform under de sociale myndigheder efter retsplejelovens § 765, som led i en foranstaltning efter straffelovens § 68 eller som led i en alternativ afsoning efter straf-fuldbyrdslovens § 78.

Håndbogens indhold

Håndbogen indeholder i alt 11 kapitler.

I kapitel 2 redegøres for strafferetten og serviceloven om socialpædagogisk behandlingsarbejde.

I kapitel 3 redegøres for de forskellige typer af foranstaltningsdomme.

I kapitel 4 redegøres for varetægtssurrogat og mental observation.

I kapitel 5 redegøres for de gældende tilsynsregler.

Kapitel 6 omhandler samråd og andre ikke lovfastede fælleskommunale samarbejdsfora.

I kapitel 7 redegøres for forskellige typer boformer.

I kapitel 8 redegøres for indgrebsmuligheder, herunder de betingelser, der skal være opfyldt for, at de kan anvendes.

Kapitel 9 omhandler opgave- og ansvarsfordelingen mellem myndigheds- og leverandørniveau på det sociale område. Fokus er på sammenhængen mellem den afgørelse, kommunen træffer på baggrund af dommen eller kendelsen, samt de mål der sættes op for indsatsen og det konkrete pædagogiske arbejde.

Kapitel 10 beskriver den socialpædagogiske indsats i det kriminalpræventive sociale arbejde med at yde hjælp og støtte til den anbragte, herunder den personlige og professionelle etik samt kulturens betydning for den faglige tilgang mv.

Kapitel 11 beskæftiger sig med risikoadfærd og metoder til vurdering heraf med henblik på at understøtte den kriminalpræventive sociale indsats. Der er i bilag 1 korte beskrivelser af en række konkrete metoder til risikovurderinger.

2. STRAFFELOVEN OG SERVICELOVEN OM SOCIALPÆDAGOGISK BEHANDLINGSARBEJDE

Både straffeloven og serviceloven er aktuelle for det socialpædagogiske arbejde i boformer, der modtager borgere med udviklingshæmning, som er sigtede eller domfældte, og det er nødvendigt at have kendskab til og anvende begge regelsæt.

Når retten finder det formålstjenligt, kan den domfældte borger idømmes en foranstaltning med socialpædagogisk indsats – evt. kombineret med en sundhedsfaglig eller psykiatrisk behandling¹.

Ifølge servicelovens § 81 skal en person med nedsat funktionsevne tilbydes en kompenserende indsats. Denne regel gælder også for domfældte. Reglerne vedrørende magtanvendelse mv. er gældende for borgere i denne persongruppe, som har en betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne. Servicelovens § 82 fastsætter, at kommunalbestyrelsen skal yde hjælp til en person med betydelig nedsat psykisk funktionsevne, der ikke kan varetage egne interesser, uanset om vedkommende samtykker eller ej.

1 Foranstaltningsdomme til udviklingshæmmede lovovertrædere indeholder ikke et behandlingsforløb fastsat af en overlæge. Det kan foranstaltningsdomme til psykisk syge kriminelle til gengæld indeholde. Derfor kaldes disse i daglig tale for *behandlingsdomme*. Dog kan domfældte borgere med en type 1, 2 og 3 domme i kraft af anbringelsen undergives psykiatrisk behandling som led i foranstaltningen. Det er samme paragraf i straffeloven, der anvendes til at idømme foranstaltning overfor borgere med psykisk lidelse og udviklingshæmning.

§ Hvad siger serviceloven om indsatsen til voksne med nedsat psykisk funktionsevne?

§ 81. Kommunalbestyrelsen skal tilbyde en særlig indsats til voksne med nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller med særlige sociale problemer. Formålet med indsatsen er

1. at forebygge, at problemerne for den enkelte forværres,
2. at forbedre den enkeltes sociale og personlige funktion samt udviklingsmuligheder,
3. at forbedre mulighederne for den enkeltes livsudfoldelse gennem kontakt, tilbud om samvær, aktivitet, behandling, omsorg og pleje og
4. at yde en helhedsorienteret indsats med servicetilbud afpasset efter den enkeltes særlige behov i egen bolig, herunder i botilbud efter lov om almene boliger m.v. eller i botilbud efter denne lov.

<<

§ 81 a. Kommunalbestyrelsen skal i et møde træffe beslutning om samt offentliggøre en værdighedspolitik, der beskriver de overordnede værdier og prioriteringer for personlig hjælp, omsorg og pleje m.v., som ydes efter lov om social service til personer over folkepensionsalderen, jf. § 1 a i lov om social pension.

Stk. 2. Ældreministeren fastsætter nærmere regler om kommunalbestyrelsens forpligtelser efter stk. 1.

§ 82. Kommunalbestyrelsen skal yde hjælp efter denne lov i overensstemmelse med formålet, jf. § 81, til personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne, der ikke kan tage vare på deres egne interesser, uanset om der foreligger samtykke fra den enkelte. Hjælpen kan dog ikke ydes ved brug af fysisk tvang.

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen skal påse, om der er pårørende eller andre, der kan inddrages i varetagelsen af interesserne for en person med betydelig nedsat psykisk funktionsevne. Kommunalbestyrelsen skal være opmærksom på, om der er behov for at bede statsforvaltningen om at beskikke en værge efter værgeomålsloven.

Hvis vedkommende modsætter sig den socialpædagogiske indsats, vil der ikke være mulighed for at gennemtvunge denne, med mindre der er hjemmel hertil i servicelovens magtanvendelsesregler.

Personer, der er omfattet af straffelovens § 16, stk. 2, må i henhold til ordlyden som udgangspunkt kunne antages at være omfattet af servicelovens § 81, hvorfor den sociale indsats kun kan iværksættes med samtykke og frivillighed fra den domfældte. Indsatsen til borgeren kan således ikke gennemføres med magt, med mindre betingelserne herfor er opfyldt, som beskrevet i servicelovens afsnit VII om magtanvendelse over for voksne og i kapitel 24 d om særlige indgrebsmuligheder over for sigtede og domfældte borgere med udviklingshæmning.

Indgrebsmulighederne i kapitel 24 d er nærmere beskrevet i kapitel 8.

Personale på boformer, der modtager sigtede og domfældte borgere, kan opleve, at det er dilemmafyldt, hvis der i dommen er beskrevet vilkår om en bestemt socialpædagogisk indsats eller behandling, og borgeren ikke samtykker hertil. I kapitel 10 beskrives den socialpædagogiske indsats, herunder forslag til, hvordan der kan arbejdes borgerinddragende og med udgangspunkt i det, der motiverer borgeren til at arbejde hen imod en fremtidig tilværelse uden kriminalitet.

Personer, der er omfattet af straffelovens § 16 og kan være fritaget for straf, må altid anses som værende omfattet af begge bestemmelser, hvorfor der kan igangsættes en socialpædagogisk indsats, uanset samtykke fra den domfældte borger. Vurderingen af, om en person er omfattet af straffelovens § 16, er en lægelig vurdering, mens det er en juridisk vurdering, der afgør, om en person er straffri. Der foretages en juridisk vurdering af, hvorvidt den pågældende var utilregnelig på gerningstidspunktet på grund af psykisk sygdom eller udviklingshæmning.

3. TYPER AF FORANSTALTNINGSDOMME

Straffelovens § 16 fastslår, at personer, der ikke forstår egne handlinger grundet udviklingshæmning, ikke kan straffes på almindelig vis. Personer, der er omfattet af straffelovens § 16, kan dog straffes, når særlige omstændigheder taler herfor, eller hvis personen er fundet tilregnelig for den pågældende kriminelle handling. Retsplejelovens § 765 bringes i anvendelse, når der skal tages stilling til, om en sigtet borger med udviklingshæmning skal anbringes i vare-tægssurrogat.

Straffeloven skelner mellem borgere, der har udviklingshæmning i høj grad, jf. § 16, stk. 1, og borgere, der har udviklingshæmning i lettere grad, jf. § 16, stk. 2.

§ Hvad siger straffeloven om udviklingshæmning og straf?

§ 16. Personer, der på gerningstiden var utilregnelige på grund af sindssygdom eller tilstande, der må ligestilles hermed, straffes ikke. Tilsvarende gælder personer, der var mentalt retarderede i højere grad. Befandt gerningsmanden sig som følge af indtagelse af alkohol eller andre rusmidler forbigående i en tilstand af sindssygdom eller i en tilstand, der må ligestilles hermed, kan straf dog pålægges, når særlige omstændigheder taler derfor.

Stk. 2. Personer, der på gerningstiden var mentalt retarderede i lettere grad, straffes ikke, medmindre særlige omstændigheder taler for at pålægge straf. Tilsvarende gælder personer, der befandt sig i en tilstand, som ganske må ligestilles med mental retardering.

Når en borger frifindes for straf i medfør af disse bestemmelser, kan vedkommende i stedet idømmes en foranstaltning efter § 68 i straffeloven med henblik på at forebygge ny kriminalitet.

En foranstaltningsdom forudsættes at blive iværksat uden for rammerne af det sanktionssystem, der gælder for normalt begavede kriminelle. Varigheden af en foranstaltningsdom fastsættes efter bestemmelserne om længstetid i § 68 a i samme lov. Læs mere om længstetider på side 11.

§ Hvad siger straffeloven om andre retsfølger af en strafbar handling?

§ 68. Hvis en tiltalt frifindes for straf i medfør af § 16, kan retten træffe bestemmelse om anvendelse af andre foranstaltninger, der findes formålstjenlige for at forebygge yderligere lovovertrædelser. Såfremt mindre indgribende foranstaltninger som tilsyn, bestemmelser vedrørende opholdssted eller arbejde, afvænningsbehandling, psykiatrisk behandling m.v. ikke findes tilstrækkelige, kan det bestemmes, at den pågældende skal anbringes i hospital for sindslidende, i institution for personer med vidtgående psykiske handicap eller under tilsyn med mulighed for administrativ anbringelse eller i egnet hjem eller institution til særlig pleje eller forsorg. Anbringelse i forvaring kan ske under de betingelser, der er nævnt i § 70.

§ 68 a. Medfører en foranstaltning efter § 68 eller § 72, jf. § 68, at den dømte skal anbringes i institution, eller giver foranstaltningen mulighed herfor, fastsættes en længstetid på 5 år for denne foranstaltning. Længstetiden omfatter også foranstaltninger, som senere fastsættes efter § 72, jf. § 68, og som medfører en lempelse af den hidtidige foranstaltning. Under særlige omstændigheder kan retten efter anmodning fra anklagemyndigheden ved kendelse fastsætte en ny længstetid på 2 år.

>>

<<

Stk. 2. I de tilfælde, der er omhandlet i stk. 1, fastsættes dog i almindelighed ingen længstetid, hvis den dømte findes skyldig i drab, røveri, frihedsberøvelse, alvorlig voldsforbrydelse, trusler af den i § 266 nævnte art, brandstiftelse, voldtægt eller anden alvorlig seksualforbrydelse eller i forsøg på en af de nævnte forbrydelser. Er der ikke fastsat en længstetid, indbringer anklagemyndigheden spørgsmålet om ændring eller endelig ophævelse af foranstaltningen for retten 5 år efter afgørelsen, medmindre spørgsmålet har været forelagt for retten inden for de sidste to år. Derefter forelægges spørgsmålet for retten mindst hvert andet år.

Stk. 3. Ved andre foranstaltninger end de i stk. 1 nævnte fastsættes en længstetid for foranstaltningen, der ikke kan overstige 3 år. Under særlige omstændigheder kan retten efter anmodning fra anklagemyndigheden ved kendelse forlænge længstetiden. Den samlede tid for foranstaltningen kan ikke overstige 5 år.

En foranstaltningsdom kan være udformet på forskellig vis og tilpasses lovovertræderens individuelle behov. Rigsadvokatmeddelelsen, *Psyksisk afvigende kriminelle* (2017), beskriver under punkt 5.2 fem grundlæggende domstyper, som anklagemyndigheden kan nedlægge påstand om i retten. Disse er ikke udtømmende, idet en foranstaltning kan tilpasses lovovertræderens individuelle behov. I det følgende beskrives domstyperne.

Type 1: Dom til anbringelse i sikret afdeling for personer med vidtgående psykiske handicap

Denne foranstaltning er beregnet på personer med udviklingshæmning, der må anses for at være udtalt farlige og derfor frembyder nærliggende risiko for personfarlige handlinger, og hvor det skønnes, at personen med udviklingshæmning har behov for konstant overvågning. Dommen indebærer, at den

pågældende anbringes i en sikrede boform (aktuelt Kofoedsminde).

I denne type sager fastsættes ikke altid længstetid, jf. straffelovens § 68 a, stk. 2.

Type 2: Dom til anbringelse i institution for personer med vidtgående psykiske handicap, således at domfældte efter bestemmelse fra kommunen kan overføres til sikret afdeling

Denne foranstaltning indebærer, at personen med udviklingshæmning anbringes i en social boform med døgndækning, og som er godkendt til formålet (SEL § 108). Det vil sige, at der er personale døgnet rundt, inklusiv vågen nattevagt. Denne domstype anvendes typisk over for personer med udviklingshæmning, der har begået personfarlig kriminalitet, eksempelvis brandstiftelse, røveri, voldtægt eller vold, og hvor det skønnes, at personen med udviklingshæmning har behov for konstant overvågning, og at der er risiko for ny personfarlig kriminalitet, således at personen med udviklingshæmning i givet fald hurtigt skal kunne overføres til en sikret boform.

Det sidste kræver således ikke rettens godkendelse, men tilsynsmyndigheden skal dog som tidligere nævnt træffe afgørelse samt udfærdige en visitationsskrivelse, jf. afsnittet om, hvad modtagepligten indebærer, hvor indholdet i visitationen og visitationsskrivelsen er omtalt.

Der nedlægges enten påstand om, at der ikke fastsættes en længstetid, eller en længstetid på 5 år, jf. straffelovens § 68 a, stk. 1 og 2.

Type 3: Dom til anbringelse i institution for personer med vidtgående psykiske handicap

Denne foranstaltningsdom indebærer, at personen med udviklingshæmning anbringes i en social boform med døgndækning, og som er godkendt til formålet (SEL § 108). Det vil sige, at der er personale døgnet rundt, inklusiv vågen nattevagt. Boformen vil som udgangspunkt ikke være låst, bortset fra under nærmere fastsatte betingelser, hvorefter der kan ske dørlåsning om natten i maksimalt 8 timer, jf. § 137 j i serviceloven. Denne domstype anvendes typisk over

for personer med udviklingshæmning, der har begået personfarlig kriminalitet i form af eks. brandstiftelse, røveri, voldtægt eller vold, og hvor det skønnes, at personen med udviklingshæmning har behov for konstant overvågning.

Der nedlægges enten påstand om, at der ikke fastsættes en længstetid, eller om en længstetid på 5 år, jf. straffelovens § 68, stk. 1 og 2.

Type 4: Dom om tilsyn af kommunen, således at domfældte efterkommer tilsynsmyndighedens bestemmelse om ophold og arbejde, og således at tilsynsmyndigheden kan træffe bestemmelse om anbringelse i institution for personer med vidtgående psykiske handicap

Denne domstype anvendes over for personer med udviklingshæmning, hvor tilsyn, eventuelt kombineret med socialpædagogisk bistand, kan være tilstrækkeligt, men hvor der kan opstå behov for, at personen med udviklingshæmning skal anbringes i en social boform. Foranstaltningsdommen forhindrer ikke, at den domfældte anbringes i en social boform med døgndækning.

Dommen kan suppleres eksempelvis med et vilkår om psykiatrisk behandling, der også giver mulighed for lægelig godkendt behandling mod misbrug. Anbringelse i en social boform i henhold til en sådan dom sker ved administrativ beslutning. Den kræver således ikke rettens godkendelse. Tilsynsmyndigheden skal også i dette tilfælde træffe afgørelse samt udfærdige en visitationsskrivelse.

Der nedlægges enten påstand om, at der ikke fastsættes en længstetid eller en længstetid på 5 år, jf. straffelovens § 68 a, stk. 1 og 2.

Type 5: Dom om tilsyn af kommunen, således at domfældte efterkommer tilsynsmyndighedens bestemmelse om ophold og arbejde

Denne foranstaltningsdom anvendes over for personer med udviklingshæmning, der skønnes at have behov for social støtte i dagligdagen. Påstanden kan eventuelt suppleres med særlige vilkår om psykiatrisk behandling, der også giver mulighed for

behandling mod misbrug og/eller sexologisk behandling.

Der nedlægges påstand om en længstetid, der ikke kan overstige 3 år, jf. straffelovens § 68 a, stk. 3. Der kan, ud fra en konkret vurdering af omstændighederne i den enkelte sag, nedlægges påstand om mindre end 3 år. Ligeledes kan længstetiden forlænges ud fra en konkret vurdering, men ikke overstige 5 år i alt.

Fælles for alle domstyper

Det er afgørende for indsatsen over for domfældte personer med udviklingshæmning, at tilsynsmyndigheden og de involverede fagpersoner sætter sig grundigt ind i domsteksten for at forstå dommen og dens præmisser.

Tilsynsmyndighed og evt. social boform skal være særlig opmærksom på præmisser om for eksempel misbrugsbehandling, psykiatrisk behandling og sexologisk behandling, når man arbejder med og følger op på handleplanen for tilsyns- og evt. anbringelsesperioden. Det samme gør sig gældende, når der skal fastsættes vilkår for den domfældte borgers færden under udgang, jf. §§ 1-6 i bekendtgørelse 200 af 25. marts 2004 om udgangstilladelse m.v. til personer, der er anbragt i hospital eller institution i henhold til strafferetlig afgørelser eller i medfør af farlighedsdekret - med senere ændringer til forskriften i bekendtgørelse nr. 1184 af 6. december 2012.

Foranstaltningsdommenes længstetid

En foranstaltningsdom skal som udgangspunkt tidsbegrænses, hvilket fastslås i straffelovens § 68 a, stk. 1. Der fastsættes dog ofte ikke en længstetid, når en borger med udviklingshæmning har begået personfarlig kriminalitet, for eksempel drab, brandstiftelse og voldtægt eller anden alvorlig seksualforbrydelse. Hvis der ikke er fastsat en længstetid, skal der føres regelmæssig domstolskontrol, jf. § 68 a, stk. 2, som er givet på side 9.

En foranstaltningsdom afsluttes ved længstetidens udløb, med mindre tilsynsmyndigheden af kriminalitetsforebyggende og behandlingsmæssige grunde indstiller til en forlængelse. Tilsynsmyndighedens indstilling til forlængelse af dommen skal være fremsendt til Statsadvokaten mindst ½ år, før dommen udløber, da retsmødet om forlængelse skal være berammet inden dommens udløb.

Domsændring

En tidsubestemt dom skal ikke opretholdes i længere tid og videre omfang end nødvendigt. Det påhviler Statsadvokaten at påse dette.

En anmodning om forlængelse af en foranstaltningsdom skal være indbragt inden foranstaltningsudløb, og bør som altovervejende hovedregel være afgjort inden udløb. Hvis sagen ikke er afgjort inden længstetidens udløb, kan dommens bestemmelser ikke anvendes som hjemmel til for eksempel anbringelse.

Dog kan den dømte selv, bistandsværgeren, kommunen som tilsynsmyndighed eller boformens ledelse begære en ændring, i form af skærpelse, lempelse eller en ophævelse, af dommen indbragt for retten. Det skal bemærkes, at der kan anbefales skærpelse og lempelse, men en skærpelse vil typisk kræve, at borgeren har begået ny kriminalitet, eller at der foreligger en skærpet risikovurdering. Anmodningen skal fremsættes over for den statsadvokatur, hvor den aktuelle foranstaltning er idømt, idet denne har ansvaret for sagen. En sag forbliver altid hos den statsadvokatur, der har haft sagen ved første domfældelse.

Er de før omtalte parter uenige, gælder tilsynsmyndighedens beslutning om indstilling til ændring eller opretholdelse af foranstaltningen. Det er efterfølgende tilsynskommunen, som skal visitere vedkommende, hvis dommen skal fornyes eller ophæves.

§ Hvad siger straffeloven om domsændringer?

§ 72. Det påhviler anklagemyndigheden at påse, at en foranstaltning efter §§ 68, 69 eller 70 ikke opretholdes i længere tid og videre omfang end nødvendigt.

Stk. 2. Bestemmelse om ændring eller endelig ophævelse af en foranstaltning efter §§ 68, 69 eller 70 træffes ved kendelse efter anmodning fra den dømte, bistandsværgeren, anklagemyndigheden, institutionens ledelse eller kriminalforsorgen. Anmodning fra den dømte, bistandsværgeren, institutionens ledelse eller kriminalforsorgen fremsættes over for anklagemyndigheden, der snarest muligt indbringer spørgsmålet for retten. Tages en anmodning fra den dømte eller bistandsværgeren ikke til følge, kan ny anmodning ikke fremsættes, før der er forløbet et halvt år fra kendelsens afsigelse.

Stk. 3. Bestemmelsen i § 59, stk. 2, finder tilsvarende anvendelse på afgørelser efter stk. 2. Er der spørgsmål om ændring af foranstaltningen på grund af ny lovovertrædelse, afgøres spørgsmålet dog af den ret, der behandler sagen vedrørende overtrædelsen.

Bistandsværger

Hvis en person med udviklingshæmning idømmes en foranstaltning, der indebærer, at han eller hun kan anbringes i en social boform, skal retten beskikke en bistandsværger. Der beskikkes ikke bistandsværger ved domstype 5. Domfældte kan fremsætte ønske om en bestemt person, der som udgangspunkt antages af retten. Hvis den domfældte ikke selv kan pege på en person, vælges en bistandsværger fra Statsforvaltningens liste over antagne personer til disse hverv.

Hvis den domfældte borger ønsker en anden bistandsværger under domsperioden, skal der rettes henvendelse til politiet, som indbringer sagen for retten. Retten til at få beskikket en bistandsværger fremgår af straffelovens § 71 og § 71, stk. 2.

Hvervet som bistandsværger bortfalder, når dommen ophører.

§ Hvad siger straffeloven om retten til bistandsværger?

§ 71. Såfremt der bliver tale om at dømme en tiltalt til anbringelse i institution eller i forvaring efter reglerne i §§ 68-70, kan der af retten beskikkes ham en bistandsværger, så vidt muligt en person af hans nærmeste pårørende, der sammen med den beskikkede forsvarende skal bistå tiltalte under sagen.

Stk. 2. Er tiltalte dømt til anbringelse som nævnt i stk. 1, eller giver afgørelsen mulighed for sådan anbringelse, skal der beskikkes ham en bistandsværger. Denne skal holde sig underrettet om den dømtes tilstand og drage omsorg for, at opholdet og andre foranstaltninger ikke udstrækkes længere end nødvendigt. Beskikkelsen ophører, når foranstaltningen endeligt ophæves.

Stk. 3. Justitsministeren fastsætter nærmere regler om antagelse og vederlæggelse af bistandsværger samt om disses opgaver og nærmere beføjelser.

En bistandsværger skal holde sig underrettet om den dømtes tilstand, og se til, at opholdet og andre foranstaltninger ikke udstrækkes længere end nødvendigt. Bistandsværgeren kan, jf. § 14 i bekendtgørelsen om bistandsværger, derfor, uden borgerens samtykke, få adgang til de personfølsomme oplysninger om den dømte, som er nødvendige for, at bistandsvær-

gen kan vurdere, hvorvidt opretholdelse af en foranstaltning er nødvendig.

Bistandsværgeren må ikke forveksles med en værge beskikket efter værgemålsloven. Eksempelvis skal en bistandsværge ikke inddrages i den dømtes økonomiske forhold. En bistandsværge kan derfor ikke få adgang til de personfølsomme oplysninger, som ikke har betydning for foranstaltningens opretholdelse – eksempelvis den fulde handleplan efter servicelovens § 141.

Bekendtgørelse nr. 947 af 24. september 2009 om bistandsværger beskriver funktionen nærmere, herunder hvem der kan beskikkes. Her følger et uddrag af bekendtgørelsen.

§ Hvad siger bekendtgørelsen om funktionen som bistandsværge?

Kapitel 2

Beskikkelse af bistandsværger

§ 3. Såfremt der bliver tale om at dømme en tiltalt til anbringelse i psykiatrisk sygehus eller sygehusafdeling, institution for personer med vidtgående psykiske handicap eller i forvaring m.v. efter reglerne i straffelovens §§ 68-70, kan retten beskikke en bistandsværge for den pågældende, jf. straffelovens § 71, stk. 1.

Stk. 2. Er tiltalte dømt til anbringelse som nævnt i stk. 1, eller giver afgørelsen mulighed for sådan anbringelse, skal retten beskikke en bistandsværge for den pågældende, jf. straffelovens § 71, stk. 2.

>>

<<

Stk. 3. Som bistandsværge skal så vidt muligt beskikkes en af den sigtedes, tiltaltes eller dømtes nærmeste pårørende.

§ 4. Når politiet skønner, at der kan blive tale om at beskikke en bistandsværge for en sigtet eller tiltalt, skal spørgsmålet rejses over for retten på så tidligt et tidspunkt, at den, der eventuelt beskikkes, får mulighed for at være til stede under sagens behandling.

Stk. 2. Hvis der skal beskikkes en bistandsværge for en dømt, som ikke har haft en sådan værge beskikket under sagens behandling, skal politiet om fornødent henlede rettens opmærksomhed på spørgsmålet, når dommen er afsagt. Såfremt den dømte har haft en bistandsværge beskikket under sagens behandling, fortsætter denne som bistandsværge for den pågældende efter dommen.

§ 6. En begæring fra den sigtede, tiltalte eller dømt om at få en allerede beskikket bistandsværge udskiftet med en anden fremsættes over for anklagemyndigheden, der snarest muligt indbringer spørgsmålet for retten. Straffelovens § 59, stk. 2 finder tilsvarende anvendelse.

Kapitel 3

Bistandsværgens opgaver og beføjelser

§ 7. Bistandsværgeren skal så vidt muligt handle i samråd med den sigtede, tiltalte eller dømt.

>>

<<

§ 8. En bistandsværgen, som beskikkes under straffesagens behandling, har i første række til opgave sammen med den beskikkede forsvarer at bistå den sigtede eller tiltalte under sagens behandling, jf. herved straffelovens § 71, stk. 1. Efter dommen er det ifølge straffelovens § 71, stk. 2, bistandsværgens opgave at holde sig underrettet om den dømtes tilstand og at drage omsorg for, at opholdet på sygehuset/sygehusafdelingen, i institutionen eller anstalten og andre foranstaltninger ikke udstrækkes længere end nødvendigt.

Stk. 2. Bistandsværgen skal rådgive og vejlede den sigtede, tiltalte eller dømte om klageadgang, herunder i henhold til lov om frihedsberøvelse og anden tvang i psykiatrien, samt om muligheden for at søge en idømt foranstaltning ændret eller ophævet, jf. straffelovens § 72. Bistandsværgen skal endvidere bistå den pågældende med at udforme eventuelle klageskrivelser og anmodninger om foranstaltningsændring eller ophævelse samt yde bistand ved behandlingen af disse sager.

§ 9. Bistandsværgen skal snarest muligt efter beskikkelsen besøge den sigtede, tiltalte eller dømte og til stadighed holde sig i forbindelse med denne. Besøg skal ud over første besøg finde sted efter behov.

>>

<<

Stk. 2. Bistandsværgen har ret til fri og uhindret personlig, skriftlig og telefonisk forbindelse med den pågældende. Dette gælder dog ikke, hvis den sigtede eller tiltalte er varetaget/fængslet efter retsplejelovens § 762, stk. 1, nr. 3, og væsentlige hensyn til efterforskningen nødvendiggør, at bistandsværgen er undergivet bestemmelser om brev- og besøgskontrol fastsat af politiet. Såfremt der træffes afgørelse herom, skal den sigtedes eller tiltaltes forsvarer orienteres, ligesom fremgangsmåden i retsplejelovens § 771 og § 772 skal iagttages.

§ 10. Politiet skal holde bistandsværgen underrettet om, hvornår der afholdes retsmøder vedrørende den sigtede, tiltalte eller dømte, herunder retsmøder med henblik på beskikkelse af en ny bistandsværgen.

Stk. 2. Udskrifter af domme og kendelser angående den sigtede, tiltalte eller dømte skal efter anmodning herom udleveres til bistandsværgen, medmindre efterforskningsmæssige hensyn undtagelsesvis taler herimod. Indhentede oplysninger om den sigtedes, tiltaltes eller dømtes personlige forhold og mentale tilstand skal endvidere efter anmodning herom udleveres til bistandsværgen, hvis den sigtede, tiltalte eller dømte meddeler samtykke hertil.

Stk. 3. Politiet skal samtidig med beskikkelsen orientere bistandsværgen om den sigtedes, tiltaltes eller dømtes folkeregisteradresse og sidst kendte opholdssted. Politiet skal herudover på bistandsværgens anmodning orientere bistandsværgen om den sigtedes, tiltaltes eller dømtes folkeregisteradresse og sidst kendte opholdssted.

>>

<<

§ 11. Når statsadvokaten har rejst tiltale for nævningeting eller udfærdiget ankemeddelelse, varetager statsadvokaten, indtil fuldbyrdesordre er meddelt, de opgaver, der i §§ 4, 5, og 10 er pålagt politiet. I sager, der forelægges Højesteret, varetager Rigsadvokaten disse opgaver.

§ 12. Den sigtedes, tiltaltes eller dømtes forsvarer skal efter anmodning i fornødent omfang og under hensyn til retsplejelovens bestemmelser samt til bestemmelserne i denne bekendtgørelses § 9, stk. 2, og § 10, stk. 2, orientere bistandsværgeren om sagen og om bistandsværgerens rettigheder og pligter.

§ 13. Et sygehus/en sygehusafdeling, en institution eller en anstalt m.v., som modtager en person, der har en bistandsværge beskikket, skal snarest underrette bistandsværgeren, når den pågældende påbegynder et ophold på stedet.

Stk. 2. Sygehuset/sygehusafdelingen, institutionen eller anstalten m.v. skal ligeledes underrette bistandsværgeren ved afslutningen af den pågældendes ophold på stedet.

§ 14. Personalet på sygehuset/sygehusafdelingen, institutionen eller anstalten m.v. skal endvidere give bistandsværgeren enhver oplysning, som er nødvendig for, at denne kan varetage sit hverv på forsvarlig måde. En oplysning, som af lægelige grunde ikke gives til den sigtede, tiltalte eller dømte, må heller ikke gives til bistandsværgeren.

Stk. 2. Bistandsværgeren har ret til at gøre sig bekendt med oplysningerne i tvangsprotokollen vedrørende den sigtede, tiltalte eller dømte, som den pågældende er beskikket for.

>>

<<

Stk. 3. Bistandsværgeren har endvidere ret til at gøre sig bekendt med indholdet af den sigtedes, tiltaltes eller dømtes journal, herunder behandlingsplan, såfremt den pågældende selv ville have adgang hertil, jf. § 37 i sundhedsloven, og såfremt den pågældende meddeler samtykke til, at bistandsværgeren får adgang til journalen.

§ 15. Der påhviler bistandsværgeren tavshedspligt.

Beskikkelsen som bistandsværge ophører, når den idømte foranstaltning ophører, jf. § 16, stk. 1, i bekendtgørelsen om bistandsværger. Hvis retssagen mod en sigtet eller tiltalt borger med udviklingshæmning ikke fører til, at der afsiges en foranstaltningsdom, ophører beskikkelsen som bistandsværge ligeledes, jf. § 16, stk. 2, i samme bekendtgørelse.

Udgangsbestemmelser

Personer med udviklingshæmning, der i henhold til en dom eller kendelse er anbragt i en boform efter domstyperne 1-3, er frihedsberøvede. Det indebærer, at borgeren ikke kan forlade boformen uden tilladelse.

Borgere der har en domstype 4, og hvor myndigheden har truffet afgørelse om anbringelse i en social boform efter servicelovens § 108, er ikke omfattet af udgangsbestemmelserne.

Afgørelser om udgang fra boformen træffes efter bekendtgørelse nr. 200 af 25. marts 2004. Med senere ændringer til forskriften i bekendtgørelse nr. 1184 af 6. december 2012.

Udgangsbekendtgørelsen fastslår også, hvem der kan træffe en afgørelse om udgang og omfanget heraf.

Hvis borgeren er anbragt i varetægtssurrogat, er det retten, der skal afgøre, om vedkommende må forlade boformen, mens politiet kan give boformens ledelse lov til at give vedkommende udgang med ledsager for et kortere tidsrum, når særlige omstændigheder taler for det, jf. § 7-11 i udgangsbestemmelserne i henhold til anbringelser efter retsplejeloven (varetægtssurrogat). Se nærmere om dette i kapitlet om varetægtssurrogat og mentalundersøgelse på side 19.

Når en person med udviklingshæmning er anbragt i henhold til en dom efter straffelovens § 68, kan der træffes afgørelse om udgang af højst tre timers varighed inden for samme døgn. Udgang skal altid ske med ledsagelse, hvis udgangen strækker sig over mere end tre timer uden overnatning.

Ved udgange af højst tre timers varighed, samt ved udgange over tre timer med ledsagelse uden overnatning, træffes afgørelse herom af kommunalbestyrelsen, som kan delegerer afgørelseskompetencen til boformens ledelse, jf. § 2, stk. 2, nr. 1 og 2, i udgangsbekendtgørelsen.

Hvis borgeren er anbragt på en privat boform efter servicelovens § 108, skal boformen bede kommunalbestyrelsen om at træffe afgørelse om udgang, da dette er en myndighedsafgørelse, der ikke kan træffes af private boformer.

Hvis borgeren er anbragt på en sikret institution, skal udgang altid ske med ledsager.

Statsadvokaten træffer afgørelse om udgang, både med og uden ledsagelse i mere end tre timer, men uden overnatning, når der er tale om generel tilladelse og om adgang til at arbejde m.v. uden for boformen, jf. § 2, stk. 3, nr. 1-6, i udgangsbekendtgørelsen.

Der skal lægges vægt på behandlings- og retssikkerhedsmæssige hensyn ved afgørelser om tilladelse til udgang. Det gælder blandt andet de forhold, der har begrundet dom til anbringelse i stedet for en mindre indgribende foranstaltning.

Servicelovens § 137 j, som behandles i kapitel 8 om indgrebsmulighederne i servicelovens kapitel 24 d, gør det muligt at aflåse borgerens bolig for natten under særlige betingelser. Dette indgreb har til formål at sikre, at anbragte borgere ikke forlader boformen uden tilladelse.

§ Hvad siger bekendtgørelsen om udgangstilladelse?

Anvendelsesområde

§ 1. Denne bekendtgørelse finder anvendelse på meddelelse af udgangstilladelser m.v. til personer, som i medfør af

1. straffelovens § 68, § 69 og § 73, er dømt til anbringelse i hospital for sindslidende, herunder Sikringsafdelingen under Psykiatrisk Center, Sygehus Vestsjælland, eller i institution for personer med vidtgående psykiske handicap,
2. straffelovens § 74 a, er anbragt i en sikret afdeling på en døgninstitution for børn og unge,
3. retsplejelovens § 765, stk. 2, nr. 3 eller 4, er anbragt i institution eller hospital m.v., og
4. retsplejelovens § 809, stk. 2, er indlagt til mentalundersøgelse på hospital for sindslidende, i institution for personer med vidtgående psykiske handicap eller i anden egnet institution. (...)

Anbringelse i henhold til dom efter straffelovens § 68, § 69 og § 73

<<

§ 2. (...)

Stk. 2. For personer, der er dømt til anbringelse i institution for personer med vidtgående psykiske handicap, træffer amtsrådet afgørelse om

1. adgang til at færdes inden for institutionens område, og
2. udgang som nævnt i stk. 1, nr. 3-5, dog således at udgang efter stk. 1, nr. 3, altid skal ske med ledsagelse af en eller flere medarbejdere, hvis den pågældende er anbragt i sikret institution eller afdeling i henhold til dom.

Stk. 3. Statsadvokaten træffer afgørelse om udgange, der ikke er omfattet af stk. 1 eller 2.

§ 3. Ved afgørelsen af, om der bør gives tilladelse til udgang m.v., skal der - ud over behandlingsmæssige hensyn - navnlig lægges vægt på hensynet til retssikkerheden, herunder de forhold, som har begrundet dom til anbringelse i stedet for mindre indgribende foranstaltninger.

Stk. 2. Tilladelse til udgang betinges af, at den dømte under udgangen ikke begår strafbart forhold eller i øvrigt misbruger udgangstilladelsen. Tilladelsen kan endvidere betinges af andre vilkår, som findes formålstjenlige for at undgå misbrug.

Der skal føres protokol over udgangen for den enkelte anbragte borger med udviklingshæmning. I protokollen noteres det, hvornår udgangen er givet samt tidspunkter for udgang og hjemkomst. Protokollen skal opbevares på samme måde som øvrigt journalmateriale og arkiveres sammen med journalen. Det skal anføres, hvis udgangen er betinget af vilkår, der skal overholdes, jf. § 3, i bekendtgørelsen.

Hverken dom eller udgangsbekendtgørelsen giver hjemmel til at pålægge den domfældte at aflevere urinprøve eller kræve alkoholtest ved tilbagekomst, selvom der er mistanke om indtagelse af alkohol eller stoffer under udgang. Hjemmel til at pålægge den domfældte borger urinprøve eller alkoholtest skal bero på et eventuelt vilkår for tilladelsen til udgang.

Man kan dog prøve at motivere den domfældte til, at vedkommende afgiver en urinprøve eller lader sig teste for at fjerne en bestyrket mistanke.

Hvis boformens leder nægter udgang af hensyn til retssikkerheden, skal det noteres i protokollen med en udførlig begrundelse. En sådan beslutning om at tilbagekalde en udgangstilladelse er en afgørelse og skal derfor træffes af den myndighed, som har givet tilladelsen. Der er etableret en midlertidig ordning for tilbagekaldelse af afgørelser om udgangstilladelse m.v. til personer, der er anbragt i hospital eller institution i henhold til strafferetlig afgørelse eller i medfør af farlighedsdekret. For nærmere information herom henvises til *Vejledning til ledere og medarbejdere på tilbud for domfældte med udviklingshæmning om en midlertidig ordning for tilbagekaldelse af udgangstilladelser*.

På boformer, som er en del af kommunens egen forvaltning, kan kommunen delegere afgørelseskompetencen efter udgangsbekendtgørelsens § 2, stk. 2, til boformens leder. Hvis kommunalbestyrelsen har delegeret afgørelseskompetencen til lederen af en boform, kan denne træffe afgørelse om en ændret udgangstilladelse, sådan at en udgang uden ledsagelse i stedet kan gennemføres med ledsagelse, hvis dette er forsvarligt i den konkrete situation. Afgørelser om udgang, der er truffet af boformens leder, kan påklages til den kommunalbestyrelse, som har delegeret afgørelseskompetencen.

Ved planlægning af ledsaget udgang skal det drøftes, hvordan det rent praktisk kan gennemføres. For eksempel hvordan det skal foregå, hvis den domfældte eller ledsageren skal på toilettet. Når tilladelsen for udgang er givet under forudsætning af, at

den domfældte er under konstant opsyn, gælder det således også ved toiletbesøg.

Tilladelse til øvrige udgange søges hos Statsadvokaten. Tilladelsen fra Statsadvokaten til udgang skal være modtaget, inden udgangen kan iværksættes. Ansøgningen bør sendes i god tid og mindst 30 dage før udgangen. Der gives dog mulighed for akut indlæggelse på hospital m.v. Her kræves en efterfølgende orientering til Statsadvokaten hurtigst muligt.

Boforens leder skal, ved udgange bevilget af Statsadvokaten, eventuelt Rigsadvokaten, vurdere, hvorvidt udgangen kan gennemføres ud fra en konkret risikovurdering.

Lederen eller dennes repræsentant skal vurdere den pågældende borgers psykiske tilstand på det aktuelle tidspunkt, før der kan træffes afgørelse om udgang.

Kriminalitet begået i tilsynsperioden

Som led i det kriminalpræventive arbejde er det hensigtsmæssigt, hvis den kommunale tilsynsmyndighed på forhånd har opstillet procedurer for politianmeldelse af eventuel ny kriminalitet i domsperioden, således at ledelse og personale i boformen ved, hvornår, hvordan og hvem der skal kontakte politiet i den givne situation.

Tilsynsmyndigheden har, i medfør af straffelovens § 72, pligt til at afgive udtalelser, også når en borger har begået ny kriminalitet.

Såfremt en anmeldelse af ny kriminalitet ikke fører til sigtelse af en domfældt borger, kan oplysningerne tilgå statsadvokaturen i forbindelse med udtalelser, der afgives som led i statsadvokatens tilsyn, idet oplysningerne kan have betydning for vurderingen af foranstaltningens formålstjenlighed.

Ny kriminalitet kan udløse en mere indgribende foranstaltning, hvis Statsadvokaten og retten vurderer, at den foranstaltning, der allerede er idømt, ikke

kan forhindre, at borgeren igen begår en kriminel handling. Det samme vil være tilfældet, hvis den nye begåede kriminalitet er af grovere karakter, end den kriminalitet, der udløste den nuværende dom.

Hvis ny kriminalitet ikke bliver anmeldt, kan anklagemyndigheden næppe danne sig et dækkende billede af den domfældtes tilstand og udvikling. Det kan indebære, at foranstaltningsdommen bliver ophævet eller lempet for tidligt.

Politianmeldelser

Hverken det omsorgsudøvende personale eller myndigheds personer har en særlig anmeldelsesforpligtelse i forhold til kendskab til begået kriminalitet.

Hvis personalet har en begrundet viden eller formodning om, at den domfældte påtænker at begå en personfarlig handling, skal man forsøge at standse pågældende, herunder tilkalde politiet. Hvis ikke, kan personalet selv risikere at blive sigtet for at overtræde straffeloven. Her tænkes på handlinger, som medfører fare for andre menneskers liv og velfærd.

En sådan anmeldelse indebærer ikke en overtrædelse af tavshedspligten.

4. VARETÆGTSSURROGAT OG MENTALOBSERVATION

Hvis det vurderes, at en borger med åbenlys eller formodet udviklingshæmning skal holdes i varetægtsfængsel under efterforskningen, sker det ikke i en arrest eller i et fængsel. Dommeren afsiger i stedet, i henhold til retsplejeloven, en kendelse om at anbringe vedkommende i varetægtssurrogat i en boform efter serviceloven.

Hvis betingelserne for en varetægtsfængsling er til stede, men retten vurderer varetægtsfængslingens formål kan opnås ved mindre indgribende foranstaltninger, kan retten træffe afgørelse herom, jf. retsplejelovens § 765, stk. 1. Det kræver dog, at sigtede giver sit samtykke hertil.

Retten kan endvidere, jf. retsplejelovens § 765, stk.2, nr. 3 og 4, bl.a. bestemme, at den sigtede skal:

- tage ophold i eget hjem eller boform
- eller undergive sig psykiatrisk behandling eller afvænningsbehandling for misbrug af alkohol, narkotika eller lignende, om fornødent på hospital eller særlig institution.

Kendelsen indeholder betingelser for opholdet, uanset om det er i en åben eller sikret boform.

Derudover kan anbringelse i varetægtssurrogat, jf. retsplejelovens § 777, ske i anstalt eller hospital mv. med eller uden borgerens samtykke. Betingelserne herfor er:

- anklagemyndighedens samtykke
- hospitalets/institutionens samtykke og
- borgerens samtykke.

Retten kan undtagelsesvis godkende en anbringelse uden borgerens samtykke, hvis helbredsmæssige hensyn eller hensynet til andres sikkerhed gør det påkrævet, jf. retsplejelovens § 777, 2. pkt.

En overførsel efter retsplejelovens § 777 kan således komme på tale, når der under en varetægtsfængsling fremkommer oplysninger om, at den sigtede borger har en psykisk sygdom eller udviklingshæmning, og derfor bør ophold sig på psykiatrisk hospital, en boform for personer med vidtgående psykisk funktionsnedsættelse eller anden egnet institution i stedet for arresthus.

Når en borger med udviklingshæmning er anbragt i varetægtssurrogat, gælder særlige bestemmelser for, hvornår borgeren må forlade boformens område. Bestemmelserne findes i udgangsbekendtgørelsens § 7-11, der fastslår, at en borger, der er i varetægtsurrogat, og indlagt på hospital eller anbragt i en boform i forbindelse med mentalundersøgelse, ikke må forlade hospitalets eller boformens område uden rettens godkendelse. Bestemmelsen gælder anbringelser og indlæggelse på såvel lukkede som åbne hospitalsafdelinger samt sikrede boformer.

Retsplejelovens § 771, stk. 2, giver dog mulighed for, at borgeren kan få tilladelse til at forlade hospitalets eller boformens område med ledsagelse i et kortere tidsrum, hvis mentalundersøgelsen ikke kræver borgerens tilstedeværelse, eller der er særlige omstændigheder, der taler for at give tilladelse til udgang.

Det er hospitalets eller boformens ledelse der, med politiets samtykke, kan træffe beslutning om udgang.

§ Hvad siger retsplejeloven om varetægtsfængsling og varetægtssurrogat?

Uddrag fra §§ 762, 765, 771 og 777 i retsplejeloven

§ 762. En sigtet kan varetægtsfængsles, når der er begrundet mistanke om, at han har begået en lovovertrædelse, som er undergivet offentlig påtale, såfremt lovovertrædelsen efter loven kan medføre fængsel i 1 år og 6 måneder eller derover, og

1. der efter det om sigtedes forhold oplyste, er bestemte grunde til at antage, at han vil unddrage sig forfølgningen eller fuldbyrdelsen, eller
2. der efter det om sigtedes forhold oplyste, er bestemte grunde til at frygte, at han på fri fod vil begå ny lovovertrædelse af den foran nævnte beskaffenhed, eller
3. der efter sagens omstændigheder er bestemte grunde til at antage, at sigtede vil vanskeliggøre forfølgningen i sagen, navnlig ved at fjerne spor eller advare eller påvirke andre.

>>

<<

§ 765. Er betingelserne for anvendelse af varetægtsfængsling til stede, men kan varetægtsfængslingens øjemed opnås ved mindre indgribende foranstaltninger, træffer retten, hvis sigtede samtykker heri, i stedet for varetægtsfængsling bestemmelse derom.

Stk. 2. Retten kan således bestemme, at sigtede skal

1. undergive sig et af retten fastsat tilsyn,
2. overholde særlige bestemmelser vedrørende opholdssted, arbejde, anvendelse af fritid og samkvem med bestemte personer,
3. tage ophold i egnet hjem eller institution,

§ 777. En varetægtsarrestant kan anbringes i en anstalt for personer, der udstår fængselsstraf eller forvaring, eller i hospital m.v.(...) hvis den pågældende selv, anklagemyndigheden og kriminalforsorgsområdet samtykker heri. Hvis helbredsmæssige hensyn eller hensynet til andres sikkerhed gør det påkrævet, kan retten undtagelsesvis godkende en sådan anbringelse uden arrestantens samtykke. I institutionen behandles den frivilligt overførte varetægtsarrestant efter de regler, der gælder for personer, der er anbragt dér i henhold til dom, mens den tvangsmæssigt overførte varetægtsarrestant behandles efter reglerne om varetægtsarrestanter, i det omfang hensynet til orden og sikkerhed i institutionen gør det muligt. Arrestanten må dog ikke uden rettens godkendelse forlade institutionen, bortset fra de tilfælde, der er nævnt i § 771, stk. 2.

§ 771, stk. 2 Når særlige omstændigheder taler derfor, kan kriminalforsorgsområdet med politiets samtykke give en varetægtsarrestant udgangstilladelse med ledsager for et kortere tidsrum.

I henhold til servicelovens § 108 har den kommunale myndighed modtagepligt, når en borger skal anbringes i varetægtssurrogat. Det betyder, at hvis opholdet i varetægtssurrogat ikke skal finde sted på sikret boform, men i en åben boform, efter servicelovens § 108, har hver enkelt kommune en forpligtelse til at kunne anvise en plads til den pågældende person.

Hvis der er behov for ophold på en sikret boform, sker det på en retspsykiatrisk afdeling eller på de sikrede afdelinger på Kofoedsminde, der har modtagepligt efter § 19, stk. 4, i bekendtgørelse om magtændelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for voksne samt om særlige sikkerhedsforanstaltninger for voksne.

Kommunens modtagepligt findes nærmere beskrevet i kapitel 9.

Er der mistanke om, at lovovertræderen kan have udviklingshæmning, foretages der som hovedregel altid en mentalundersøgelse, jf. retsplejelovens § 809. Undersøgelsen udføres af en psykiater, der laver en erklæring, som indgår i selve retssagen.

Når en mentalundersøgelse skal foretages under indlæggelse, har regionsrådene pligt til at modtage personer, der skal undergives mentalundersøgelse, jf. bekendtgørelsen om ret til sygehusbehandling m.v. nr. 294 af 27. marts 2017, § 4, stk. 2.

Det er den region, hvor borgeren har ophold, der afgør, hvilken retspsykiatrisk afdeling den pågældende skal indlægges på, jf. Rigsadvokatmeddelelsen *Psykisk afvigende kriminelle*, pkt. 3.1.5, samt lov om retspsykiatrisk behandling, § 1, nr.1.

Indsigt i og videregivelse af oplysninger fra mentalerklæringer

Justitsministeriet har i *Notat om Indsigt i og videregivelse af oplysninger fra mentalerklæringer, der udarbejdes i forbindelse med behandling af straffesager* (2009) vurderet, hvorvidt den myndighed der har udarbejdet en mentalerklæring kan og skal

videregive den til en anden forvaltningsmyndighed. Vurderingen er, at mentalerklæringer udleveres til borgerens handlekommune uden borgerens samtykke, jf. forvaltningslovens § 28, stk. 2, nr. 3. Her står der, at oplysninger om privatpersoners rent private forhold kan videregives uden samtykke, hvis videregivelse er et nødvendigt led i sagens behandling eller er nødvendig for, at en tilsynsmyndighed kan gennemføre tilsynsopgaven. Bestemmelserne i forvaltningslovens § 28, stk. 2, nr. 3, sikrer således, at oplysninger kan gives til en anden myndighed, når væsentlige hensyn til offentlige interesser taler for det. Det er for eksempel i det offentliges interesse, at alvorlige forbrydelser søges forebygget med den kriminalpræventive sociale indsats, som tilsynsmyndigheden er ansvarlig for.

§ Hvad siger retsplejelovens bestemmelser om mentalundersøgelse?

§ 809. Sigtede skal underkastes mentalundersøgelse, når dette findes at være af betydning for sagens afgørelse. Hvis han ikke udtrykkeligt samtykker i undersøgelsen, kan denne kun finde sted efter retskendelse. Er sigtede fængslet, kan han ikke mentalundersøges uden rettens bestemmelse.

Stk. 2. Findes det påkrævet, at sigtede indlægges til mentalundersøgelse på hospital for sindslidende, i institution for personer med vidtgående psykiske handicap eller i anden egnet institution, træffer retten ved kendelse bestemmelse herom.

§ 810. Såfremt sigtede ikke samtykker i, at der søges tilvejebragt oplysninger om hans personlige forhold ved henvendelse til hans pårørende eller andre privatpersoner, kan dette kun ske, hvis retten finder det af væsentlig betydning for sagens afgørelse og ved kendelse træffer bestemmelse herom.

Når en borger er anbragt i varetægtssurrogat, er der særlige bestemmelser for kontrol af besøg og af breve. Retsplejeloven regulerer mulighederne for kontrol af besøg, breve, mails og telefonsamtaler mv.

En borger, som er anbragt i varetægtssurrogat, kan, efter nærmere aftale med politiet, modtage besøg, så længe orden og sikkerhed kan opretholdes i boformen, og når politiet ikke finder grund til at modsætte sig besøg af hensyn til varetægtsfængslingens formål. Politiet kan desuden kræve, at besøget finder sted under kontrol. Det er politiet, der skal oplyse om vilkårene ved anbringelsen i varetægtssurrogat.

Hvis besøg nægtes, har borgeren ret til at blive underrettet om det, medmindre hensynet til efterforskningen gør, at dommeren træffer en anden beslutning. Borgeren kan, når besøg nægtes eller skal foregå under kontrol, kræve, at afslaget bliver forelagt retten til afgørelse.

Borgeren har altid ret til ukontrollerede besøg af sin forsvarer.

Ligeledes har borgeren i varetægtssurrogat ret til at modtage breve, mails og E-post, men politiet kan gennemse brevene, før borgeren modtager eller afsender et brev. Brevene skal udleveres straks efter tilbageholdelsen, med mindre brevets indhold kan skade efterforskningen eller opretholdelsen af orden og sikkerhed i boformen. Ved beslutning om tilbageholdelse af et brev skal det straks forelægges retten til afgørelse, og hvis tilbageholdelsen opretholdes herefter, skal afsenderen underrettes om det, med mindre dommeren træffer en anden beslutning af hensyn til efterforskningen.

Borgeren har altid ret til ukontrolleret korrespondance med retten, forsvareren, justitsministeren, direktøren for kriminalforsorgen og Folketingets Ombudsmand.

§ Hvad siger retsplejeloven om kontrol af besøg, breve m.m.?

§ 771. En varetægtsarrestant kan modtage besøg i det omfang, opretholdelse af orden og sikkerhed i varetægtsfængslet tillader det. Politiet kan af hensyn til varetægtsfængslingens øjemed modsætte sig, at varetægtsarrestanten modtager besøg, eller forlange, at besøg finder sted under kontrol. Nægter politiet besøg, skal varetægtsarrestanten underrettes herom, medmindre dommeren af hensyn til efterforskningen træffer anden bestemmelse. Varetægtsarrestanten kan kræve, at politiets afslag på besøg eller krav om kontrol forelægges retten til afgørelse. Arrestanten har altid ret til ukontrolleret besøg af sin forsvarer.

Stk. 2. Når særlige omstændigheder taler derfor, kan kriminalforsorgsområdet med politiets samtykke give en varetægtsarrestant udgangstilladelse med ledsager for et kortere tidsrum.

§ 772. En varetægtsarrestant har ret til at modtage og afsende breve. Politiet kan gennemse brevene inden modtagelsen eller afsendelsen. Politiet skal snarest muligt udlevere eller sende brevene, medmindre indholdet vil kunne være til skade for efterforskningen eller opretholdelse af orden og sikkerhed i varetægtsfængslet. Tilbageholdes et brev, skal spørgsmålet, om tilbageholdelsen bør opretholdes, straks forelægges retten til afgørelse. Opretholdes tilbageholdelsen, skal afsenderen straks underrettes, medmindre dommeren af hensyn til efterforskningen træffer anden bestemmelse.

>>

<<

Stk. 2. En varetægtsarrestant har ret til ukontrolleret brevveksling med retten, forsvareren, justitsministeren, direktøren for kriminalforsorgen og Folketingets Ombudsmand. Justitsministeren kan fastsætte regler om varetægtsarrestanters ret til at afsende lukkede breve til andre offentlige myndigheder eller enkeltpersoner.

§ 773. Såfremt politiet bestemmer, at der af hensyn til varetægtsfængslingens øjemed skal foretages andre begrænsninger i en varetægtsarrestants rettigheder, kan arrestanten forlange spørgsmålet om opretholdelsen af begrænsningerne forelagt retten til afgørelse.

§ 774. Hverken institutionens personale eller andre må benyttes til at udforske varetægtsarrestanter.

5. GÆLDENDE TILSYNSREGLER

Domfældte borgere med udviklingshæmning er omfattet af det driftsorienterede og det personrettede tilsyn på samme måde som andre borgere, der bor på en boform efter serviceloven, jf. servicelovens § 108, stk. 6, og retssikkerhedslovens § 16 a. Disse tilsyn gælder sideløbende med det kriminalpræventive tilsyn.

Kommunerne har pligt til at visitere til servicelovens tilbud, herunder boformer, hjælpemidler m.v., uanset om borgeren er domfældt eller ej, ud fra den kompenserende tankegang som serviceloven bygger på.

§ Hvad siger retssikkerhedsloven om kommunal tilsynsforpligtelse?

§ 16. Kommunalbestyrelsen har pligt til at føre tilsyn med, hvordan de kommunale opgaver løses, jf. § 15. Tilsynet omfatter både indholdet af tilbuddene og den måde, opgaverne udføres på.

Stk. 2. Driftsorienteret tilsyn med visse sociale tilbud, jf. § 4 i lov om socialtilsyn, udføres dog af socialtilsynet.

Det kriminalpræventive tilsyn

Når retten finder det formålstjenligt, kan en domfældt borger idømmes en foranstaltning med en socialpædagogisk indsats, jf. straffelovens § 16, hvis det vurderes, at borgeren ikke forstår egne handlinger. Det gælder for psykisk syge, mentalt retarderede og personer med psykiske afvigelse eller mental svækkelse².

I stedet kan de idømmes en foranstaltning. Dommen/foranstaltningen skal tjene til at forebygge yderligere lovovertrædelser.

Kommunens opgave er fastlagt i § 16 a i retssikkerhedsloven, der siger, at det kriminalpræventive tilsyn skal varetages af den kommune, der har forpligtelsen til at yde borgeren hjælp.

Tilsynsforpligtelsen ophører samtidig med dommens ophør.

² Straffeloven gælder fra det fyldte 15. år. Derfor kan unge udviklingshæmmede, der begår kriminalitet efter det fyldte 15. år, få en foranstaltningsdom, hvis de i øvrigt opfylder betingelser herfor.

§ Hvad siger retssikkerhedsloven om det kriminalpræventive tilsyn?

§ 16 a. Kommunalbestyrelsen fører et kriminalpræventivt tilsyn med personer, som i henhold til dom eller kendelse eller som vilkår for tiltalefrafald eller prøveløsladelse skal undergives tilsyn af de sociale myndigheder. Dette tilsyn føres af den kommune, der har pligt til at yde hjælp, jf. §§ 9 og 9 a. Kommunalbestyrelsen kan træffe afgørelse om ophold i en boform efter § 108 i lov om social service.

Den kriminalpræventive tilsynsopgave er yderligere beskrevet i botilbudsvejledningen, punkt 117 (VEJ nr. 10172 af 15/12/2019).

Den kommune, der har tilsynsforpligtelsen, skal, med udgangspunkt i dommens vilkår og muligheder, iværksætte foranstaltninger over for den domfældte borger, som støtter borgeren i at udvikle sig sådan, at risikoen for, at borgeren begår ny kriminalitet, mindskes mest muligt. Det kan betyde, at borgeren anbringes i en egnet boform, ligesom det kan indebære krav om benyttelse af et bestemt aktivitets- og samværstilbud.

Når kommunen har den kriminalpræventive tilsynsforpligtelse, stilles der samtidigt krav om viden om målgruppens adfærd og særlige karakteristika og om faglige behandlingsmuligheder, herunder socialpædagogiske tilgange og metoder. Endelig skal kommunen have viden om de juridiske aspekter ved de forskellige foranstaltninger, som en borger kan idømmes.

§ Hvad siger vejledning om botilbud mv. til voksne m.v. efter reglerne i almenboligloven, serviceloven og friplejeboligloven (Vejledning nr. 10172 af 15/12/2019)?

Punkt 117. Målgruppen for kommunalbestyrelsens forpligtelse efter servicelovens § 108 er personer med betydelig og varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne, som har behov for omfattende hjælp til almindelige daglige funktioner eller pleje, omsorg eller behandling, og som ikke kan få disse behov dækket på anden måde. Målgruppen omfatter, jf. servicelovens § 108, stk. 7, også personer, der efter retskendelse skal underkastes mentalundersøgelse. Målgrupper omfatter endvidere personer, der i henhold til dom eller kendelse skal anbringes i en boform for personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne eller som skal undergives tilsyn, herunder med mulighed for administrativ anbringelse. Endelig omfatter målgruppen personer, der som vilkår for tiltalefrafald eller prøveløsladelse skal anbringes i en boform for personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne eller som skal undergives tilsyn, herunder med mulighed for administrativ anbringelse.

Formålet med det kriminalpræventive tilsyn

Det kriminalpræventive tilsyn, i forhold til sigtede og domfældte borgere med udviklingshæmning, fokuserer i praksis på retssikkerhed og behandlingsindsats.

Retssikkerhed vedrører kommunens opgave med:

- at føre aktivt tilsyn med den domfældte borger efter dennes behov

- at forhindre ny kriminalitet
- at sikre, at eventuelle vilkår i dommen (eksempelvis alkoholbehandling) efterleves, eller som minimum forsøges efterlevet
- at træffe afgørelser i henhold til dommen
- at samarbejde med Statsadvokaten for domfældte i hele domsperioden, hvor Statsadvokaten har pligt til at påse, at dommen ikke opretholdes i længere tid end nødvendigt
- at underrette Statsadvokaten, hvis tilsynet ikke kan gennemføres. Kommunen kan ikke afslå at fuldbyrde dommen, og tilsynsmyndigheden skal derfor sende en udtalelse med en anbefaling til Statsadvokaten, som herefter træffer afgørelse om, hvorvidt der er grundlag for at indbringe sagen for retten med påstand om skærpeelse.

Behandlingsindsatsen vedrører kommunens rolle i forhold til:

- at iværksætte et socialpædagogisk behandlingsarbejde, der virker så tilpas kriminalpræventivt, at foranstaltningen kan opretholdes så kort tid som muligt

Den socialpædagogiske indsats kan foregå både i borgerens eget hjem eller på en boform.

Opgaver og ansvarsfordeling i det kriminalpræventive sociale arbejde

Myndighedens afgørelse

Myndighedsansvaret på det sociale område i forhold til den enkelte borger er placeret hos handlekommunen.

Det er således borgerens *handlekommune*, som visiterer vedkommende til et konkret tilbud³. Den kommune, som borgeren bor i og henvender sig til for at få hjælp, har handleforpligtelsen og kaldes handlekommunen. Det er handlekommunen, der betaler for borgernes ophold på en boform, med mindre borgeren har ophold på Kofoedsminde's sikrede afdelinger, hvor opholdet er objektivt finansieret. Objektiv finansiering betyder, at udgifterne til driften ikke betales af de kommuner, der benytter tilbuddet, men af alle landets kommuner efter en fordelingsnøgle.

Udgangspunktet i retssikkerhedslovens § 9, stk. 1 og 2, er, at borgeren har opholdskommune i den kommune, hvor borgeren bor eller sædvanligvis opholder sig, og at denne kommune har pligten til at yde hjælp, herunder træffe afgørelser efter den sociale lovgivning. For personer, der har fået ophold i en boform i en anden kommune med medvirken fra den oprindelige kommune eller anden offentlig myndighed, gælder dog som en undtagelse, at det er den oprindelige kommune, der er borgerens handlekommune, for så vidt angår ydelser efter serviceloven.

Hvad siger retssikkerhedsloven om handlekommunens pligt til at yde hjælp efter serviceloven?

§ 9. Stk.7. Den oprindelige opholdskommune har uanset stk. 1 pligt til at yde hjælp efter lov om social service, når denne kommune eller anden offentlig myndighed har medvirket til, at personen i en anden kommune har fået ophold i

>>

³ I sager, hvor borger har været anbragt før august 2010, kan betalingskommunen have truffet afgørelse om, at handleforpligtelsen og udførsel af det kriminalpræventive tilsyn forbliver hos beliggenhedskommunen. Denne får dermed ansvaret for at føre det kriminalpræventive tilsyn (overgangsregel).

<<

1. boformer efter §§ 107-110 i lov om social service
2. boliger efter § 115, stk 4, jf. § 105, stk. 2, i lov om almene boliger m.v.,
3. institutioner under sygehusvæsenet,
4. institutioner under kriminalforsorgen eller
5. boliger, boformer m.v., der træder i stedet for og kan sidestilles med boformer m.v. under nr. 1-4.

Overdragelse af handleforpligtelsen

Kommunalbestyrelsen i en kommune, der efter retssikkerhedslovens § 9, stk. 7, har pligt til at yde hjælp til en borger efter serviceloven, kan efter aftale med opholdskommunen, jf. stk. 2, bemyndige denne til helt eller delvist at varetage udøvelsen af sine opgaver i forhold til den pågældende. Således kan udøvelsen af handlekompetencen, vedrørende servicelovens kapitel 24 d, delegeres til opholdskommunen, hvis de to kommuner indbyrdes laver aftale herom.

Handlekommune afhænger af domstype

Domstype 1-3 (4)

Handlekommuneregler bevirker, at domstypen er afgørende for, hvem der er handlekommune. Det kriminalpræventive tilsyn vil være hos betalingskommunen. For borgere med en domstype 4 gør dette sig kun gældende i det øjeblik, borgeren er anbragt i en boform, hvorfor denne domstype her står i parentes. De fem domstyper er beskrevet i kapitel 3, Typer af domsforanstaltninger.

Domstype 4-5

Hvis borgeren ikke er anbragt, kan vedkommande selv beslutte at flytte kommune. I disse tilfælde flytter det kriminalpræventive tilsyn med. Udgangspunktet for reglerne er, at den kommune, der betaler, også har visitationskompetence, herunder også pligten til at føre tilsyn.

Retten kan ikke ved dom eller kendelse skrive ind i dommen, at en anden kommune har tilsynsforplig-

telsen og således tilsidesætte denne regel. Retten har ikke kompetence til at tilsidesætte den sociale lovgivning. Dette følger af sektoransvarlighedsprincippet.

Tilsynsmyndigheden bør orientere den domfældte borger om, hvem der er tilsynsmyndighed, hvad dommens vilkår (pligter) indebærer, og hvilke rettigheder den domfældte borger har.

Handlekommunens organisering af tilsyn

Handlekommunen kan organisere sin tilsynsforpligtelse på tre måder:

- ved selv at forestå tilsynet
- ved efter aftale med den aktuelle opholdskommune at uddelegere alt eller dele af beslutningskompetencen
- ved at købe den praktiske udførelse af tilsynet fra eksterne leverandører (andre kommuner, regioner eller private udøvere).

Hvor længe varer den kriminalpræventive tilsynsforpligtelse?

Handlekommunens tilsynsforpligtelse begynder den dag, dommen er endelig. Det vil sige, når ankefristen udløber, eller ankeinstansens afgørelse foreligger.

I praksis træder forpligtelsen i kraft, når kommunen som tilsynsmyndighed får tilsendt domsudskriften fra retten eller politimyndigheden med anmodning om at iværksætte et tilsyn.

Hvis en domfældt borger med en domstype 4 eller 5 selv beslutter at flytte til en anden kommune i domsperioden, er den hidtidige tilsynskommune ansvarlig for, at den nye tilsynskommune får en orientering om tilsynsforpligtelsen. Retssystemet orienterer ikke den nye handlekommune, da sagen i dette system forbliver i den jurisdiktion, hvorunder

den kriminelle handling er begået, hvilket er fastsat i retsplejeloven.

Ovenstående vedrørende flytning følger af de almindelige regler om opholds- og handlekommune.

Tilsynsforpligtelsen ophører samtidigt med, at dommen ophører for personen med udviklingshæmning.

Hvilke beføjelser har det kriminalpræventive tilsyn?

Tilsynsmyndigheden skal iværksætte de foranstaltninger, der fremgår direkte af dommen, uanset domstype.

Tilsynsmyndigheden har dog ingen magtbeføjelser til at tvinge domfældte til at efterkomme påbud og vilkår om eksempelvis indtagelse af antabus. Der kan gælde særlige beføjelser i forhold til domsvilkår om anbringelse i en social boligform, herunder den sikrede afdeling på Kofoedsminde. Dette er nærmere beskrevet i afsnittet om modtagepligt.

Hvad omhandler det kriminalpræventive tilsyn?

Formålet med tilsynet er at sikre, at risikoen for ny kriminalitet bliver så lille som muligt.

Uanset, hvordan tilsynsforpligtelsen bliver varetaget, bør kommunen selv sikre klarhed over opgavefordelingen i forhold til det kontinuerlige kriminalpræventive tilsyn.

Kommunen bør også sikre, at der, som udgangspunkt en gang årligt, bliver skrevet en udtalelse med anbefaling om opretholdelse af dommen eller ændring i form af skærpelse eller lempelse, ophævelser eller forlængelse, hvis længstetiden udløber. Udtalelsen skal afgives til Statsadvokaten. Udtalelsen kan eventuelt ske via et samråd. I kapitel 6 beskrives samråd og andre ikke lovfastede samarbejdsfora nærmere.

Kommunen har pligt til at udarbejde en handleplan, jf. servicelovens § 141, når borgeren er anbragt efter domstype 1, 2 og 3. Planen skal indeholde en støttende og kompenserende indsats, der er tilpasset den domfældte borgers behov og ressourcer. Denne forpligtelse gælder, uanset at det fremgår af ordlyden i serviceloven, at en borger kan sige nej til en handleplan, da kommunen skal sikre, at der forsøges en kriminalitetsforebyggende indsats for borgeren. Hvis borgeren har en domstype 4 eller 5, skal der ligeledes laves en handleplan for opfyldelse af formålet med den kriminalpræventive sociale indsats.

Ved domstype 4 er der krav om, at den domfældte borger efterkommer tilsynsmyndighedens bestemmelse om ophold og arbejde. Desuden kan tilsynsmyndigheden træffe afgørelse om anbringelse i sociale boformer. Når der er tale om domstype 5, gælder samme krav til efterlevelse af bestemmelser om ophold og arbejde, mens der ikke for borgere med denne domstype kan træffes bestemmelse om anbringelse i sociale boformer.

Den tilsynsførende myndighed bør sikre en tæt og kontinuerlig kontakt til den domfældte borger, så der kan sættes tidligt ind, hvis der er tegn på risikoadfærd. Eksempelvis kan det anbefales at have retningslinjer for tidsintervallet for kontakten til den domfældte borger – efter en konkret vurdering i hver enkelt sag og af den enkelte borgers situation og behov for kontakt.

Den enkelte kommune kan med fordel udarbejde generelle retningslinjer for det kriminalpræventive arbejde med fokus på myndighedsudøvelsen, herunder tilsynsforpligtelsen, i forhold til domfældte borgere med udviklingshæmning.

Boformen skal efter behov foretage dokumentation og skriftlig afrapportering til den ansvarlige for det kriminalpræventive tilsyn i forbindelse med eventuelle særlige episoder og problemer. Ligeledes ved væsentlige ændringer i borgerens situation, herunder også når der er sket en positiv udvikling hos borgeren. Denne afrapportering er vigtig, da den ansvarlige for tilsynet (handlekommunen) skal sikre, at der

bliver afgivet en årlig skriftlig udtalelse om forløbet til Statsadvokaten. I tilfælde af at borgeren har begået ny kriminalitet, skal udtalelsen desuden afgives til politiet.

Den årlige udtalelse bør beskrive tilsynets omfang og hyppighed, de pædagogiske tiltag og effekten heraf, samt borgerens aktuelle tilstand og risiko for recidiv. Har der været særlige problemer, episoder, magtanvendelser, overtrædelse af vilkår mv., bør disse også beskrives.

Den tilsynsførende bør straks informere den ansvarlige for tilsynet, hvis der opstår problemer, som gør tilsynet vanskeligt eller umuligt at gennemføre. Der ved kan den ansvarlige myndighed underrette politiet eller Statsadvokaten.

Delegation af det kriminalpræventive tilsyn

Hvis borgeren er anbragt i en boform i en anden kommune end handlekommunen, kan der aftales en delegation af det kriminalpræventive tilsyn mellem handlekommune og opholdskommunen. Dette kræver ikke borgernes/borgerens samtykke. Der kan aftales fuld delegation af tilsynsopgaven, således at opholdskommunen fører tilsynet, træffer de fornødne afgørelser om overflytning til eventuel anden egnet boform, overførelse til sikret afdeling (hvis det er en mulighed, jf. dommen) samt træffer beslutninger om iværksættelse af vilkår.

Delegationsaftalen kan også begrænses til eksempelvis kun at omfatte det løbende tilsyn, således at beslutningskompetencen forbliver i handlekommunen.

Kommunen har ingen pligt til at delegere, ligesom kommunen kan vælge kun at delegere opgaven i begrænset omfang.

Handlekommunen bevarer såvel det politiske som det økonomiske ansvar for eventuelle afgørelser, der bliver truffet af den aktuelle opholdskommune efter

delegation. Ansvar for borgeren påhviler således altid handlekommunen, som derfor altid kan tilbagekalde delegationen helt eller delvist i overensstemmelse med den konkrete delegationsaftale, de to kommuner har indgået.

Alle afgørelser træffes således, uanset delegation, på den oprindelige opholdskommunes vegne og efter dennes anvisninger. Ankestyrelsen er klageinstans for afgørelser truffet af den aktuelle opholdskommune på handlekommunens vegne efter delegation. Borgerens klager over afgørelser efter serviceloven samt retssikkerhedslovens § 16 a, skal, uanset om de er truffet efter delegation, rettes til handlekommunen. Her vil sagen blive revurderet, og klagen sendes videre til behandling i Ankestyrelsen, med mindre borgeren får medhold ved revurdering.

Da handlekommunen bevarer ansvaret for afgørelserne, har denne kommune adgang til at fastsætte overordnede retningslinjer for opgavevaretagelsen, som den aktuelle opholdskommune er forpligtet til at følge.

Handlekommunen har endvidere pligt til, og dermed også ret til, at føre tilsyn med, hvordan den aktuelle opholdskommune varetager tilsynsopgaven.

Det er en forudsætning, at borgerens opholdskommune er villig til at modtage delegation, herunder at acceptere de retningslinjer, som handlekommunen ønsker, der skal gælde for varetagelsen af opgaven. En opholdskommune kan efterfølgende opsig delegationsaftalen efter de opsigelsesvarsler mv., der er aftalt ved indgåelse af aftalen.

Anvendes delegation ikke, vil det under alle omstændigheder være nødvendigt, at der i den enkelte sag på anden vis indgås et hensigtsmæssigt samarbejde mellem handlekommunen og borgerens opholdskommune med henblik på at sikre en helhed i indsatsen over for borgeren. Dette skal ske efter indhentelse af borgerens samtykke, med mindre det fremgår direkte eller kan udledes af dommen, at et samarbejde er nødvendigt.

6. SAMRÅD – ET IKKE LOVFASTSAT FÆLLESKOMMUNALT SAMARBEJDSFORA

Der er etableret syv samråd vedrørende sigtede og dømtede borgere med udviklingshæmning forskellige steder i landet. Samrådene hviler ikke på et lovgrundlag. De organiserer sig derfor på forskellig vis og definerer også deres opgave forskelligt. De nuværende samråd er oprettet som fælleskommunale samråd, hvor en kommune forestår sekretariatsbetjeningen.

I de fleste tilfælde består et samråd af:

- en repræsentant fra kriminalforsorgen
- en psykiater udpeget af regionen
- et medlem udpeget af den kommunale myndighed
- en psykolog udpeget af kommunerne.

Ad hoc kan tilkaldes særligt sagkyndige.

Samrådene udtaler sig blandt andet om:

- hensigtsmæssigheden i at anbringe en sigtet person i varetægtssurrogat eller i arresten, herunder i hvilken foranstaltning varetægtssurrogat bør finde sted
- sanktionsvalg på baggrund af mentalundersøgelse, observation eller udtalelse fra retslægerådet

- fastsættelse af vilkår for tiltalefrafald
- ændring eller ophævelse af en foranstaltning efter straffelovens §§ 68–69.

Samrådene udtaler sig ikke om meddelelse af friheder til lovovertrædere med et vidtgående handicap, der er dømt til anbringelse i institution eller boform, jf. udgangsbekendtgørelsen.

Rigsadvokaten har i sin meddelelse *Psykisk afvigende kriminelle* anført, at sager bør forelægges samrådet, inden der udfærdiges anklageskrift med henblik på sanktionsvalg m.v.

I samme meddelelse anfører rigsadvokaten, at anklagemyndigheden inden domsforhandlingen kan indhente en udtalelse fra de tværfaglige samråd om den praktiske mulighed for at fuldbyrde domme vedrørende borgere med udviklingshæmning, herunder om anbringelses- og sikkerhedsmæssige problemer. Rigsadvokatens meddelelse er en intern instruks for anklagemyndigheden.

Nogle kommuner indgår ikke i et samråd. Disse kommuner har derfor selv fastsat, hvorledes de vil udfærdige udtalelsen til statsadvokaten, herunder hvorledes de vil indhente sagkyndig bistand til risikovurdering m.v.

Oversigt over samrådene i Danmark pr. 1. januar 2018

- Aalborg Kommune driver et samråd på vegne af kommunerne i Region Nordjylland
- Viborg Kommune driver et samråd på vegne af kommunerne i den vestlige del af Region Midtjylland
- Aarhus Kommune driver et samråd på vegne af kommunerne i den østlige del af Region Midtjylland
- Region Syddanmark driver et samråd på vegne af kommunerne i regionen
- Frederiksberg Kommune driver en samråds-lignende funktion ad hoc
- Ruderdals Kommune driver et samråd på vegne af hovedstadskommunerne
- Næstved Kommune driver et samråd på vegne af kommunerne i Region Sjælland.

De kommuner, der eventuelt ikke er med i et fælles samråd, rådgiver selv retsindsanserne.

Udveksling af oplysninger mellem de enkelte tilsynskommuner og samrådene mv.

Udvekslingen af oplysninger mellem tilsynskommune og anklagemyndighed er forudsætningsvist hjemlet i retssikkerhedslovens § 16 a, jf. straffelovens § 68 og 68 a, og direkte hjemlet i straffelovens § 72 i domsperioden.

Der er imidlertid en særlig problemstilling i forhold til udveksling af oplysninger, når tværkommunale samråd er involveret. De fælleskommunale samråd er ikke myndigheder, der kan træffe afgørelse af nogen art. De må derfor alene betragtes som ekspertorganer, der kan afgive vejledende og kvalificerede udtalelser til anklagemyndigheden på den enkelte tilsynskommunes vegne. Da samrådene, som nævnt, ikke

er nedsat ved lov, er der ingen direkte lovhjemmel til at udveksle oplysninger mellem tilsynskommune, samråd og anklagemyndighed i de forvaltningsretlige regler, der blandt andet gælder for udveksling af oplysninger mellem myndigheder m.v.

Reglerne i retsplejelovens § 114, stk. 2, og § 115 om samarbejdet mellem politi, kommunernes sociale områder og behandlingspsykiatrien – det såkaldte PSP-samarbejde – kan ikke anvendes som hjemmelgrundlag til at udveksle oplysninger mellem samråd, tilsynskommune og anklagemyndighed. Disse regler gælder kun ved udveksling af oplysninger på dette, i reglerne, helt afgrænsede område.

Spørgsmålet om udveksling af oplysninger mellem samråd, anklagemyndighed og tilsynsmyndighed må derfor kunne ansues som udveksling af oplysninger mellem en tilsynskommune, dennes eksterne leverandør (samrådet) og anklagemyndigheden, hvor samrådet er underlagt de regler om tavshedspligt mv., der gælder for kommunernes øvrige leverandører på det sociale område, herunder at samrådet er selvstændig ansvarlig for, at personfølsomme dokumenter mv. bliver opbevaret efter persondatalovens forskrifter.

Det er op til den enkelte tilsynskommune, hvorvidt man vil købe konsulentytelser hos eksterne leverandører, herunder om den eksterne leverandør udfærdiger udtalelserne på tilsynskommunens vegne, da der ikke er tale om afgørelser, tilsynskommunen som myndighed er forpligtet til at træffe.

Denne anskuelse indebærer, at samrådets udtalelse er tilsynskommunens 'ejendom', straks når den er afgivet på tilsynskommunens vegne. Hvis der begæres aktindsigt i samrådets materiale m.v., skal spørgsmålet derfor behandles af tilsynskommunen efter de almindelige forvaltningsretlige regler. Hvis udtalelsen er udarbejdet til brug for statsadvokatens kontrol med foranstaltningen, bør statsadvokaten behandle anmodningen eller høres forud for tilsynsmyndighedens afgørelse om aktindsigt.

Det betyder også, at samrådene skal sikre, at alle udtalelser, der afgives, er i overensstemmelse med tilsynskommunens anbefaling om sanktionsvalg m.v. Er tilsynskommunen uenig i samrådets vurdering, bør denne ikke fremsendes. I stedet må tilsynskommunen selv afgive udtalelse.

Endelig bevirker anskuelsen om leverandøren, at der kan ske udveksling af personfølsomme oplysninger mellem kommune, ekstern leverandør og anklagemyndighed, uden at reglerne om tavshedspligt m.v. overtrædes, såfremt udvekslingen udelukkende vedrører oplysninger, der er nødvendige for, at samrådet kan skrive en udtalelse til anklagemyndigheden på vegne af tilsynsmyndigheden.

7. MODTAGEPLIGT OG BOFORMER

Kommunerne har modtagepligten

Kommunerne har som myndighed pligt til at modtage borgere med udviklingshæmning og dom til type 2 og 3, samt i varetægtsurrogat. Det fremgår af § 108 i serviceloven, at kommunen skal tilbyde længerevarende ophold til borgere, der har behov for omfattende hjælp på grund af betydeligt og varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne, herunder borgere med udviklingshæmning, der i henhold til en dom eller kendelse skal anbringes i en boform, eller som efter en retskendelse skal underkastes en mentalundersøgelse.

§ Hvad siger serviceloven om modtagepligten?

§ 108. Kommunalbestyrelsen skal tilbyde ophold i boformer, der er egnet til længerevarende ophold, til personer, som på grund af betydelig og varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne har behov for omfattende hjælp til almindelige, daglige funktioner eller pleje, omsorg eller behandling, og som ikke kan få dækket disse behov på anden vis.

Stk. 4. Børne- og socialministeren fastsætter i en bekendtgørelse nærmere regler om betingelserne for at få tilbud om boform efter stk. 2.

>>

<<

Stk. 7. Børne- og socialministeren fastsætter i en bekendtgørelse regler om særlige sikkerhedsforanstaltninger i boformer, der er omfattet af stk. 1, og om pligt for en region eller en eller flere kommuner til at modtage personer i de boformer, der er omfattet af stk. 1, når disse personer

1. efter retskendelse skal underkastes mentalundersøgelse,
2. i henhold til dom eller kendelse skal anbringes i en boform for personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne eller undergives tilsyn, herunder med mulighed for administrativ anbringelse, eller
3. som vilkår for tiltalefrafald eller prøveløsladelse skal anbringes i en boform for personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne eller undergives tilsyn, herunder med mulighed for administrativ anbringelse.

Modtagepligten er endvidere uddybet i §§ 19 og 20 i bekendtgørelse nr. 1239 af 22/11/2019 om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for voksne samt om særlige sikkerhedsforanstaltninger for voksne og modtagepligt i boformer efter lov om social service. Bekendtgørelsens §§ 22 og 23 omhandler sikrede afdelinger og Kofoedsminde. Lolland Kommune har en forpligtelse til at etablere en særligt sikret afdeling på Kofoedsminde.

§ Hvad siger bekendtgørelse nr. 1239 om magtanvendelse mv. om særlige sikkerhedsforanstaltninger i boformer efter § 108 i serviceloven?

§ 22. En afdeling, der hele eller næsten hele døgnet har yderdøre og vinduer konstant aflåst, skal være godkendt som særligt sikret afdeling, jf. stk. 2.

Stk. 2. En særligt sikret afdeling kan være organiseret som en selvstændig boform efter § 108 i lov om social service eller som del af en boform efter § 108 i lov om social service og skal godkendes af socialtilsynet, jf. lov om socialtilsyn § 4, stk. 1, nr. 2.

Stk. 3. En særligt sikret afdeling kan alene modtage personer, som i henhold til dom eller retskendelse skal optages i et særligt botilbud, jf. § 108, stk. 7, nr. 1-3, i lov om social service.

Stk. 4. Kommunalbestyrelsen for Lolland Kommune har pligt til at etablere en særligt sikret afdeling på Kofoedsminde og til i dette tilbud at modtage personer, som i henhold til dom eller retskendelse skal optages i et særligt botilbud, jf. § 108, stk. 7, nr. 1-3, i lov om social service.

>>

<<

§ 23. Kommunalbestyrelsen skal træffe afgørelse om ophold i boformer efter § 108, stk. 1, i lov om social service til personer, der

1. efter retskendelse skal underkastes mentalundersøgelse,
2. i henhold til dom eller kendelse skal anbringes i en boform for personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne eller undergives tilsyn, herunder med mulighed for administrativ anbringelse, eller
3. som vilkår for tiltalefrafald eller prøveløsladelse skal anbringes i en boform for personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne eller undergives tilsyn, herunder med mulighed for administrativ anbringelse.

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen træffer afgørelse om ophold i særligt sikret afdeling, jf. § 22, i den udstrækning, det er fastsat af retten.

Hvad indebærer modtagepligten?

Modtagepligten betyder, at kommunerne er forpligtet til at visitere domfældte borgere med udviklingshæmning til boformer, jf. serviceloven § 108, når dommen angiver denne foranstaltning eller mulighed for denne foranstaltning.

Der er tale om visitation i henhold til serviceloven. Selvom visitationen sker som følge af en foranstaltningsdom, gælder de almindelige klageregler i retssikkerhedsloven og administration på det sociale område. Når en kommune som tilsynsmyndighed beslutter at anbringe domfældte i en åben eller sikret boform i henhold til en foranstaltningsdom, skal der laves en visitationsskrivelse til borgeren med en begrundelse og en klagevejledning. Kommunen skal angive beboerbetalning m.v. i visitationsskrivelsen, da beslutning om egenbetaling er underlagt samme klageregler som anbringelsen.

Forvaltningslovens regler vedrørende aktindsigt, partshøring m.v. skal følges. Det samme gælder reglerne om aktindsigtsret mv. i persondataloven.

Kommunens øvrige forpligtelser til at visitere domfældte til ydelser og tilbud fremgår direkte af tilsynsbestemmelserne i retssikkerhedslovens § 16 a.

Retssikkerhedslovens almindelige sagsbehandlingsregler finder anvendelse i disse sager.

Når en anbringelse ændres, hvorefter den domfældte borger kan overføres fra åbent til sikret afdeling og omvendt, kræves der en ny kommunal afgørelse og udfærdigelse af en ny visitationsskrivelse.

Kommunen skal være særlig opmærksom på, at der ved enhver ændring i en eksisterende dom skal træffes ny afgørelse i henhold til den nye doms muligheder. Afgørelsen skal træffes ud fra saglige hensyn, hvilket primært vil sige, at der skal tages højde for risikoen for ny kriminalitet. Det skal bemærkes at dommen fortsætter, selv om foranstaltningen ændres ved rettens kendelse. Der skal herefter tages udgangspunkt i kendelsens ordlyd.

Kommunerne kan ved valg af boform vælge at oprette et kommunalt § 108-tilbud, eller anvende et allerede eksisterende kommunalt § 108-tilbud i kommunen, et § 108-tilbud i en anden kommune, et regionalt oprettet og drevet tilbud, eller et privat tilbud, som er godkendt efter servicelovens § 108.

Modtagepligten er pålagt kommunerne som myndighed. De forskellige boformer har ikke modtagepligt. En boform kan derfor sige nej til at modtage en domfældt borger, hvis boformen ikke finder, at man kan løse opgaven. Det samme vil gøre sig gældende under borgerens ophold i boformen, hvis det viser sig, at boformen ikke kan løse opgaven. Den kommunale myndighed skal herefter anvise et andet og mere egnet tilbud. Hvis det ikke er muligt at anbringe borgeren i en anden allerede eksisterende boform efter § 108 i serviceloven, kan der oprettes en særforanstaltning.

Sikrede boformer

Kommunalbestyrelsen for Lolland Kommune har pligt til at etablere tilbud i en landsdækkende sikret boform (Kofoedsminde), som skal modtage domfældte borgere med udviklingshæmning, der i henhold til dom eller retskendelse skal optages i en (særligt) sikret boform, jf. § 22 stk. 4 i Socialministeriets bekendtgørelse nr. 1239 af 22/11/2019 om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for voksne samt om særlige sikkerhedsforanstaltninger for voksne og modtagepligt i boformer efter lov om social service.

Kofoedsminde er en sikret institution med sikrede afdelinger, og har som den aktuelt eneste i Danmark tilladelse til at have sikrede afdelinger. I en sikret afdeling er det tilladt at have yderdøre og vinduer konstant aflåst.

Kofoedsminde skal modtage domfældte borgere med udviklingshæmning fra hele landet, som enten får dom til anbringelse i en sikret afdeling (domstype 1) eller en domstype 2 med mulighed for overflytning til sikret institution. Hvis borgeren har fået en kombinationsdom, kan handlekommunen vælge at visitere den domfældte borger til den sikrede afdeling fra en åben boform, hvis der er begrundelse herfor. Det præciseres i vejledning om botilbud m.v. til voksne i punkt 135, at borgere, der har modtaget en domstype 2, skal placeres på en åben afdeling, og først derefter kan vedkommende flyttes til en sikret afdeling, hvis der er begrundelse herfor.

Derudover modtager Kofoedsminde også borgere, som skal i varetægtsurrogat i en sikret afdeling, såfremt de formodes at have udviklingshæmning og har begået personfarlig kriminalitet, og når betingelserne for varetægtsfængsling er opfyldt.

Når en borger skal anbringes i en sikret afdeling på Kofoedsminde, skal der ske en visitation efter servicelovens og retssikkerhedslovens regler. Borgeren kan ikke modsætte sig visitationen, da kommunen, som følge af dommen eller kendelsen, har pligt til at

træffe denne afgørelse, jf. § 23, stk. 2, i bekendtgørelse nr.1239 af 22/11/2019.

Når en kommune skal visitere en borger til Kofoedsminde, skal der rettes henvendelse til Lolland Kommune, som er ansvarlig for matchning af borgeren og den konkrete afdeling på Kofoedsminde.

Region Sjælland er driftsherre for den sikrede boform Kofoedsminde. Der er aktuelt 44 sikrede pladser og tre sikrede særforanstaltninger på Kofoedsminde. Et ophold på sikret afdeling er objektivt finansieret, jf. § 17 i bekendtgørelse nr. 1017 af 19. august 2017 om finansiering af visse ydelser og tilbud efter lov om social service samt betaling for unges ophold i Kriminalforsorgens institutioner.

Lolland Kommune har ingen modtagepligt, når det gælder Kofoedsmindes åbne afdelinger. De åbne afdelinger bruges blandt andet til at udsluse domfældte fra de sikrede pladser. Visitation til de åbne pladser sker som en almindelig visitation efter servicelovens regler. Visitationskompetencen er hos handlekommunen, og der aftales et ophold efter en fastsat takst eller efter en særlig takst/tillægssydelse.

Oprettelse af nye sikrede boformer

Servicelovens § 108, stk. 7, giver hjemmel til, at der fastsættes særlige regler om sikrede afdelinger. Bekendtgørelse nr.1239 af 22/11/2019 om magt-anvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for voksne samt om særlige sikkerhedsforanstaltninger for voksne og modtagepligt i boformer efter lov om social service giver i § 22, stk. 1, mulighed for, at der kan oprettes sikrede afdelinger på botilbud andre steder i landet end på Kofoedsminde.

Den stedlige kommune kan ansøge Børne- og Socialministeriet om at oprette en sikret boform. En sådan boform er ikke omfattet af nugældende regler om objektiv finansiering, fastsat i § 2 i bekendtgørelse nr. 1017 af 19. august 2017.

Det påhviler de fem regioner at koordinere behovet for sikrede pladser på voksenområdet i rammeaftaleregion. Derfor skal den stedlige kommune rette henvendelse til den stedlige region, som vurderer behovet for eventuelt at etablere yderligere sikrede pladser sammen med de øvrige regioner, herunder muligheden for at udvide antallet af pladser på Kofoedsminde. En udvidelse skal herefter indgå i rammeaftalerne.

8. Magtanvendelsesregler

Service洛vens afsnit VII

Service洛ven indeholder regler om fuldbyrdelse af strafferetlige foranstaltninger mv. (kapitel 24 d). Reglerne giver mulighed for under særlige betingelser at iværksætte indgreb, som sigter mod at styrke fuldbyrdelsen af de strafferetlige foranstaltninger, som kommunerne udmønter over for borgere, der er anbragt i en social boform som følge af en dom eller sigtelse.

Personkreds

Service洛vens kapitel 24 d omfatter borgere, som i henhold til en strafferetlig afgørelse, afsagt ved dom eller kendelse, er anbragt i socialt regi i en boform for voksne, jf. service洛vens § 108. Det gælder, uanset om disse personer er anbragt på tilbud, der drives af kommuner, regioner eller private. Dette kapitel omhandler derfor personkredsen af voksne med udviklingshæmning og lignende, som i henhold til en strafferetlig afgørelse er anbragt i boformer for voksne med betydelig og varig nedsat funktionsevne, jf. service洛vens § 108.

Magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten

Det er et hovedhensyn i reglerne om indgrebsmuligheder, at service洛vens værdier om respekt for den enkeltes personlige integritet og ret til at bestemme selv, forbliver uændrede. Reglerne om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for voksne med betydeligt og varigt nedsat psykisk funktionsevne, jf. service洛vens kapitel 24,

24 a og 24 b, kan anvendes i forhold til borgere med udviklingshæmning, der måtte tilhøre målgruppen for indgrebsmulighederne, jf. service洛vens kapitel 24 d. Dog kun hvis betingelserne for at kunne foretage magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten i kapitel 24 og 24 a er opfyldt.

Reglerne om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten, jf. service洛vens kapitel 24, 24 a og 24 b, er uddybet i Social- og Indenrigsministeriets vejledning nr. 10148 af 14/12/19 om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for voksne, herunder pædagogiske principper.

Indgrebsmuligheder efter service洛vens kapitel 24 d

Der er mulighed for at foretage bestemte indgreb over for borgere med udviklingshæmning, der er anbragt i en boform efter service洛vens § 108 på baggrund af en afgørelse, afsagt ved dom eller kendelse, i forbindelse med en straffesag. Det er en betingelse, for at træffe afgørelse om indgreb, at formålet med indgrebet ikke hensigtsmæssigt kan opnås ved mindre indgribende initiativer.

Iværksatte indgreb skal straks bringes til ophør, når betingelserne ikke længere er til stede.

Indgrebsmulighederne, som findes i servicelovens kapitel 24 d, udgør følgende, som kan anvendes i alle boformer efter § 108, der huser borgere indenfor målgruppen:

- indskrænkning i den anbragtes adgang til internet og telefon (servicelovens § 137 g)
- undersøgelse af den anbragtes opholdsrum og ejendele (servicelovens § 137 h, stk. 1)
- inddragelse af den anbragtes effekter (servicelovens § 137 i)
- aflåsning af den anbragtes bolig for natten (servicelovens § 137 j, stk. 1).

Indgrebsmulighederne kan iværksættes over for borgere i varetægtssurrogat, og borgere, som er omfattet af domstype 1, 2 eller 3. Desuden kan de anvendes over for borgere, der er omfattet af domstype 4, når vedkommende har ophold i en boform efter servicelovens § 108 som led i fuldbyrdelsen af dommen.

Når der er tale om domstype 5, kan indgrebsmulighederne ikke anvendes, da personer med denne domstype ikke er anbragt i en boform efter § 108 i serviceloven som led i fuldbyrdelse af dommen. De fem domstyper er beskrevet i kapitel 3, Typer af foranstaltningsdomme.

Indgrebsmulighederne herunder kan kun anvendes i boformer med sikrede afdelinger (Koføedsminde):

- nedlæggelse af generelt forbud mod enheder, der muliggør internetadgang (servicelovens § 137 g, stk. 4)
- anvendelse af scannere overfor anbragte og besøgende (servicelovens § 137 h, stk. 2)
- undersøgelse af den anbragtes person (servicelovens § 137 h, stk. 3)
- åbning og kontrol af post til den anbragte (servicelovens § 137 h, stk. 4)
- undersøgelse og opbevaring af effekter for besøgende (servicelovens § 137 h, stk. 7 og 8)
- midlertidig anbringelse af den anbragte i et afskærmningslokale (servicelovens § 137 j, stk. 2).

Nedlæggelse af et generelt forbud mod enheder, der muliggør internetadgang (§ 137 g, stk. 4) samt anvendelser af scannere overfor anbragte og besøgende (§ 137 h, stk. 2) kræver ikke, at der træffes afgørelse herom.

1) Indskrænkning i den anbragtes adgang til internet og telefon

Service-loven

§ 137 g. Der kan uden retskendelse træffes afgørelse om, at den anbragtes brug af telefon og internet i et konkret tilfælde skal påhøres eller overvåges, når dette skønnes nødvendigt af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn, herunder for at forebygge eller forhindre kriminalitet.

Stk. 2. Der kan uden retskendelse træffes afgørelse om, at den anbragtes adgang til at benytte telefon og internet afbrydes eller forhindres, hvis det er nødvendigt af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn, herunder for at forebygge eller forhindre kriminalitet.

Stk. 3. Den anbragtes kommunikation med offentlige myndigheder, advokater, værger eller bistandsværger kan dog hverken påhøres, overvåges, afbrydes eller forhindres.

Stk. 4. Driftsherren af en boform, jf. § 108, med sikrede afdelinger kan beslutte, at der i hele boformen nedlægges et generelt forbud mod besiddelse eller anvendelse af computere, mobiltelefoner, tablets og andre enheder, såfremt disse muliggør internetadgang. Nedlægges der forbud efter 1. pkt., skal driftsherren sørge for, at de anbragte i boformen på anden vis har adgang til internettet.

Der kan uden retskendelse træffes afgørelse om at påhøre eller overvåge den anbragtes brug af telefon og internet i et konkret tilfælde, hvis det skønnes nødvendigt af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn, herunder for at forebygge eller forhindre kriminalitet.

Hvis det ikke er tilstrækkeligt til at opnå formålet, kan den anbragtes adgang til telefon og internet afbrydes eller forhindres, hvis det skønnes nødvendigt af samme hensyn. Dette vil eksempelvis kunne forekomme, hvis der er truffet afgørelse om påhør eller overvågning af brug af telefon og internet, men den anbragte forhindrer personalet i at gennemføre et sådant indgreb.

Den anbragtes kommunikation med myndigheder, advokater, værger eller bistandsværger må hverken overhøres eller overvåges, afbrydes eller forhindres.

Har den anbragte borger et vilkår i dommen om overvåget adgang til telefon og internet, er det muligt at nedlægge et generelt forbud mod besiddelse eller anvendelse af enheder, der muliggør internetadgang, for hele boformen, hvis boformen omfatter sikrede afdelinger. Boformen skal dog sikre, at de anbragte har anden adgang til internettet, for eksempel ved at etablere et lokale med computere med internetadgang, som kan benyttes i aftalte tidsrum, eventuelt overvåget, hvis den anbragtes dom kræver det. Forbuddet, efter stk. 4, omfatter ikke fastnettelefoner og mobiltelefoner, der ikke kan anvendes til at gå på internettet. Forbuddet kan alene nedlægges i boformer med sikrede afdelinger.

2) Undersøgelser

Serviceoven

§ 137 h. For anbragte i boformer, jf. § 108, kan der uden retskendelse træffes afgørelse om undersøgelse af den anbragtes opholdsrum og ejendele, når dette skønnes nødvendigt af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn, herunder for at forebygge eller forhindre kriminalitet. Der skal altid deltage mindst to ansatte ved undersøgelse af den anbragtes opholdsrum og ejendele.

Stk. 2. I boformer, jf. § 108, med sikrede afdelinger kan der anvendes scannere for at forhindre, at de anbragte eller besøgende til de anbragte besidder effekter, der kan true ordenen eller sikkerheden i boformen eller bruges til at begå ny kriminalitet.

Stk. 3. Over for anbragte i en boform, jf. § 108, med sikrede afdelinger kan der, når der foreligger begrundet mistanke om, at den anbragte er i besiddelse af effekter, der kan true ordenen eller sikkerheden i boformen eller bruges til at begå ny kriminalitet, og risikoen herved er forsøgt imødegået ved anvendelse af scanner efter stk. 2, træffes afgørelse om undersøgelse af, hvilke effekter den anbragte har på sin person. Der skal altid deltage mindst to ansatte ved undersøgelsen. En undersøgelse, der indebærer afklædning, må kun foretages og overværes af to ansatte personer af samme køn som den anbragte.

<<

Stk. 4. Over for anbragte i en boform, jf. § 108, med sikrede afdelinger kan der, når der foreligger mistanke om, at posten indeholder effekter, der kan true ordenen eller sikkerheden i boformen eller bruges til at begå ny kriminalitet, uden retskendelse træffes afgørelse om åbning og kontrol af post til den anbragte. Indgrebet skal ske i den anbragtes påsyn. Indgrebet kan dog gennemføres uden den anbragtes påsyn, hvis det er nødvendigt af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn. Den anbragte skal i så fald orienteres, straks efter at indgrebet er gennemført.

Stk. 5. Post, der af grunde nævnt i stk. 4 ikke bør udleveres, skal tilbagesendes, men kan dog tilbageholdes, så længe det af sikkerhedsmæssige hensyn anses for påkrævet. Afsenderen skal gøres bekendt med tilbageholdelsen.

Stk. 6. En anbragt person har ret til ukontrolleret brevveksling med offentlige myndigheder, advokater, værger og bistandsværger.

Stk. 7. Over for besøgende til en anbragt person kan der, når der foreligger mistanke om, at den besøgende medbringer effekter, der kan true ordenen eller sikkerheden i boformen eller bruges til at begå ny kriminalitet, og risikoen herved er forsøgt imødegået ved anvendelse af scanner efter stk. 2, træffes afgørelse om undersøgelse af effekter, herunder tasker og pakker, der bringes ind i en boform, jf. § 108, med sikrede afdelinger. Undersøgelsen kan endvidere omfatte den besøgendes yderbeklædning. Afgørelsen træffes over for såvel den besøgende som den anbragte person. Det er en forudsætning for undersøgelse af effekter, som den besøgende bærer på sin krop, at der foreligger begrundet mistanke om, at den besøgende vil foretage indsmugling.

>>

<<

Stk. 8. Effekter, der af grunde nævnt i stk. 7 ikke bør bringes ind i en boform, jf. § 108, med sikrede afdelinger, kan tilbageholdes og opbevares i et aflåst rum eller skab under besøget og udleveres til den besøgende, når den pågældende forlader boformen. Det samme gælder effekter, der er fundet ved anvendelse af scanner efter stk. 2.

Der kan uden retskendelse træffes afgørelse om at foretage undersøgelse af den anbragtes opholdsrum og ejendele, når det skønnes nødvendigt af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn, herunder for at forebygge eller forhindre kriminalitet.

Af hensyn til blandt andet den anbragtes retssikkerhed skal der altid deltage mindst to ansatte ved undersøgelsen.

Bestemmelsen giver ikke personalet lov til at foretage kropsvisitation. Hvis den anbragte modsætter sig undersøgelsen på en sådan måde, at den ikke kan gennemføres uden anvendelse af magt, må personalet om nødvendigt kontakte politiet.

Undersøgelsen skal, som udgangspunkt, ske under den anbragtes overværelse, fordi det som udgangspunkt i almindelighed vil være mere skånsomt for den pågældende at overvære undersøgelsen, end at blive underrettet om den efterfølgende. Der kan dog være situationer, hvor der er begrundet risiko for, at den anbragte vil være truende eller voldelig over for personalet i forbindelse med gennemførelsen af indgrebet, hvorfor det kan være hensigtsmæssigt, at den anbragte ikke er til stede. I sådanne tilfælde kan indgrebet gennemføres uden den anbragtes overværelse. Der er således ikke noget generelt krav om, at den anbragte skal overvære en undersøgelse af dennes opholdsrum og ejendele efter servicelovens § 137 h, stk. 1.

Hvis der er begrundet mistanke om, at en anbragt, eller besøgende til en anbragt, er i besiddelse af effekter, der kan true ordenen eller sikkerheden eller anvendes til at begå ny kriminalitet, har boformen mulighed for at anvende scannere til at undersøge dette. Der skal ikke træffes afgørelse herom.

Giver anvendelsen af scannere fortsat begrundet mistanke om besiddelse af effekter, jf. ovenstående, har boformen herefter mulighed for at foretage en personundersøgelse af den anbragte for at afgøre, hvilken effekt den anbragte er i besiddelse af. Det er muligt at foretage en undersøgelse, der har karakter af en legemsbesigtigelse, der ikke kræver en egentlig afklædning, men eksempelvis at en skjorte knappes op eller opsmøgning af et ærme for at se efter skjulte effekter.

Vurderes det, at der er behov for en egentlig afklædning, skal dette foretages indendørs af to af boformens personale, der har samme køn som den anbragte. Der er ikke lovhjemmel til at foretage undersøgelse af den anbragtes kropsåbninger.

Ethvert indgreb skal nøje overvejes, så det følger proportionalitetsprincippet, og dermed tilpasses forholdsmæssigt til situationen. Indgrebet skal foregå så skånsomt som muligt. For at mindske den anbragtes følelse af at blive krænket skal undersøgelsen foretages af de personalemedlemmer, den anbragte vil have det bedst med at blive undersøgt af.

Hvis der med rimelig grund er mistanke om, at den anbragte modtager fysisk post, der indeholder effekter, der kan true ordenen eller sikkerheden i boformen eller bruges til at begå ny kriminalitet, kan der træffes afgørelse om, at posten skal åbnes og kontrolleres. Den anbragte skal have mulighed for at afvise modtagelsen, før posten åbnes. Afvises modtagelsen, skal posten sendes retur eller destrueres, hvis returnering ikke er mulig. Ønsker den anbragte at modtage posten, skal der forsøges med mindre indgribende initiativer. For eksempel kan der gennem en pædagogisk indsats indgås aftale om, at den anbragte selv åbner posten under overværelse af

personalet i boformen. Bestemmelsen giver ikke personalet tilladelse til at læse den anbragtes breve.

Hvis der med rimelig grund foreligger mistanke om, at der er begået en strafbar lovovertrædelse, skal politiet kontaktes. Med § 137 i gives boformen mulighed for at inddrage effekter, hvis det skønnes nødvendigt for at forebygge eller forhindre kriminalitet.

Post, der ikke kan udleveres til den anbragte, skal returneres til afsender, medmindre der er behov for at tilbageholde posten. Afsender skal informeres om tilbageholdelsen.

Brevudveksling mellem den anbragte og offentlige myndigheder, advokater, værger og bistandsværger må ikke kontrolleres.

Hvis der – efter anvendelse af scannere – fortsat er begrundet mistanke om, at besøgende til en anbragt medbringer effekter, der kan true ordenen eller sikkerheden, eller kan bruges til at begå ny kriminalitet, kan boformen beslutte at effekter, herunder tasker og pakker, undersøges. Undersøgelsen kan også omfatte den besøgendes yderbeklædning.

Tilbageholdte effekter kan opbevares i et aflåst skab og udleveres til den besøgende, når pågældende forlader boformen.

3) Inddragelse af den anbragtes effekter

Serviceoven

§ 137 i. For anbragte i boformer, jf. § 108, kan der uden retskendelse træffes afgørelse om inddragelse af effekter, der er i den anbragtes besiddelse, når dette skønnes nødvendigt af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn, herunder for at forebygge eller forhindre kriminalitet.

>>

<<

Stk. 2. Hvis effekter, som er i den anbragtes besiddelse, inddrages, skal personalet udfærdige en liste over de effekter, der inddrages. Den anbragte skal orienteres om inddragelsen og have udleveret en kopi af listen.

Der kan, uden retskendelse, træffes afgørelse om inddragelse af den anbragtes effekter, når det skønnes nødvendigt af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn, herunder for at forebygge eller forhindre kriminalitet.

Med ordens- og sikkerhedsmæssige hensyn menes både den almindelige orden og den anbragte borgers, de øvrige beboeres og personalets sikkerhed. Det kan for eksempel handle om at undgå, at den anbragte borger bruger genstande fra sit opholdsrum til at ødelægge andres ting.

Når det handler om at forebygge eller forhindre kriminalitet, kan det eksempelvis være at forebygge eller forhindre, at den anbragte opbevarer eller handler med euforiserende stoffer eller besidder eksempelvis ulovlige våben. Et andet eksempel kan være at forhindre, at en person med pædofile hensigter kontakter børn via mobiltelefon og internet.

Når effekterne inddrages, skal den anbragte orienteres og have en kopi af en liste over de inddragede effekter.

Listen skal udarbejdes af personalet.

4) Aflåsning af den anbragtes bolig for natten og anbringelse i afskærmningslokale

Serviceoven

§ 137 j. Der kan uden retskendelse træffes afgørelse om, at en anbragt i en boform, jf. § 108, kan låses inde i sin bolig om natten i op til 8 timer i perioden mellem kl. 21.00 og 8.00, hvis der er nærliggende risiko for, at den anbragte ellers vil undvige fra boformen.

Stk. 2. Der kan træffes afgørelse om, at anbragte i en boform efter § 108 med sikrede afdelinger skal anbringes i et afskærmningslokale, når der er overhængende fare for, at den anbragte skader sig selv eller andre. Anbringelsen skal være så kortvarig som muligt og må ikke udstrækkes ud over to timer.«

Stk. 3. Afgørelse om indgreb efter stk. 1 og 2 forudsætter, at

1. indgrebet er forsvarligt og ikke indebærer en sundhedsmæssig risiko for den anbragte,
2. den anbragte ikke er selvmordstruet,
3. den anbragte har tilkaldemulighed fra boligen eller afskærmningslokalet, som den pågældende er i stand til at betjene, og at personalet via den kan tilkaldes,
4. den anbragte har adgang til toilet og vand i sin bolig eller afskærmningslokalet og
5. der iværksættes jævnlig overvågning i det tidsrum, hvor den pågældende er låst inde.

Der kan, uden retskendelse, træffes afgørelse om, at den anbragte kan låses inde i sin bolig i op til otte timer, mellem kl. 21.00 og 8.00, hvis der er nærliggende risiko for, at vedkommende ellers vil undvige fra boligen.

Afgørelsen kan træffes uden, at der er risiko for kriminalitet, da den anbragte som led i den strafferetlige

afgørelse er frihedsberøvet og kun må forlade boformen med særlig tilladelse.

Aflåsningsmuligheden omfatter både døre fra boligen til servicearealer og vinduer og døre fra boligen mod det fri.

Er der overhængende fare for, at en anbragt skader sig selv eller andre, kan den anbragte anbringes i et afskærmningslokale i op til to timer. Anbringelsen skal dog ophøre i det øjeblik, betingelserne for anbringelsen ikke længere er til stede. Hvis for eksempel den anbragte falder til ro efter en halv time, er der ikke længere grundlag for anbringelsen. Denne indgrebsmulighed kan kun anvendes i boformer med sikrede afdelinger.

Aflåsning af døre og anbringelse i afskærmningslokale kræver, at følgende betingelser er opfyldt:

- indgrebet skal være forsvarligt og må ikke indebære sundhedsmæssige risici for den anbragte
- den anbragte må ikke være selvmordstruet
- den anbragte skal have tilkaldemulighed fra boligen eller afskærmningslokalet og skal være i stand til at betjene den. Personalet skal kunne tilkaldes via tilkaldemuligheden
- den anbragte skal have adgang til toilet og vand i sin bolig eller afskærmningslokalet
- der skal ske jævnlig observation af den anbragte i aflåsningsperioden.

Hvem har kompetencen til at træffe afgørelse om indgreb?

Indgrebsmulighederne kan tages i brug, hvis handlekommunen eller boformens leder eller stedfortræder vurderer, at formålet med indgrebet ikke hensigtsmæssigt kan opnås ved mindre indgribende initiativer. Det er den anbragtes handlekommune, der træffer afgørelse om indgreb, jf. servicelovens § 137, stk. 1.

Handlekommunen har i denne forbindelse ansvar for, at der er tilstrækkelige oplysninger i sagen til, at der

kan træffes en afgørelse, jf. retssikkerhedslovens § 10.

Der er ikke defineret formelle indholds krav til en indstilling. Der vil typisk være behov for, at den indeholder en begrundelse for, hvorfor indgrebet vurderes at være nødvendigt – herunder effekten af, hvad der pædagogisk er forsøgt hidtil, hvad indgrebet består i, hvornår det påtænkes iværksat, hvor længe det formodes at vare, og hvordan man vil arbejde målrettet for at sikre, at indgrebet ikke opretholdes længere end nødvendigt.

Til yderligere inspiration er der på socialstyrelsen.dk mulighed for at downloade et skema, som kan anvendes i forbindelse med udarbejdelse af indstilling til afgørelse om indgreb.

Nedenstående figur viser oversigt over skemaer på socialstyrelsen.dk til registrering og indberetning af indgreb overfor domfældte borgere med udviklingshæmning efter servicelovens kapitel 24 a. På socialstyrelsen.dk kan desuden downloades en vejledning til skemaerne.

Skemaer til registrering og indberetning af indgreb over for domfældte med udviklingshæmning

Skema	Formål	Anvendelsesområde
Skema A	Indstilling til afgørelse om iværksættelse af indgreb, foretaget af lederen eller dennes stedfortræder	Serviceovens §§ 137 g - 137 j
Skema B	Registrering og indberetning af foretaget indgreb	Serviceovens §§ 137 g - 137 j
Skema C	Indberetning af indgreb ved månedens udgang	Serviceovens §§ 137 g - 137 j

Foreløbig afgørelse om indgreb

Lederen og lederens stedfortræder kan træffe en foreløbig afgørelse om indgreb, jf. serviceovens § 137 f, stk. 2, hvis der er tale om situationer, hvor iværksættelse af indgrebet er uopsætteligt.

§ Hvad siger serviceloven om foreløbige afgørelser?

§ 137 f. Stk. 2. Lederen af boformen, jf. § 108, og lederens stedfortræder kan dog træffe foreløbige afgørelser, jf. § 137 g-§ 137 j, om indgreb i tilfælde, hvor iværksættelse af indgrebet er uopsætteligt og ikke kan afvente, at sagen behandles af kommunalbestyrelsen. Foreløbige afgørelser, jf. 1. pkt., kan træffes af ledere og lederes stedfortrædere i boformer, jf. § 108, der drives af kommuner, regioner og private.

Hvornår en situation er uopsættelig, afhænger af den konkrete situation. Det kan eksempelvis være, hvis der om natten opstår en situation, hvor der er nærliggende risiko for, at den anbragte vil forlade boformen uden tilladelse, eller en situation, hvor en anbragt person er i færd med at krænke børn over internettet, eller hvis der er begrundet risiko for, at den anbragte vil sætte ild til sin bolig og dermed bringe egen og andres sikkerhed i fare.

Der skal således være tale om situationer, hvor man skal kunne gribe ind hurtigt, og hvor der ikke er mulighed for at afvente kommunens afgørelse.

Lederen eller lederens stedfortræder skal sørge for at have et tilstrækkeligt grundlag til at kunne træffe denne foreløbige afgørelse, herunder sikre, at alle betingelser for at foretage et indgreb er til stede. Det er kun lederen eller stedfortræderen, der har kompetence til at træffe sådanne afgørelser, og ikke andre ansatte i boformen.

En foreløbig afgørelse skal snarest muligt efter iværksættelsen forelægges kommunen til godkendelse.

Praksiseksempel - som illustrerer uopsættelighed

John har udviklingshæmning i lettere grad og bor på en boform for voksne, jf. servicelovens § 108. Han har en dom for vold og røveri.

Normalt er John stille og rolig, passer sin bolig og går på arbejde fire dage om ugen. Han har dog svært ved at give udtryk for sine følelser og kan let blive frustreret og vred. Hvis han samtidig indtager alkohol, kan han blive voldelig og meget aggressiv. Der foretages dagligt risikovurderinger med afsæt i Brøset Violence Checklist (BVC) (se bilag 1).

En morgen er John stået meget tidligt op. Han skal samme dag til tandlæge. Han har allerede spist morgenmad og er klar til at tage af sted, da personalet møder ind. John er mere støjende og artikulerende end normalt. Han traver op og ned ad gulvet, kommer med høje lyde, virker konfus og urolig. Rikke og Ole, to af pædagogerne på afdelingen, vurderer med afsæt i BVC, at der kan være risiko for, at John vil begynde at slå. De taler med ham om, hvorvidt han er nervøs for besøget hos tandlægen. Det bekræfter John, hvorfor det besluttes, at Rikke skal ledsage John. Det forventes, at han formentlig vil falde til ro efter tandlægebesøget.

John fortsætter imidlertid med at være forvirret og støjende, da han kommer tilbage fra tandlægen. Personalet forsøger at tale med John og få ham til at falde til ro, men han er nu helt afvisende og ønsker ikke, at de skal 'blande sig'. John bliver nu gradvist mere aggressiv og truende over for personalet.

>>

<<

Rikke og Ole forsøger forgæves at få kontakt til John på den måde, der plejer at virke i forhold til ham. De foretager en ny risikovurdering og konkluderer på den baggrund, at det nu er nødvendigt at drøfte andre handlemuligheder. De ved, at John i sådanne situationer kan gøre forsøg på at rømme for at skaffe sig adgang til alkohol.

Ole forelægger sagen for lederen sidst på eftermiddagen. De beslutter, at de, samtidig med nye forsøg på at berolige John, vil observere hans adfærd yderligere for at bedømme, om der er risiko for rømning. Da det bliver sen aften, vurderer personalet, at risikoen for rømning er overhængende.

Spørgsmål til refleksion:

- Hvordan bør personalet handle nu?
- Hvordan bør lederen handle nu?
- Hvis lederen træffer foreløbig afgørelse om aflåsning, hvilke særlige betingelser skal da være opfyldt?
- Hvad skal der ske i forhold til at forebygge, at lignende situationer opstår?

Hvem kan udføre indgreb?

Personale i boformer for voksne, jf. servicelovens § 108, kan udføre indgreb ud fra den afgørelse, den anbragtes handlekommune har truffet, eller den foreløbige afgørelse, lederen eller dennes stedfortræder har truffet i uopsættelige tilfælde.

Personalet kan, hos lederen og dennes stedfortræder, få vejledning om det pædagogiske og retlige handlerum i forhold til, hvordan et indgreb over for den enkelte anbragte skal anvendes.

Hvilke betingelser gælder?

Handlekommunen - eller lederen eller dennes stedfortræder i uopsættelige tilfælde - er forpligtet til at vælge det mindst indgribende initiativ, hvis det er tilstrækkeligt til at opnå formålet. Det er en betingelse for at kunne træffe afgørelse om indgreb, at andre og mindre indgribende indsatser har været forsøgt anvendt, uden at formålet er nået, eller at situationen har en sådan karakter, at et mindre indgribende initiativ ikke vil kunne løse eller minimere problemet.

Mindre indgribende indsatser kan eksempelvis være omfattet af servicelovens § 85 om hjælp, omsorg eller støtte i form af socialpædagogisk bistand. Hvilke indsatser, der skal have været forsøgt anvendt, afhænger af den konkrete sag. Eksempelvis kan der være tale om tilbud om deltagelse i en aktivitet, venlige henstillinger, afledning og tilrettevisning. Det forudsættes, at mindre indgribende indsatser er dokumenteret, jf. de forvaltningsretlige regler om sagens oplysning.

Ovennævnte betingelser svarer til det almindelige forvaltningsretlige princip om proportionalitet: et indgreb skal være nødvendigt og forholdsmæssigt, hvilket vil sige, at det kun må anvendes i det omfang, det står i rimeligt forhold til det mål, som forfølges.

Et indgreb skal straks bringes til ophør, når betingelserne herfor ikke længere er til stede, jf. servicelovens § 137 k, stk. 1. Og den handlekommune, leder eller stedfortræder, der i en konkret sag har truffet afgørelse om indgreb, skal løbende overveje spørgsmålet om at bringe et iværksat indgreb til ophør, jf. servicelovens § 137 k, stk. 2.

§ Hvad siger serviceloven om betingelserne for at gennemføre et indgreb?

§ 137 k. Iværksatte indgreb skal straks bringes til ophør, når betingelserne herfor ikke længere er til stede.

Stk. 2. Den kommune eller person, der har truffet afgørelsen om indgreb, jf. § 137 f, stk. 1-3, skal løbende overveje spørgsmålet om at bringe et iværksat indgreb til ophør.

Indgreb efter servicelovens kapitel 24 d forudsætter ikke den anbragtes accept, men indgreb må ikke udføres med anvendelse af magt. Hvis den anbragte modsætter sig indgrebet på en sådan måde, at dette ikke kan udføres uden anvendelse af magt, må lederen, stedfortræderen eller personalet om nødvendigt tilkalde politiet med henblik på at lade indgrebet gennemføres ved politiets foranstaltning. Den nærmere håndtering af den slags konkrete tilfælde er op til politiet.

Der kan ikke træffes afgørelse om indgreb efter servicelovens kapitel 24 d over for en person, der bliver boende i boformen efter, at kendelsen eller dommen er blevet ophævet.

Der kan heller ikke træffes afgørelse om indgreb over for en person med domstype 4, hvis vedkommendes ophold i en boform ikke sker som led i fuldbyrdelsen af dommen.

Servicelovens kapitel 24 d gælder ikke over for borgere, hvis ophold ikke skyldes en strafferetlig afgørelse. Indgreb efter dette kapitel kan derfor ikke anvendes over for disse borgere.

Praksiseksempel - som illustrerer proportionalitetsprincippet

Mads er 42 år, har udviklingshæmning i lettere grad og er dømt for seksuelt overgreb mod en mindreårig pige. Han bor i boformen Solsikken, hvor han er blevet anbragt som led i en foranstaltning efter § 68 i straffeloven.

Mads' handlekommune har på baggrund af blandt andet en udredning fra en sexolog udarbejdet en § 141-handleplan, der indeholder en overordnet beskrivelse af de pædagogiske indsatser, som skal iværksættes blandt andet med henblik på at efterleve dommen og dens præmisser. Boformen skal, med en række konkrete virkemidler, rådgive Mads. Desuden får Mads hjælp fra en seksualvejleder én gang om ugen til at finde ud af, hvordan han kan udleve sin seksualitet på en hensigtsmæssig måde. Kommunen agter at føre et tæt kriminalpræventivt tilsyn med Mads, så længe det vurderes at være nødvendigt.

>>

<<

Mads har nu været i boformen i ni måneder, der er forløbet stille og roligt. Han arbejder om dagen på et værksted. I sin fritid er han meget glad for at hjælpe til i køkkenet, finde madopskrifter på internettet (særligt siderne www.desoedesager.dk og www.sjovikoekkenet.dk) samt spille computerspil, som han finder på hjemmesiden www.superspillene.dk, der henvender sig til voksne med udviklingshæmning.

Sofie, der er sagsbehandler for Mads, har modtaget en mail fra lederen af Solsikken, hvor lederen beskriver, at en medarbejder gennem en anden beboer er blevet opmærksom på, at Mads i de seneste uger er begyndt at tage kontakt til mindreårige piger på nogle populære ungdomshjemmesider. Samtidig observerer personalet, at Mads udviser tiltagende uro og opstemthed og er begyndt at tale meget om mindreårige piger.

Solsikken forklarer i mailen, at man forgæves har forsøgt at finde ud af, hvad tendensen til tilbagefaldet skyldes. Mads vil ikke fortælle, hvad han laver på disse hjemmesider. Og han lader sig ikke påvirke af, at boformen prøver at aflede ham ved at igangsætte nye aktiviteter. En seksualvejleder har haft to samtaler med Mads og vurderer, at der kan være grund til at frygte, at han inden for kort tid vil forsøge at krænke mindreårige piger.

>>

Boformen overvejer at udarbejde en begrundet indstilling til kommunen om en afgørelse efter servicelovens § 137 g, der kan sikre, at Mads ikke kan tage kontakt med og eventuelt forgribe sig på mindreårige igen. Boformen har, sammen med Sofie, drøftet de tekniske muligheder, ligesom de har drøftet, om det af kriminalpræventive grunde vil være nødvendigt helt at inddrage Mads' computer i henhold til § 137 i. Men man bliver enige om, at et sådant indgreb vil være for vidtgående. I stedet udfærdiger boformen en indstilling om et indgreb efter § 137 g, stk. 2, hvorefter Mads' adgang til internettet afbrydes – indtil videre de næste fire uger, hvor sagen vil blive vurderet igen – men dog således, at han stadig har adgang til ovennævnte tre hjemmesider om mad og computerspil. Sofie anmoder Solsikken om løbende at vurdere behovet for opretholdelse af indgrebet, indtil den planlagte gen-vurdering. Såfremt indgrebet til den tid fortsat vurderes at være nødvendigt, vil Sofie indstille, at Solsikken anmodes om at igangsætte et målrettet forløb, der skal bidrage til, at indgrebet kan ophøre så hurtigt som muligt.

? Spørgsmål til refleksion:

- Hvilke betingelser er til stede for kommunens afgørelse?
- Er sagen tilstrækkeligt oplyst?
- Efterlever afgørelsen princippet om proportionalitet?
- Er det i situationen hensigtsmæssigt at afvente et målrettet forløb, indtil gen-vurderingen?

- Er der behov for at visitere Mads til anden hjælp og støtte?
- Er der grundlag for at søge yderligere ek-tern rådgivning?

Klageadgang

Den anbragte borger kan klage over afgørelsen om indgreb til Ankestyrelsen efter reglerne i kapitel 10 i retssikkerhedsloven. Hvis den anbragte ikke selv er i stand til at klage, kan en værge, bistandsværge, ægtefælle, pårørende eller en anden repræsentant for vedkommende klage over afgørelsen. Bestem-melsen kan blandt andet ses i sammenhæng med servicelovens § 82, stk. 2, hvoraf det fremgår, at kommunen skal se, om der er pårørende eller andre, der kan inddrages i varetagelsen af interesserne for en person med betydelig nedsat psykisk funktions-evne.

Ankestyrelsen vil blandt andet kunne tage stilling til, om betingelserne for at iværksætte indgrebet har været til stede, og om sagsbehandlingsregler har været overholdt. Kommunen har pligt til at genvur-dere sagen, jf. retssikkerhedslovens § 66.

Yderligere information kan fås på Ankestyrelsens hjemmeside: *For borgere med en klagesag.*

Registrering og indberetning

Ethvert indgreb, der er eller har været iværksat, skal registreres inden for 24 timer, og indberettes uden ugrundet ophold herefter (dvs. umiddelbart efter registreringen) af lederen eller dennes stedfortræder til borgerens handlekommune. Dette er centralt for handlekommunes løbende opfølgning på indsatsen i forhold til den enkelte anbragte borger og for den strafferetlige opfølgning, jf. straffelovens § 72.

Registreringen skal, jf. servicelovens § 137 m, stk. 1, indeholde oplysninger om:

- den anbragtes navn
- tidspunktet for indgrebet
- indgrebets varighed
- indgrebets art
- begrundelse for indgrebet.

Den anbragte, som indgrebet har været rettet imod, skal gøres bekendt med registreringen og have mulighed for at ledsage denne med sin egen redegørelse for forløbet. Hvis den anbragte benytter denne mulighed, skal den anbragtes redegørelse ledsage registreringen.

Hvis den anbragte er under personligt værgemål, skal værgeren snarest muligt orienteres om indgrebet.

Lederen eller dennes stedfortræder skal ved månedens udgang, sammen med sine kommentarer, indsende kopi af registreringerne til borgerens handlekommune og til det socialtilsyn, der fører det driftsorienterede tilsyn med boformen, samt til den kommunale eller regionale driftsherre. Ved indgreb, der er eller har været iværksat i et kommunalt eller regionalt tilbud, skal lederen eller dennes stedfortræder desuden orientere den kommunale eller regionale driftsherre om indgrebet.

De ansvarlige myndigheder kan bruge oplysningerne om indgreb i den løbende opfølgning på indsatsen i forhold til den anbragte i forbindelse med det personrettede, det driftsorienterede og det kriminalpræventive tilsyn. Sidstnævnte tilsyn er nærmere beskrevet i kapitel 5, *Gældende tilsynsregler*.

Tjekliste og procesbeskrivelser – et samlet overblik

Nedenstående boks og diagrammer opsummerer nogle væsentlige opmærksomhedspunkter og arbejds gange i relation til de nye lovbestemmelser.

Tjekliste vedrørende indgreb

- ✓ Er boformen omfattet af loven?
- ✓ Er den anbragte omfattet af loven?
- ✓ Er betingelserne opfyldt for, at der må foretages et indgreb?
- ✓ Hvem træffer afgørelse om indgreb i hvilke situationer?
- ✓ Hvilken kommune, leder og stedfortræder?
- ✓ Hvem er stedfortræder?
- ✓ Er afgørelsen meddelt den anbragte?
- ✓ Hvem må foretage indgrebet?
- ✓ Er en foreløbig afgørelse snarest muligt forelagt til godkendelse hos den anbragtes handlekommune?
- ✓ Er indgrebet blevet registreret og indberettet straks?
- ✓ Er den anbragte gjort bekendt med registreringen, og har vedkommende haft lejlighed til at ledsage den med sin redegørelse?
- ✓ Er der blevet lavet en liste over inddragne effekter, og har den anbragte fået en kopi heraf?
- ✓ Er der udleveret klagevejledning til den anbragte, og har vedkommende fået den nødvendige hjælp til at klage?
- ✓ Er betingelserne for indgrebet stadig til stede?
- ✓ Er der sket indberetning af indgrebene ved månedens udgang?

Procesbeskrivelser

I eksemplerne herunder ses processerne ved afgørelse truffet af den domfældte borgers handlekommune og foreløbig afgørelse truffet af lederen eller stedfortræderen af boformen.

Et eksempel på en procesbeskrivelse ved indgreb, hvor borgerens handlekommune har truffet afgørelse				
Indstilling og afgørelse	Orientering og klagemulighed	Udførelse	Registrering og indberetning	Månedlig indberetning
<p>Lederen af boformen eller lederens stedfortræder sender indstilling til borgerens handlekommune om tilladelse til at foretage indgreb</p> <p>Borgerens handlekommune behandler sagen og træffer afgørelse</p>	<p>Den anbragte meddeles afgørelsen, og lederen af boformen og lederens stedfortræder orienteres herom</p> <p>Borgerens handlekommune giver klagevejledning til den anbragte og eventuelt til værge/pårørende/bistandsværge</p>	Indgreb udføres	<p>Indgrebet registreres og indberettes til borgerens handlekommune straks efter iværksættelse</p> <p>Den anbragte har lejlighed til at ledsage registreringen med sin egen redegørelse for forløbet</p>	Ved månedens udgang sender lederen af boformen eller lederens stedfortræder kopi af registreringerne med sine kommentarer til borgerens handlekommune og til det socialtilsyn, der fører det driftsorienterede tilsyn med boformen, samt til den kommunale eller regionale driftsherre

Et eksempel på en procesbeskrivelse ved indgreb, hvor boformens leder eller dennes stedfortræder træffer en foreløbig afgørelse				
Foreløbig afgørelse	Registrering og indberetning	Afgørelse	Orientering og klagemulighed	Månedlig indberetning
<p>Lederen af boformen eller lederens stedfortræder træffer foreløbig afgørelse om indgreb, som meddeles den anbragte</p> <p>Indgreb udføres</p>	<p>Lederen af boformen eller lederens stedfortræder registrerer indgreb straks efter iværksættelse</p> <p>Lederen af boformen eller lederens stedfortræder forelægger snarest muligt den foreløbige afgørelse til godkendelse hos borgerens handlekommune</p>	Borgerens handlekommune behandler sagen og træffer afgørelse	<p>Den anbragte og ledelsen orienteres om afgørelsen</p> <p>Borgerens handlekommune giver klagevejledning til den anbragte og eventuelt til værge/ pårørende/ bistandsværge</p>	Ved månedens udgang sender lederen af boformen eller lederens stedfortræder kopi af registreringerne med sine kommentarer til borgerens handlekommune og til det socialtilsyn, der fører det driftsorienterede tilsyn med boformen, samt til den kommunale eller regionale driftsherre

9. UDREDNING OG HANDLEPLANER

Når kommunen skal fuldbyrde en strafferetlig afgørelse, skal det ske på baggrund af en konkret og individuel vurdering af borgerens behov for støtte og omsorg m.v. efter servicelovens bestemmelser. Fuldbyrnelsen skal ske med udgangspunkt i dommens resultat og med henblik på at forhindre tilbagefald til ny kriminalitet.

Det er myndigheden, som har ansvar for, at borgerens sag bliver tilstrækkeligt oplyst til, at der kan træffes afgørelse. Voksenudredningsmetoden kan understøtte myndigheden i arbejdet med at belyse sagen.

Voksenudredningsmetoden

Børne- og Socialministeriet m.fl. har udviklet en metode til sagsbehandling og udredning på handicap -og udsatte voksenområdet: Voksenudredningsmetoden (VUM).

Det overordnede sigte med metoden er at skabe grundlaget for en sammenhængende og helhedsorienteret indsats med borgeren i centrum. For at opnå dette har metoden både fokus på at understøtte en systematisk udredning af borgerens behov og på at tilrettelægge en lovmedholdelig og effektiv sagsbehandlingsproces.

Udredningen skal give sagsbehandleren en struktureret viden om borgerens problemer, ressourcer og ønsker - og dermed skabe grundlag for at træffe afgørelse. På baggrund heraf kan myndigheden iværksætte hjælpen og følge op på indsats og resultater.

Social- og Integrationsministeriet m.fl. (2018). Voksenudredningsmetoden. Metodehåndbog. Håndbogen kan downloades på socialstyrelsen.dk.

For at kunne belyse borgerens sag kan det være relevant at indhente tidligere udredninger og lignede om borgeren. Hvis det indhentede materiale er lavet af forskellige eksperter på forskellige tidspunkter i borgerens liv, kan det være nødvendigt at få lavet en ny samlet vurdering.

I tilfælde, hvor der ikke foreligger tilstrækkeligt materiale, kan der være behov for at rekvirere en udredning af borgeren med henblik på at kvalificere kommunens beslutningsgrundlag for valg af og udmøntning af indsatser over for borgeren. Udredningen kan have anamnestisk karakter, i form af en sammenskrivning og forståelse af allerede foreliggende udredninger. Eller der kan også være tale om en udredning af specifikke områder, eksempelvis af borgerens kognitive funktion, psykiske lidelser, misbrugsproblemer og/eller kriminelle adfærd.

Videns- og Specialrådgivningsorganisation (VISO)

VISO er den nationale Videns- og Specialrådgivningsorganisation, der tilbyder borgere, fagpersoner, tilbud og kommuner gratis vejledende specialrådgivning og udredning i komplekse sager.

I sager, der vedrører domfældte personer med udviklingshæmning, gør VISO's specialrådgivning brug af et landsdækkende leverandørnetværk, som er specialiseret i pædagogiske metoder og tilgange, der er relateret til emner som eksempelvis udadreagerende og farlig adfærd, problematisk seksualitet og ildspåsættelse og misbrug, samt udviklingshæmning i kombination med psykiatriske og andre til lægsdiagnoser.

www.socialstyrelsen.dk/viso

En tilstrækkelig udredning af borgerens samlede funktionsniveau, herunder særlige problemstillinger og udviklingspotentiale, udgør en væsentlig del af kommunens grundlag for at beslutte, hvilken indsats der matcher borgerens behov.

Udredningen kan ske med udgangspunkt i forskellige redskaber og udredningsmodeller med fokus på borgerens ressourcer og vanskeligheder, og kan indeholde for eksempel en neuropædagogisk udredning, borgerens livshistorie, somatiske forhold, kommunikative forhold m.m.

I forbindelse med at der træffes beslutning om indsatsen, skal der tages højde for eksempelvis forhold vedrørende boformen (fysiske rammer, pædagogiske metoder, struktur og organisering, beboersammensætning etc.), borgerens sociale netværk, beskæftigelse, behov for personlig hjælp, behandling og hjælpemidler, muligheder i lokalsamfundet m.v.

Når der er truffet afgørelse om den konkrete indsats, er der forskellige opgaver, som myndigheden skal løse eller kan finde det hensigtsmæssigt at være opmærksom på, jf. boksen nedenfor. En del af dette vil ofte skulle ske i samarbejde med boformen.

Relevante punkter i forbindelse med fuldbyrdelse af den strafferetlige afgørelse

- Afklare med borgeren, om der er nogen, som skal informeres om anbringelsen, og i givet fald hvem
- Aftale med borgeren, om der eventuelt bør aftales et samarbejde med pårørende, arbejdsgiver og andre relevante parter
- Informere borgeren om det regelgrundlag, der gælder som følge af retskendelsen eller dommen
- Sikre, at boformen kender vilkårene for anbringelsen, så der hurtigt kan ydes den rette støtte og hjælp.
- Underrette bistandsværgeren, jf. bekendtgørelsen om bistandsværger § 13.

De vigtigste regler om samtykke, tavshedspligt og videregivelse af oplysninger er nævnt i boksen nedenfor.

§ Regler om samtykke, tavshedspligt og videregivelse af oplysninger

- Straffelovens § 152 – § 152
- Persondatalovens §§ 5-8, §§ 28-30 og § 38
- Forvaltningslovens § 27, § 28, § 29 og §§ 31-32
- Sundhedslovens §§ 40-49
- Retssikkerhedslovens § 11 a – § 11 c og § 43, stk. 1 og 2

www.retsinformation.dk

Myndighedens handleplan for indsatsen

Kommunen skal, som led i indsatsen, skønne, om det er hensigtsmæssigt at tilbyde at udarbejde en handleplan for indsatsen, jf. servicelovens § 141, stk. 1. Ved denne vurdering skal der tages hensyn til borgerens ønske om en handleplan samt karakteren og omfanget af indsatsen.

Når hjælpen skal ydes til personer med udviklingshæmning og lignende, som visiteres til en boform, fordi de er sigtet eller dømt for alvorlig eller personfarlig kriminalitet, og derfor for manges vedkommende må formodes at have alvorlige sociale problemer, vil kommunen som regel skulle tilbyde borgeren at udarbejde en handleplan, jf. servicelovens § 141, stk. 2 (se også boksen nedenfor).

Desuden gælder det, at såfremt der under opholdet sker magtanvendelse, jf. servicelovens kapitel 24, 24 a og 24 b, er det et krav, at der laves en handleplan, jf. servicelovens § 141, stk. 2, også selv om borgeren ikke ønsker det.

Myndighedens handleplan skal så vidt muligt udarbejdes i samarbejde med borgeren. Den skal angive formålet med indsatsen, og hvilken indsats der er nødvendig for at opnå formålet og den forventede varighed heraf.

Det er vigtigt, at der i planen tages højde for borgerens dom og eventuelle vilkår. Der skal også være fokus på de lovbestemmelser, der skal følges som konsekvens af dommen, eksempelvis lovbestemmelserne om indgrebsmuligheder.

Handleplanen bør løbende revurderes, herunder for blandt andet at tage stilling til, om der inden for den eksisterende doms præmisser er mulighed for at vurdere den domfældte i mindre indgribende foranstaltninger forud for dommens ophævelse eller udløb.

§ Hvad siger serviceloven om handleplaner for voksne?

§ 141. Når der ydes hjælp til personer under folkepensionsalderen, jf. § 1 a i lov om social pension, efter afsnit V, skal kommunalbestyrelsen som led i indsatsen skønne, om det er hensigtsmæssigt at tilbyde at udarbejde en handleplan for indsatsen, jf. dog stk. 2 og 6. Ved denne vurdering skal der tages hensyn til borgerens ønske om en handleplan samt karakteren og omfanget af indsatsen.

>>

<<

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen skal tilbyde at udarbejde en handleplan, når hjælpen ydes til

1. personer med betydelig nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller
2. personer med alvorlige sociale problemer, der ikke eller kun med betydelig støtte kan opholde sig i egen bolig, eller som i øvrigt har behov for betydelig støtte for at forbedre de personlige udviklingsmuligheder.

Stk. 3. Handleplanen skal angive

1. formålet med indsatsen,
2. hvilken indsats der er nødvendig for at opnå formålet,
3. den forventede varighed af indsatsen og
4. andre særlige forhold vedrørende boform, beskæftigelse, personlig hjælp, behandling, hjælpemidler m.v.

Stk. 4. Handleplanen bør udarbejdes ud fra borgerens forudsætninger og så vidt muligt i samarbejde med denne.

Stk. 5. Når en handleplan indebærer, at en person visiteres til et socialt døgntilbud efter §§ 107-110 eller til et behandlingstilbud for stofmisbrugere efter § 101, skal relevante dele af handleplanen udleveres til tilbuddet.

Stk. 6. Kommunalbestyrelsens forpligtelser efter stk. 1-5 gælder ikke for personer, der tilbydes anonym, ambulante behandling af stofmisbrug efter § 101 a.

>>

<<

§ 136. Optagelse i botilbud efter §§ 129 og 129 a og enhver form for magtanvendelse, herunder magtanvendelse i forbindelse med foranstaltninger efter §§ 125-128, skal registreres og indberettes af tilbuddet til den kommunalbestyrelse, der har ansvaret for borgerens ophold i tilbuddet, jf. §§ 9 og 9 b i lov om retssikkerhed og administration på det sociale område, og til kommunalbestyrelsen i den kommune, der fører det driftsorienterede tilsyn med tilbuddet, jf. § 148 a i denne lov eller § 2 i lov om socialtilsyn. Har den borger, som indberetningen vedrører, ophold i et regionalt eller et kommunalt botilbud, skal tilbuddet desuden orientere den kommunale eller regionale driftsherre om magtanvendelsen.

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen skal udarbejde handleplaner i overensstemmelse med § 141 for personer, for hvem der foretages foranstaltninger som nævnt i stk. 1.

Se også kapitel 17 i Socialministeriets vejledning nr. 1 til serviceloven.

Den pædagogiske handleplan for indsatsen

De fleste boformer udarbejder pædagogiske planer. Formålet med sådanne planer er at få beskrevet mere konkret, hvordan tilbuddet, i samarbejde med borgeren, vil realisere den indsats, som kommunen har truffet afgørelse om i relation til den enkelte borger. I tilfælde, hvor der er udarbejdet en § 141-handleplan, vil den pædagogiske plan udfolde denne. Det kan blandt andet være relevant at afklare:

- hvilken indsats der er truffet afgørelse om, og hvilke mål der skal arbejdes med i henhold til myndighedens handleplan

- hvad den anbragte borger vil med sit liv, og hvilke ønsker vedkommende har for sin fremtid
- hvilke kompetencer, ressourcer og potentialer den anbragte borger har
- hvilke særlige udfordringer og vanskeligheder den anbragte borger har (risikofaktorer, se boks nedenfor)
- hvad den anbragte borger har behov for at lære/ blive støttet i for at kunne nå sine mål
- hvad der motiverer den anbragte borger, og hvordan man kan synliggøre positive forandringer for vedkommende
- hvilket billede den anbragte borger har af sig selv og sine muligheder.

Det er væsentligt at have fokus på faktorer, som kan formodes at fremme, eller modsat hæmme eller mindske, den anbragte borgers modstandskraft, når det handler om at holde sig ude af kriminalitet. Det kan være forskelligt fra person til person, hvilke faktorer der måtte spille en rolle. I forskningen har der traditionelt været mere fokus på risikofaktorer end beskyttelsesfaktorer. Der foreligger således mere forskningsbaseret viden om faktorer, som kan påvises at være forbundet med en øget risiko for kriminalitet.⁴ Når beskyttelsesfaktorer indgår i forskningen, ses de typisk som en modpol til risikofaktorerne. Boksen til højre opsummerer en række af de faktorer, der kan hænge sammen med en øget forekomst af kriminalitet.

Flere af disse risikofaktorer kan også genfindes i forskellige typer af metoder til risikovurderinger, hvor fraværet af en risikofaktor i nogle tilfælde kan anses som en beskyttende faktor. I kapitel 11 kan der læses om metoder til risikovurdering.

En række risikofaktorer påvist i forskningen

Individuelle forhold

- Dårlig begavelse
- Lav selvkontrol
- Økonomisk dårligt stillet
- Psykiske lidelser

Familie- og opvækstforhold

- Forældre har haft en uhensigtsmæssig opdragelsesstil
- Forældre har vanskelige økonomiske forhold
- Opvokset i brudt familie
- Opvækst med omsorgssvigt eller misrøgt
- Barn af teenageforældre
- Kriminalitet blandt forældre
- Forældre i fængsel

Livsstil og kontekstuelle forhold

- En kriminel omgangskreds
- Alkohol- eller stofmisbrug
- Placeret i lukket institution med andre kriminelle
- Negative forventninger fra personalet

Skole, uddannelse og arbejdsforhold

- Manglende skole-, ungdoms- og erhvervsuddannelse
- Arbejdsløs

Den pædagogiske plan kan være med til at sikre, at der arbejdes systematisk med at realisere formålet med anbringelsen. Det vil sige, at boformen leverer den kvalitet i indsatsen, som forventes, herunder så vidt muligt sikrer, at den anbragte borger ikke begår ny kriminalitet, og at dommen ikke opretholdes i længere tid og videre omfang end nødvendigt. Den pædagogiske plan kan desuden – afhængig af den konkrete udformning – anvendes som et dokumentationsværktøj i forbindelse med den løbende opfølgning på indsatsen.

Den anbragte borger bør i videst muligt omfang inddrages i arbejdet med den pædagogiske plan, så

4 Justitsministeriets Forskningskontor (2012). Risikofaktorer, effektevalueringer og behandlingsprincipper – en forskningsoversigt

vedkommendes egne mål bliver indarbejdet. Den anbragte borgers personlige accept og motivation kan være afgørende for, at indsatsen kan føre til de ønskede resultater. Ved at tage afsæt i den anbragte borgers mål og ønsker bliver planen et redskab, som kan støtte den anbragte borger i at komme videre med sit liv, kan se en fremtid for sig uden kriminalitet og opnå nye strategier og mestring der kan medvirke hertil. Dog kan en dom give særlige rammer, som betyder, at den anbragte borgers ønsker i konkrete situationer ikke kan følges.

10. SOCIALPÆDAGOGISKE INDSATSER I DET KRIMINALPRÆVENTIVE SOCIALE ARBEJDE

Når borgere med udviklingshæmning anbringes i en social boform som følge af en retslig afgørelse, skal den kriminalpræventive sociale indsats baseres på serviceloven. Samtidig skal personalet kende og efterleve den lovgivning, der specifikt omhandler målgruppen sigtede og domfældte borgere med udviklingshæmning. Personalet skal ligeledes kende resultaterne af den konkrete borgers dom og i fornødent omfang dommens indhold.

Medarbejderne skal være bevidste om deres rolle og ansvar og have viden om, hvordan dilemmaer i det socialpædagogiske arbejde kan håndteres fagligt og etisk forsvarligt.

Det overordnede formål med den kriminalpræventive sociale indsats er at støtte den anbragte borger, både på det generelle plan og specifikt i forhold til at forebygge ny kriminalitet, således at dommen ikke opretholdes i længere tid og videre omfang end nødvendigt. Et andet væsentligt formål med den kriminalpræventive sociale indsats er at støtte borgeren i at kunne leve et liv uden kriminalitet, når dommen ophæves.

Personalet skal arbejde for at motivere, støtte og hjælpe den anbragte borger til at leve en tilværelse uden kriminalitet. Det skal hele tiden ske med virkemidler, der er så lidt indgribende som muligt. Der kan blandt andet være behov for at hjælpe den anbragte borger til at opbygge en identitet som ikke-krimi-

nel, herunder udvise tiltro til, at den anbragte – med støtte – kan få en tilværelse uden kriminalitet.

Tilsvarende kan den anbragte borger have brug for hjælp til at tilegne sig nye og bedre handlemåder i situationer, hvor vedkommende ellers kan blive bange, aggressiv, frustreret, stresset, vred, urolig, forvirret og/eller overvældet, med risiko for igen at blive voldelig, sætte ild til noget, stjæle m.v. I særlige tilfælde, når betingelserne herfor er opfyldt, kan et indgreb efter servicelovens kapitel 24 d være nødvendigt for at forhindre rømning eller brud på ordens- og sikkerhedsmæssige hensyn, herunder for at forebygge eller forhindre ny kriminalitet.

Der kan også i nogle tilfælde, eventuelt i samarbejde med myndigheden, være behov for at se på mulighederne for at ændre i rammerne for indsatsen, så disse i højere grad kan understøtte den anbragte borgers behov.

En social indsats skal altid gennemføres i overensstemmelse med de grundlæggende regler og værdier i serviceloven. Det vil blandt andet sige, at den anbragte borgers ret til selv at bestemme skal respekteres.

Med til den sociale indsats hører at støtte den anbragte borger i at fastholde retten til medborgerskab og til:

- at bestemme over sit eget liv, herunder at:
 - beslutte i eget liv
 - klare mest muligt selv
 - udvikle sine kompetencer
 - danne sig sine egne erfaringer

Dansk og international forskning viser, at når medarbejderne i boformen har en dialogbaseret tilgang, frem for en mere restriktiv tilgang, så forebygges og minimeres risikoen for udfordrende adfærd.⁵ Herved minimeres også risikoen for, at borgeren begår ny kriminalitet.

I den dialogbaserede tilgang er der fokus på, at borgerens indefra-perspektiv (ressourcer, egne erfaringer, håb og drømme) inddrages sammen med medarbejdernes udefra-perspektiv (faglige erfaring og kompetencer). De to perspektiver danner tilsammen grundlaget for en indsats, der understøtter borgers trivsel og udvikling.

Forskningen viser desuden, at det har betydning, at medarbejderne formår at reflektere over kontekstens betydning for borgerens adfærd. Herunder at de tilpasser indsatsen til borgerens erfaringer, håb og drømme, og arbejder med meningsgivende opgaver og aktiviteter, som borgeren selv finder ønskværdige.⁶

Valg af konkrete pædagogiske metoder og redskaber vil altid afhænge af den enkeltes særlige støttebehov, kompetencer og ressourcer samt af den konkrete ramme, som socialpædagogikken skal planlægges og udføres i.

5 The Australian Psychological Society (2011). Evidence-based Guidelines to Reduce the Need for Restrictive Practices in the Disability Sector. Melbourne: The Australian Psychological Society.

6 Socialstyrelsen (2017). Vidensportalen på det sociale område: Recovery.

Der findes stort set ingen validerede og evidensbaserede metoder til brug for den kriminalpræventive sociale indsats over for borgere med udviklingshæmning og lignende. Mange boformer arbejder ud fra anerkendende, ressourceorienterede og systemiske tilgange som eksempelvis Relationspædagogik, Neuropædagogik og Gentle Teaching.

I sammenhæng med disse tilgange anvendes socialfaglige metoder som for eksempel Kognitiv, Ressourcefokuseret og Anerkendende Pædagogik (KRAP), Miljøterapi, Marte Meo, Low Arousal og Åben Dialog. Dertil kommer en nyere metode, LA 2, som er en dansk videreudvikling af Low Arousal.

Det falder uden for rammerne af denne håndbog at redegøre nærmere for disse eller andre konkrete tilgange og metoder, men i litteraturlisten findes henvisninger til dem, der er nævnt her.

De nationale retningslinjer for forebyggelse af voldsomme episoder på botilbud samt i boformer for hjemløse giver inspiration til arbejdet med anbragte borgere. Retningslinjerne, som er udgivet af Socialstyrelsen i 2017, giver en række anbefalinger til forebyggelse af voldsomme episoder, og har fokus på forebyggelse, håndtering og læring, herunder anvisninger og metoder i forhold til den faglige og organisatoriske ramme omkring den forebyggende indsats⁷.

Afdækning og forebyggelse af uhensigtsmæssige situationer

Den socialpædagogiske indsats er en integreret del af den kriminalpræventive indsats. Herudover vil der som regel være behov for at iværksætte specifikke og målrettede indsatser for at forebygge, at den anbragte begår ny kriminalitet. Den samlede indsats vil, med afsæt i dommen og de vilkår, der måtte være knyttet hertil, bero på viden om den anbragte borgers aktuelle behov for støtte og omsorg, borge-

7 Socialstyrelsen(2017). Nationale retningslinjer til forebyggelse af voldsomme episoder på botilbud samt på boformer for hjemløse.

rens ressourcer, kompetencer og udviklingspotentialer, men også en viden om borgerens egne erfaringer, håb og drømme. Denne viden vil ligge til grund for den pædagogiske handleplan, som er beskrevet på side 54.

Der vil løbende opstå situationer, som kræver, at boformen nærmere undersøger årsager til en anbragt borgers uhensigtsmæssige handling med henblik på at kunne målrette indsatsen bedre. Personalet må da, i samspil med den anbragte borger, forsøge at kortlægge forhold i dennes tidligere og nuværende livssituation, som kan have betydning for, hvordan borgeren kan mestre sin tilværelse, og dermed forebygge, at lignende situationer opstår igen.

Når en anbragt borger handler uhensigtsmæssigt som følge af angst, frustration, stress, vrede m.m., er det oftest de mestringsstrategier, borgeren råder over. Det er eneste måde, hvorpå borgeren igen kan opnå kontrol over situationen. Borgeren har derfor behov for hjælp til at udvikle nye og mere hensigtsmæssige mestringsstrategier. Til brug for denne afdækning er der udviklet forskellige redskaber, som inddrager både borgerens indefra-perspektiv og medarbejdernes udefra-perspektiv. Her kan nævnes for eksempel forebyggelsesplaner, tryghedsplaner, mestringskemaer og skemaer til selvkontrol⁸.

Et dansk studie⁹ viser, at der overordnet er tale om to dominerende forståelser hos personalet i boformerne:

1. vold er betinget af individuel dysfunktion
2. vold er en reaktion mod udfordrende omgivelser

Hvis medarbejderne opfatter en adfærd som forudsigelig og forståelig, er medarbejderne tilbøjelige til at udvise en ikke-restriktiv adfærd overfor borgeren, at gå i dialog med borgeren og se borgerens ressourcer, i stedet for alene at se på udfordringer og problemer.

Hvis borgerens adfærd derimod opfattes som uforudsigelig og uforståelig, vil medarbejderne være mere tilbøjelige til at udvise en restriktiv adfærd og undlade at gå i dialog med og inddrage borgeren i mulige løsninger.

Afhængig af den anbragtes funktionsniveau og psykiske tilstand kan kommunikationen være mere eller mindre vanskelig og fortolkningsrummet derfor også større eller mindre. I tilfælde, hvor den anbragte borger har kommunikative vanskeligheder i en sådan grad, at det ikke er muligt at inddrage ham eller hende, må medarbejderne forsøge at inddrage borgerens indefra-perspektiv på anden måde. Det kan handle om at inddrage borgerens nærmeste og selvvalgte netværk, eller medarbejderne kan gennem en systematisk analyse afdække og tolke den anbragte borgers ressourcer, erfaringer, ønsker og mål samt afdække, analysere og tolke borgerens aktuelle mestringsstrategi og adfærd.

På næste side ses et eksempel på en analysemodel, der kan bruges, når personalet skal tolke en anbragt borgers udsagn eller adfærd. Modellen kan anvendes til at adskille egne følelser og personlige tolkninger fra det faktuelle og til at få øje på, hvad der motiverer en person til bestemte handlinger.

8 Pedersen, K. & Møller, B. (2015). Risikovurdering – en introduktion (2015). Socialt Udviklingscenter SUS
Uhrskov, T. & Naver, K. (2017). LA 2 – Et Low Arousal inspireret redskab til forebyggelse, håndtering og læring af kritiske episoder. Socialstyrelsen.

9 Høgsbro, K. m.fl. (2012). Når grænser brydes. Anvendt Kommunal Forskning

Analysemodel

I skal være mindst tre personer og tage udgangspunkt i en konkret episode, som én af jer har oplevet med en anbragt. I skal fordele tre roller mellem jer:

- **Fortæller:** den, der har oplevet og fortæller om den konkrete episode
- **Journalisten:** den, der stiller nysgerrige spørgsmål til episoden ved hjælp af hv-ord
- **Observatør:** den (dem), der er ' flue(r) på væggen', skriver noter og styrer tiden. Hvis I er mere end tre personer, er der flere observatører.

Analysen indeholder seks faser:

1. Fortælleren beskriver episoden så nøjternt som muligt (uden følelser og holdninger)

Fortælleren beretter om episoden uden at komme med forklaringer, vurderinger og fortolkninger. Gennemgår, hvad der skete før, under og efter episoden.

Journalisten kender ikke til sagen, men stiller nysgerrige spørgsmål:

Hvem var til stede? Hvornår var det? Hvor var det?

Hvad skete der? Hvem gjorde hvad? Hvor lang tid tog det? Hvor tit er det sket?

Observatøren lytter og skriver ned, så det bliver nemmere at se, om der er personlige holdninger eller tolkninger i fortællerens beskrivelse. Styrer tid og proces.

2. Fortælleren beretter om sin egen oplevelse af episoden

Fortælleren beretter om sin oplevelse af episoden, og hvad der var baggrund og motiv for at handle, som vedkommende gjorde.

Journalisten hjælper fortælleren med at berette om oplevelsen ved at stille spørgsmål:

Hvad gjorde du – og hvorfor? Hvad ville du opnå med din handling? Hvilken baggrund og hvilke erfaringer har du for at handle sådan? Kunne du have gjort noget anderledes i den konkrete episode? Observatøren lytter og skriver ned. Styrer tid og proces.

3. Fortælleren beretter om episoden ud fra den anbragtes synsvinkel

Fortælleren sætter sig nu over i en anden stol og forsøger at fortælle om episoden ud fra den anbragtes synsvinkel. Fortælleren skal sætte ord på det, vedkommende mener, at den anbragte oplevede.

Journalisten hjælper fortælleren med at se historien fra den anbragtes synsvinkel ved at stille spørgsmål:

Hvad skete der? Hvad gjorde du? Hvad gjorde andre? Hvordan var det? Var det det, du gerne ville?

Observatøren lytter og skriver ned. Styrer tid og proces.

4. Fortælleren taler om, hvad vedkommende fik ud af at sætte sig i den anbragtes sted

Fortælleren sætter sig tilbage i sin egen stol og fortæller, hvad vedkommende fik ud af at se episoden fra den anbragtes synsvinkel: Er der forskel på fortælleren og den anbragtes oplevelse af episoden? Hvis ja, hvordan? Giver det anledning til overvejelser om andre måder, fortælleren kunne have handlet eller været på?

5. Hvordan ser journalisten og observatøren episoden?

Journalisten og observatøren, som nu har fået episoden fortalt fra forskellige synsvinkler, fortæller, hvordan de ser på den. Hvad kendetegner episoden? Hvad gik godt? Hvad gik skidt? Var der noget, som kunne have været anderledes? Hvordan?

6. Hvilke handlemuligheder skal afprøves?

Fortælleren, journalisten og observatøren drøfter, hvilke overvejelser analysen giver anledning til, og hvordan de vil kunne agere fremover i lignende situationer.

Hvis der er tale om komplekse problemstillinger, kan kommunen og boformen kontakte den nationale Videns- og Specialrådgivningsorganisation på det sociale område og på specialundervisningsområdet (VISO) for at få specialrådgivning. Som led i rådgivningen kan VISO udarbejde en udredning.

Det er vigtigt, at den viden som ledelse og personale i boformen løbende opnår blandt andet i forbindelse med, at de yder hjælp og støtte til den anbragte, også meddeles borgerens handlekommune, idet den i

nogle tilfælde vil kunne give anledning til fornyet stillingtagen til indsatsen eller målene for den.

Professionel etik og faglige kvalifikationer

Som medarbejder vil man løbende støde på etiske problemstillinger og dilemmaer, som man skal forholde sig til og håndtere på en professionel måde. Det gælder måske navnlig, når det drejer sig om at indgå i relationer med anbragte borgere, der har begået alvorlig eller personfarlig kriminalitet.

For eksempel kan det være svært at sætte grænser for acceptabel og uacceptabel adfærd i henholdsvis det private og det offentlige rum. Hvis borgerne ikke er inddraget i at formulere grænserne, og hvis der ikke arbejdes sammen med borgerne om alternative og hensigtsmæssige mestringsstrategier, vil der være stor risiko for, at borgerne kommer til at overskride grænserne.

Ligeledes kan det være vanskeligt for borgerne at finde grænsen mellem acceptabel og uacceptabel adfærd, hvis grænserne er flydende, og hvis personalegruppen ikke udviser den samme holdning hertil. Det kan øge risikoen for, at borgerne kommer til at overskride almindelige anerkendte samværsformer, krænker andre eller selv bliver krænket.

En åben dialog med de anbragte borgere og mellem ledelse og medarbejdere om grænsen mellem acceptabel og uacceptabel adfærd er med til at fastholde en etisk professionalisme og en faglig tilgang, som forebygger uacceptabel adfærd. Dialogen understøtter, at personalet ikke kommer til at overskride grænser i forhold til den borger, der har brug for vejledning og støtte, og at personalets egne grænser og normer samtidigt respekteres. Dialogen tager udgangspunkt i cases, som enten kan være fiktive eller hentet i egen praksis. I boksen på næste side ses et eksempel på en case, som kan bruges som udgangspunkt i denne dialog.

Case om forebyggelse og håndtering af uacceptabel adfærd

En mand, som bor på en boform og har en dom for røveri, stiller sig ofte op foran det kvindelige personale og de kvindelige medbeboere og kommenterer deres bryster.

En del af personalet har den holdning, at 'han jo ikke mener noget med det'. Derfor siger de ikke tydeligt fra. Enkelte opfatter det som sjovt og ler af det.

Spørgsmål til refleksion:

- Hvad kan adfærden være begrundet i, og hvordan kan den anbragte borger støttes i at ændre denne adfærd? Hvad skal der til?
- Hvordan kan man forebygge, at den anbragte gør noget tilsvarende over for andre, måske endda begår en kriminel handling?
- Hvordan kan man støtte de kvindelige medbeboere i at sætte grænser, at skelne mellem acceptable og uacceptable handlinger og i at sige fra?

En forudsætning for at yde en professionel indsats er, at man skærper sin bevidsthed om egne normer, holdninger og grænser, så de ikke bliver styrende for det professionelle arbejde. Man skal kunne skelne mellem personlige holdninger – egne normer og værdier for, hvad der er rigtigt og forkert – og en professionel etik, hvor det er faglige værdier, som ligger til grund for vurderingen af, hvad der er rigtigt og forkert. Når man skal yde støtte til en borger, der har fået dom for alvorlig eller personfarlig kriminalitet, måske antændt ild i et boligområde eller begået seksuelle overgreb mod børn, vil man kunne stå i en

konflikt mellem egne normer og værdier og den professionelle etik.

En anden afgørende forudsætning for at yde en indsats, hvor den professionelle etik er omdrejningspunktet for indsatsen, er, at boformens medarbejdere råder over faglige kompetencer og kvalifikationer, der modsvarer borgernes behov.¹⁰ Det vil sige uddannelse, erfaring og viden i forhold til udviklingshæmning og specifikt til kriminelle og domfældte borgere med udviklingshæmning.

Er der ikke de rette faglige kompetencer tilstede, opstår risikoen for, at medarbejdernes egne holdninger og normer bliver udgangspunktet for indsatsen, og for at de kommer til at udgøre en barriere for at anerkende og støtte den anbragte borger på baggrund af klart formulerede handleplaner og mål. Hvis den enkelte medarbejders udgangspunkt for indsatsen er egne normer og holdninger, bliver det sværere at arbejde fagligt og etisk forsvarligt. Tilsvarende kan egne holdninger og normer være en hindring for at skabe en positiv relation til den anbragte borger. I andre tilfælde kan man lade sig påvirke af, hvad man tror, at den anbragtes pårørende eller de nærmeste kolleger synes er rigtigt eller forkert.

Den faglige tilgang og de tilhørende faglige kompetencer er i høj grad afgørende for den (faglige) kultur, der er på en boform. Det ses for eksempel i den måde, boformen er indrettet på, den måde hverdagen er organiseret på, og i den måde ledelse og medarbejdere taler til og med hinanden på. Den har også betydning for, hvordan personalet møder de anbragte borgere og for, hvordan komplekse opgaver opfattes og løses. Den præger den rådgivning og støtte, der gives. Således vil det have stor betydning for den professionelle etik, om fagligheden er præget af restriktiv tilgang, eller om tilgangen er dialogbaseret og samarbejdende, både i forhold til de anbragte borgere og ledelse og medarbejdere imellem.

¹⁰ Socialstyrelsen (2017). Nationale retningslinjer for forebyggelse af voldsomme episoder på botilbud samt boformer for hjemløse. Retningslinje 9 om faglige kvalifikationer og kompetencer.

Der vil, selv med en målrettet faglig tilgang, hvor de rette kvalifikationer og kompetencer er til stede, kunne opstå etiske dilemmaer, ift. hvordan den enkelte domfældte borgers situation skal forstås og afhjælpes. Der er fire etiske grundprincipper, som fagpersoner kan benytte til at reflektere over dilemmaer, der kan opstå eksempelvis i det kriminalpræventive sociale arbejde, og som kan understøtte medarbejdernes forståelse af dilemmaet og valg af faglig indsats. I nedenstående boks præsenteres principperne. Under hvert enkelt princip er der tilføjet spørgsmål til refleksion.

De fire etiske grundprincipper

1. Autonomi

- Fagpersoner bør behandle borgeren som et selvstændigt individ, der er i stand til at træffe egne beslutninger
- De borgere, som ikke er i stand til dette, bør beskyttes

Spørgsmål til refleksion

Respekterer vi den anbragte borgers ret til selvbestemmelse? Bliver vedkommende inddraget i relevante beslutninger? Respekterer vi den anbragte borgers selvstændige mening?

>>

<<

2. Gøre godt

- Fagpersoner er forpligtet til at være imødekommende og gøre, hvad der er i borgerens bedste interesse
- Der skal være argumenter for enhver handling i forhold til borgeren

Spørgsmål til refleksion

Hvis interesse handler vi efter? Har vi gjort alt, hvad vi kan? Hvordan gavner vores indsats den anbragte borger? Hvordan gavner den andre? Hvilken umiddelbar og langsigtet effekt har vores indsats?

3. Retfærdighed

- Fagpersoner behandler enhver borger rimeligt og retfærdigt
- Alle behandles lige uanset køn, alder, race, diagnose, religion mv.

Spørgsmål til refleksion

Udsættes den anbragte borger for diskrimination eller fordomme? Får vedkommende en chance for at lære nye handlemåder?

4. Man må/skal ikke gøre skade

- Fagpersoner er forpligtet til at overveje, om deres handlinger påfører borgeren skade
- Goderne ved en handling eller indsats skal opveje eventuelle byrder

Spørgsmål til refleksion

Hvilke konsekvenser har vores indsats for den anbragte borger? Gør den mere skade end gavn? Kan vi handle mindre indgribende? Har vi fulgt princippet om proportionalitet?

Inspireret af Beauchamp, T. og Childress, J. (2008). Principles of Biomedical Ethics. 6th Edition. Oxford: Oxford University Press

For at fremme en professionel etik er det vigtigt, at ledelsen i boformen er opmærksom på betydningen af, at der er åbenhed i personalegruppen. Dette muliggør dialog om forskellige holdninger til det kriminalpræventive sociale arbejde. Dermed giver ledelsen plads til, at den enkelte arbejder med sine egne holdninger samtidig med, at gældende lovgivning, professionel faglighed og værdier og fælles etiske principper iagttages og efterleves. Dialogen kan blandt andet tage udgangspunkt i konkrete cases, virkelige eller fiktive. I boksen herunder ses et eksempel på en case, der kan bruges som udgangspunkt i denne dialog.

Case om personlige holdninger og professionel etik

Peter er 38 år og dømt for seksuelt overgreb mod en mindreårig dreng. Han har i mange år fået hjælp i det sociale regi og har siden sin dom haft ophold på sin nuværende boform. Peter har tilladelse til at forlade boformen for at være i beskyttet beskæftigelse, som han har stor glæde af.

Peter må kun bruge sin mobiltelefon og computer under påhør og overvågning, da der ellers er risiko for, at han vil kontakte og krænke børn og unge.

I dag er Peter i gang med at sortere affaldstræ sammen med andre anbragte borgere. I en pause bliver han kontaktet af sin nabo, Martin. Et eller andet skifter hænder, bemærker Hans, som er en erfaren medarbejder på værkstedet. Hans ser det umiddelbart som en af sine pakker cigaretter, som Peter får af Martin. Kort efter bliver Hans kontaktet af en tredje beboer, som påstår, at Martin lige har pralet med at have solgt en mobiltelefon til Peter for 500 kr.

>>

<<

Spørgsmål til refleksion:

- Hvilke regler, principper og indgrebsmuligheder er i spil?
- Hvilke udfordringer og dilemmaer kan der være i denne situation?
- Overvej, og drøft dilemmaer og handlemuligheder

Forskellige hensyn kalder på refleksion

I mange tilfælde har sigtede og domfældte borgere med udviklingshæmning ophold i boformer, hvor der også bor borgere, der ikke har en dom. Medarbejderne håndterer derfor lovbestemmelser, som omfatter begge grupper, og nogle lovbestemmelser, som alene gælder for borgere, der er anbragt i boformen i henhold til en strafferetlig afgørelse, afsagt ved kendelse eller dom. Et eksempel herpå er reglerne i servicelovens kapitel 24 d om indgrebsmuligheder, der alene gælder domfældte og sigtede borgere i boformen.

Der kan være tilfælde, hvor beboere med og uden dom bryder de ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn på mere eller mindre samme måde. Afhængig af omstændighederne kan det være nødvendigt at foretage et indgreb, jf. servicelovens kapitel 24 d, i forhold til den anbragte borger, der har en dom. Det er ikke muligt at foretage de samme indgreb over for borgere, der ikke har en dom.

Nogle borgere i boformen har måske ikke forudsætninger for at forstå, hvorfor en bestemt anbragt borger eksempelvis ikke længere må benytte sin mobiltelefon uden påhør.

Denne forskel og indgrebet i sig selv kan skabe forvirring og uro, hvilket personalet skal være opmærksom på og håndtere med en pædagogisk indsats. Det kan i den forbindelse være hensigtsmæssigt at:

- overveje tidspunktet for indgrebet nøje, når ikke der er tale om uopsættelige tilfælde med henblik på at undgå, at det overværes af andre
- afskærme og/eller aflede andre beboere i forbindelse med udførelsen af indgrebet i uopsættelige tilfælde
- tage hånd om den anbragte borger, der blev lavet indgreb overfor
- tage vare på de beboere, som eventuelt var til stede under indgrebet eller fulgte det på afstand
- være omhyggelig med, hvordan andre beboere bliver informeret om, hvad der sker eller er sket i det omfang, det er relevant og i overensstemmelse med reglerne om tavshedspligt.

Der er flere måder, hvorpå man kan øve sig i at håndtere udfordringer, hvor forskellige hensyn skal afvejes i en konkret sag. En af måderne er den såkaldte etiske refleksionsmodel, der består af otte trin, jf. nedenfor. Under hvert trin er der til inspiration anført spørgsmål og overvejelser med relevans for boformer, som yder en kriminalpræventiv social indsats over for denne gruppe af anbragte borgere.

Den etiske refleksionsmodel

1. Hvilke juridiske bestemmelser er relevante for sagen?

For eksempel: Serviceloven, straffeloven og persondataloven

2. Hvilke værdier er relevante?

For eksempel: Selvbestemmelsesretten, omsorgspligten og forebyggelsen af kriminalitet

>>

<<

3. Hvordan er disse værdier i konflikt med hinanden?

For eksempel: Et indgreb, som skal beskytte andre og den anbragte borger selv, men som samtidig tilsidesætter den enkeltes ret til at bestemme over eget liv

4. Hvordan påvirker de overordnede arbejdsbetingelser dig?

For eksempel: Arbejdspladsens værdigrundlag, holdninger blandt personalet, politiske prioriteringer og administrative forhold

5. Hvilke forhold i/hos dig selv påvirker dig til at vælge en bestemt løsning?

For eksempel: Din egen holdning til den anbragte borger og den handling, personen er dømt for

6. Hvilken løsning udtrykker din gode vilje?

For eksempel: Din opfattelse af, hvad der er bedst for den anden uafhængigt af, hvad denne siger

7. Hvad ønsker du at opnå, og er midlerne til at nå målet etisk forsvarlige?

For eksempel: Efterlevelse af blandt andet princippet om proportionalitet

8. Hvilke konsekvenser vil dine beslutninger have på kort og på lang sigt?

For eksempel: Hvis et indgreb over for en anbragt borger, efter din vurdering, vil være gavnligt på kort sigt, men u hensigtsmæssigt på længere sigt, hvis vedkommende dermed bliver fastholdt i sin kriminelle identitet og ikke får udviklet andre adfærdsnormer

Inspireret af Johansen, M., Thynes, E.M. og Holm, J. (2001). Når seksualitet tages alvorligt. København: Gads Forlag.

Etiske principper og værdigrundlag

Nogle faggrupper har udarbejdet værdigrundlag og etiske principper for deres fag. Derudover vælger mange kommuner og regioner at udarbejde et sæt overordnede værdier. I nogle tilfælde kan det være hensigtsmæssigt at supplere disse med værdier, som kun gælder for eksempelvis en boform, der modtager domfældte borgere med udviklingshæmning. Der kan således tages højde for denne konkrete boforms målgruppe og særlige fokusområder.

En fordel ved at udarbejde et lokalt værdisæt er, at det kan hjælpe til at fastholde og løbende drøfte den professionelle etik i arbejdet. I boksen er der eksempler på emner, som kan indgå, når der skal laves et værdisæt:

📖 Mulige emner for et lokalt værdigrundlag

- Hvordan sikrer vi, at hele personalet er klædt på til at løse opgaven? Hvordan sikrer vi kompetenceudvikling, eksempelvis i relation til de nye indgrebsmuligheder? Hvor kan vi søge viden/hjælp, når vi ikke selv er i stand til at løse opgaven?
- Hvordan sikrer vi, at vi får afdækket den anbragtes behov for støtte?
- Hvordan skaber vi et åbent og positivt miljø i forhold til at understøtte den anbragte og dennes ønsker for fremtiden? Hvad ligger der i at være 'åben'?
- Hvordan sikrer vi, at kultur og omgangsformer understøtter den anbragtes integritet? Hvordan fastholder vi grænserne for, hvad der er en acceptabel/ uacceptabel omgangsform og adfærd i det offentlige rum eller i privatsfæren?

>>

<<

- Hvordan giver vi hinanden faglig sparring? Hvordan sikrer vi en løbende faglig refleksion? Hvordan sikrer vi adgang til den nødvendige faglige supervision?
- Hvordan tackler vi svære problemstillinger og dilemmaer?
- Hvordan håndterer vi situationer, hvor en medarbejder eller personalegruppen konsekvent, direkte eller indirekte fastholder egne holdninger og tilgange på trods af de fælles værdier og etiske principper?

Lokale arbejdsgange i forhold til indgrebsmuligheder

Indgrebsmulighederne, som er beskrevet i kapitel 8 i denne håndbog, er særlige muligheder, der kan tages i brug over for anbragte borgere, når det ikke er muligt at sikre formålet med anbringelsen ad pædagogisk vej. En tydelig beskrivelse af arbejdsgange, når der foretages et indgreb, kan være med til at understøtte en professionel håndtering af indgrebsmulighederne.

Beskrivelserne bør koordineres med kommunens/regionens og boformens øvrige arbejdsgange, herunder for eksempel retningslinjer for magtanvendelse efter kapitel 24, 24 a og 24 b i serviceloven.

Antallet af beskrivelser kan variere fra sted til sted. Det er vigtigt, at det tydeligt fremgår af beskrivelserne, hvem der har ansvaret for at gøre hvad og hvornår. Så mange i personalegruppen som muligt bør involveres i udarbejdelsen af beskrivelserne. Der ved får både ledelse og medarbejdere lejlighed til at tale om faglige udfordringer i relation til de enkelte arbejdsgange, ligesom flere får ejerskab til beskrivelserne.

Boforens ledelse skal sørge for, at personalet er orienteret om arbejdsgangene, og følge op på, at regler og procedurer bliver overholdt. Efterhånden som arbejdsgangene bliver taget i brug, vil der dukke nye spørgsmål og emner op. For at sikre, at de lokale beskrivelser er relevante og anvendelige, bør de løbende evalueres. Det er tilsvarende vigtigt, at nye kolleger får en grundig introduktion til boforens arbejdsgange i sammenhæng med kommunens eller regionens øvrige retningslinjer og procedurer.

Nedenfor præsenteres eksempler på opgaver, hvor det kan være nyttigt at etablere lokale arbejdsgange.

Opgaver, hvor der kan være behov for at etablere lokale arbejdsgange

- Hvordan sikrer vi, at alle ved, hvem der kan træffe hvilke beslutninger i hvilke situationer?
- Hvordan sikrer vi, at alle ved, hvem der gør hvad i hvilke situationer?
- Hvordan sørger vi for vores sikkerhed i situationen?
- Hvornår kontakter vi politiet?
- Hvordan hjælper vi den anbragte borger til at redegøre for sin oplevelse?
- Hvordan genskaber vi relationen til den anbragte borger efter et indgreb?
- Hvordan tager vi hånd om andre, der har overværet et indgreb?

>>

<<

- Hvordan sikrer vi, at den anbragte borger får mulighed for og hjælp til at klage over en afgørelse?
- Hvordan og hvornår får vi talt om situationen med kolleger og/eller leder?
- Hvordan dokumenterer vi indgreb, begrundelser herfor og tidligere afprøvede tiltag?

Herudover kan der hentes inspiration i *Guide til lokale retningslinjer for magtanvendelse – i forhold til voksne med betydelig og varigt nedsat funktionsevne*¹¹.

11 Socialstyrelsen (2017). Guide til udarbejdelse af lokaleretningslinjer for magtanvendelse – i forhold til voksne med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne.

11. VURDERING AF RISIKOADFÆRD

Vurdering af risikoen for ny kriminalitet er en central opgave for ledere og personale i boformer, hvor sigtede og domfældte borgere med udviklingshæmning har ophold. Det gælder både i det daglige arbejde med de anbragte borgere og i konkrete situationer, når lederen eksempelvis skal træffe afgørelse om udgang og vilkårene herfor. Eller når boformen skal bidrage med viden om den anbragte borgers tilstand og risiko for at begå fornyet kriminalitet som led i anklagemyndighedens kontrol af, om en foranstaltning fortsat skal opretholdes. Eller når lederen har brug for at skaffe sig viden til brug for en afklaring af, om det skal indstilles til handlekommunen, at en anbragt person eksempelvis skal have afbrudt sin adgang til internettet.

Formålet med risikovurderinger

Risikovurderinger har overordnet til formål at give personalet en viden om, hvornår der er risiko for, at en anbragt borger, der tidligere har begået for eksempel vold eller seksuelle overgreb, gør det igen. Risikovurderingen danner grundlag for tilrettelæggelse af en forebyggende indsats, fordi man får et overblik over, i hvilke situationer risikoen er til stede.

Risikovurdering handler ikke alene om tryghed og sikkerhed for de anbragte borgeres omgivelser, det handler også om at skabe mest mulig tryghed, trivsel og sikkerhed for borgerne, så de mestrer hverdagen bedst muligt.

Metoder til risikovurdering kan ikke stå alene, men kan supplere andre metoder, der i forvejen benyttes

i praksis. De kan bidrage til den øvrige systematiske opbygning af viden om de enkelte anbragte borgere og dermed indgå i det samlede faglige vidensgrundlag, som danner grundlag for, at personalet i en boform og de kommunale sagsbehandlere træffer beslutninger og tilrettelægger indsatser. Metoderne kan derfor medvirke til at målrette den samlede kriminalpræventive sociale indsats til gavn for den anbragte borger selv og dennes omgivelser.

Når boformen arbejder systematisk med risikovurdering, bliver det en del af fagligheden. Arbejdet er med til at sætte retning for den individuelle pædagogiske indsats, idet systematisk brug af risikovurdering giver et samlet overblik over risikofaktorer. Vurderingerne bidrager, i sammenhæng med en analyse af den forebyggende indsats, til efterfølgende læring, sådan at risikoen for fremtidige episoder kan forebygges og minimeres.

Nogle strukturerede metoder til risikovurdering repræsenterer en videnskabelig baseret tilgang, der giver øget træfsikkerhed og pålidelighed samt mere gennemskuelige vurderinger. Andre metoder, som er udviklet i dansk praksis, baserer sig på erfaringer om, at de har vist sig virksomme.

Ingen metode til risikovurdering er dog fuldstændig sikker. Vurderinger med afsæt i en metode bør derfor foretages i sammenhæng med et professionelt skøn og indgå i en kritisk refleksion. Herved kan det bedst mulige beslutningsgrundlag for valg og fravalg af aktiviteter tilvejebringes. Det gælder også i forhold til afklaring af forholdsregler og dokumentation af den kriminalpræventive indsats.

Arbejdet med risikovurderinger fordrer faglighed og etisk bevidsthed. Risikovurderinger skal foretages med stor omhyggelighed, idet en fejlagtig vurdering kan have store konsekvenser. Det gælder både for den anbragte borgers retssikkerhed og livskvalitet og for dennes omgivelser. Strukturerede metoder kræver derfor, om end i varierende grad, uddannelse, træning og supervision af personalet.

I boksen herunder vises en case, med tilhørende refleksionsspørgsmål, til illustration af en situation, hvor vurderingen er, at der er høj risiko for brandstiftelse.

Case om en situation, hvor vurderingen viser høj risiko for brandstiftelse

Kristian har udviklingshæmning, bor på en boform for voksne og har en dom for brandstiftelse.

Han ryger og har en lighter, som han efter aftale afleverer til medarbejderne, hvis han føler trang til at sætte ild til noget.

Kristian har fået tilladelse til at besøge sin familie i weekenden og glæder sig til turen. To pædagoger skal følge med ham. Om eftermiddagen, to dage før besøget, aflyser Kristians mor besøget. Det bliver Kristian ked af, men han siger, at det er i orden. Om aftenen virker Kristian forvirret, han går hvileløst omkring og er irriteret over for de andre beboere. Næste morgen vil han ikke på arbejde. Han har ikke sovet om natten og vil blive liggende i sengen. Da Kristian står op, er han frustreret og vred og lader sig gå på af dagligdags ting, han normalt ikke lader sig påvirke af.

Der foretages en risikovurdering ved hjælp af Brøset Violence Checklist (BVC) (se bilag 1), som typisk benyttes tre gange dagligt til at fokusere på risikoen inden for de næste 24 timer. Den viser, at der er forhøjet risiko for, at han vil reagere uhensigtsmæssigt.

Personalet har erfaring for, at Kristian kan reagere voldsomt, når familien ikke overholder en aftale. Han har i lignende situationer sat ild til noget. De drøfter med Kristian, hvordan de kan hjælpe ham, så han alligevel får en god weekend. Kristian vil gerne på fisketur lørdag formiddag. Det opnås der tilladelse til, hvilket Kristian er glad for, men han er fortsat mere irriteret, opfarende og larmende end normalt. Der foretages en ny vurdering, som viser, at risikoen er høj. Personalet konkluderer, at de skal tale med Kristian om det og forsøge at få ham til at aflevere sin lighter.

Lise, en pædagog, som har en særlig god relation til Kristian, tager en lang snak med ham om, hvordan han har det, og vurderer på den baggrund, at risikoen for brandstiftelse nu er så stor, at det er nødvendigt at få inddraget lighteren. Undervejs i samtalen spørger Lise, om han kan huske deres aftale om at aflevere lighteren. Det kan Kristian godt, og hun spørger, om han har det sådan nu, at han godt kunne tænke sig at sætte ild til noget. Det vil han ikke svare på. Lise siger derfor til ham, at hun er bekymret for situationen, og at hun synes, at han skal aflevere lighteren. Dette har han ved tidligere lejligheder accepteret, men denne gang nægter han at aflevere lighteren.

? Spørgsmål til refleksion:

- Hvad kan være pædagogens næste overvejelse?
- Bør pædagogen drøfte anvendelse af andre pædagogiske virkemidler med sine kolleger? Og hvilke virkemidler kunne være relevante at afprøve i situationen?
- Bør der foretages en ny risikovurdering som grundlag for en eventuel afgørelse om at foretage et indgreb?
- Hvad kan være lederens og stedfortrædernes overvejelse?

Strukturerede metoder til risikovurdering

Strukturerede metoder til risikovurdering kan opdeles i forskellige typer blandt andet afhængig af, hvilke faktorer de baserer sig på, om de er egnede til at vurdere risiko på kort eller lang sigt, og hvilke former for risikoadfærd de er rettet imod. Nogle metoder kan afhængig af formålet supplere hinanden.

Der skelnes mellem aktuariske henholdsvis strukturerede kliniske metoder.

Desuden er der udviklet strukturerede redskaber til risikovurdering i sociale boformer i Danmark. Disse er ikke undersøgt for reliabilitet (målenøjagtighed) og validitet (de måler det, man gerne vil måle), men der er positive erfaringer med redskaberne i boformer for voksne med udviklingshæmning.

Aktuariske metoder

Aktuariske metoder bygger på en tilgang, hvor den enkelte persons profil sammenlignes med den samlede viden om en større gruppe af lovovertrædere. Personens profil udgøres i denne sammenhæng af en række statiske (historiske) faktorer som for eksem-

pel alder ved første lovovertrædelse, familiebaggrund m.v.¹²

Disse metoder er lette at anvende og giver høj reliabilitet og acceptabel validitet. Til gengæld er det en ulempe, at aktuariske metoder fokuserer så kraftigt på statiske faktorer, som ikke står til at ændre. Det er også en svaghed, at metoderne primært er optaget af at forudsige risikoen og ikke fokuserer på behandling, håndtering og forebyggelse¹³.

Følgende er eksempler på aktuariske metoder:

- **Static – 99**, som er en metode til vurdering af risiko for fremtidige seksuelle overgreb, baseret på statiske faktorer.
- **Rapid Risk Assessment for Sexual Offence Recidivism (RRASOR)** er en metode til vurdering af risikoen for seksuelt overgreb blandt mænd, der mindst en gang tidligere er dømt for mindst et seksuelt overgreb.

Strukturerede kliniske metoder

Strukturerede kliniske metoder baserer sig ligeledes på statiske faktorer, men kombinerer dem med dynamiske faktorer, som er potentielt foranderlige og dermed mere oplagte for intervention. Det kan eksempelvis dreje sig om misbrug, mental tilstand, mestringssevne, depression og stress.

Følgende er eksempler på klinisk strukturerede metoder:

- **Brøset Violence Checklist (BVC)**, som er en metode til vurdering af nærtstående risiko for voldsadfærd (indenfor 24 timer). BVC bidrager med en struktur til at forebygge vold og aggressiv adfærd inden for det kommende døgn.

12 Craig, L.A. (2010). Controversies in Assessing Risk and Deviancy in Sex Offenders with Intellectual Disabilities. *Psychology, Crime & Law*

13 Pedersen, L. (2009). Assessment of Violence Risk in Mentally Disordered Offenders – a Structured Professional Judgment Approach in Mentally Disordered Offenders. København Universitet.

- **Historical Clinical Risk Management-20 (HCR-20)**, som er en metode til identifikation af en række risikofaktorer, en samlet risikovurdering og udarbejdelse af handleplan til forebyggelse og håndtering af risikoen for fremtidig voldsadfærd.
- **Staff Observation Aggression Scale-Revised (SOAS-R)**, som er en metode til risikovurdering, der via registreringer og analyse af observeret aggression, kan pege på en forebyggende indsats mod lignende episoder. Med metoden registreres enhver form for verbal, nonverbal eller fysisk adfærd, som er truende, samt adfærd som resulterer i faktisk skade af andre.
- Aktuariske og strukturerede kliniske metoder er fundet anvendelige og pålidelige på tværs af forskellige grupper af kriminelle og på tværs af lande. De kan forudsige risikoen for ny kriminalitet med nogenlunde samme grad af præcision, selvom det stadig er svært¹⁴. Men i forhold til den samlede vurdering af risiko er de strukturerede kliniske metoder signifikant bedre, fordi de, i modsætning til aktuariske metoder, netop også inkluderer dynamiske forhold og håndteringen af risiko. Der inddrages herved flere individspecifikke risikofaktorer såvel som forhold, der kan styrke eller beskytte personen – og vurderingen tager altid højde for den kontekst og de rammer, personen befinder sig i. Hvis konteksten ændrer sig, vil vurderingen ofte kunne lede til andre konklusioner og måder at håndtere risikoen på¹⁵.

Strukturerede metoder og redskaber til risikovurdering udviklet i dansk praksis

Både aktuariske og strukturerede kliniske metoder til risikovurdering er udviklet i behandlingspsykiatrien. Sociale boformer oplever, at de ofte er for komplekse at anvende i det daglige arbejde, og at de ikke umiddelbart kan overføres til den sociale sektor. På den baggrund er der udviklet forskellige metoder og redskaber til risikovurdering i sociale boformer i Danmark.

I 2014 udgav Vold som Udtryksform ved Socialt Udviklingscenter SUS publikationen *Risikovurdering – et bidrag til voldsforebyggelse*¹⁶. Publikationen præsenterer samlet eksempler på metoder og redskaber til risikovurdering, metoder og procedurer, som modsvarer behovet, værdisæt og rammerne i boformerne. Der er tale om metoder og redskaber, der har fokus på både de ansattes sikkerhed og på borgernes tryghed og mestring. Nogle af dem har et samtidigt borgerinddragende perspektiv.

Følgende er eksempler på redskaber til risikovurdering:

- **Trafiklys**, som også kaldes grøn-, gul- og rød-metoden, eller Blinklyset, er en enkelt metode til at aflæse borgernes signaler og beskriver medarbejdernes handlemuligheder.
- **Mestringskemaer**, som anvendes i et samarbejde med borgeren. Mestringskemaet bruges til at kortlægge borgerens adfærd og årsagen til adfærden ved henholdsvis høj og lav mestring af situationer, der potentielt kan udløse en voldsom episode. Mestringskemaet indeholder desuden aftaler om borgerens egne og medarbejdernes faglige indsats i forhold til at øge borgerens mestring.

14 Mills, J. Kroner, D. & Morgan, R. (2011). *Clinicians' Guide to Violence Risk Assessment*. New York: The Guilford Press.

15 Lavoie, J.A., Guy, L. S. & Douglas, K. S. (2009). *Violence Risk Assessment: Principles and Models Bridging Prediction to Management*. J. L. Ireland & P. Birch (eds.). *Violence and Sexual Offenders: Assessment, treatment and management*. William Publishing

Pedersen, L. og Bengtson, S. (2012). *Risiko for vold*. Psykolog Nyt, 16.

16 Møller, B., Bækgaard Brasch, B. og Pedersen, K. (2013). *Risikovurdering – et bidrag til voldsforebyggelse*. Vold som udtryksform ved Socialt Udviklingscenter SUS

- **Tryghedsplaner og forebyggelsesplaner**, som er en samarbejdsaftale mellem borger og medarbejder. Planerne tager afsæt i borgerens historie, mestring og selvindsigt og har til formål at skabe tryghed for både medarbejdere og borgere.

Anvendelsen af strukturerede kliniske metoder og strukturerede redskaber

Både de strukturerede kliniske metoder og de strukturerede redskaber kan anvendes til at styre hele processen med at vurdere og håndtere en persons risikoadfærd. Processen følger typisk bestemte trin¹⁷. De samme trin vil gøre sig gældende, når der anvendes en af de strukturerede metoder og redskaber, som er udviklet i danske boformer:

1. Indhentning af relevant information
2. Identifikation af tilstedeværende risikofaktorer, som de enkelte metoder fokuserer på
3. Identifikation af de mest relevante af de tilstedeværende risikofaktorer
4. Valg og formulering af primære risikoscenarier for fremtidig kriminalitet – i den forbindelse skal der tages stilling til spørgsmål som eksempelvis disse:
 - Hvilken type risikoadfærd kan personen tænkes at udvise – og hvorfor?
 - Hvem vil være sandsynlige ofre – og hvilken og hvor alvorlig skade kan de blive udsat for?
 - Hvor hurtigt kan risikoadfærden tænkes at opstå – er der (ad)varselssignaler, som indikerer, at risikoen stiger eller er nært forestående?
 - Hvor hyppig er denne risikoadfærd generelt set – og hvor sandsynligt er det, at netop denne person vil udøve en sådan adfærd?
 - Hvor ofte kan risikoadfærden tænkes at forekomme – og er risikoen tidsbegrænset eller permanent hos denne person?
5. Anbefaling af nødvendige strategier for håndtering af risiko – i den forbindelse skal der tages stilling til spørgsmål som eksempelvis disse:
 - Hvordan kan der bedst ske en monitorering af personens (ad)varselssignaler?
 - Hvilke hændelser eller omstændigheder bør føre til en ny vurdering af personens risikoadfærd?
 - Hvilke forebyggende indsatser kan iværksættes for at håndtere denne persons risikoadfærd – og hvilke problemområder skal eventuelt have højeste prioritet?
 - Hvilke planer for tilsyn og kontrol kan iværksættes for at håndtere denne persons risiko?
 - Hvilke restriktioner kan iværksættes i forhold til aktiviteter mv.?
 - Hvad kan der gøres for at sikre en beskyttelse af potentielle ofre?
 - Hvilke forhold kan øge eller reducere denne persons risiko for at begå kriminalitet?
 - Er der andre forhold, som bør tages i betragtning i forhold til at håndtere risikoen?
6. Formulering af endelig vurdering, hvor der skal tages stilling til spørgsmål som eksempelvis disse:
 - Hvilket niveau for forebyggelsesindsats er nødvendigt – og i hvilken grad er denne vurdering begrænset af manglende eller usikker viden?
 - Er risikoen lav, moderat eller høj med hensyn til, om fremtidig eksempelvis voldelig adfærd kan være alvorlig eller livstruende – og i hvilken grad er denne vurdering begrænset af manglende eller usikker viden og information?
 - Udgør borgerens adfærd en nært forestående risiko – og hvilke omstændigheder bør udløse en særlig revurdering?
 - Hvor ofte bør der foretages løbende revurderinger – og hvilke omstændigheder bør udløse en særlig revurdering?
 - Er der indikatorer på, at denne borger kunne skade sig selv eller begå selvmord?

17 Guy, L. S., Packer, I. R. & Warnken, W. (2012). Assessing Risk of Violence Using Structured Professional Judgement Guidelines. *Journal of Forensic Psychology Practice*, 12.

Hart, S. D. & Logan, C. (2011). Formulation of Violence Risk Using Evidence-based Assessment: The Structured Professional Judgments Approach, I: P. Sturney & M. MacMurran (eds.). *Forensic case formulation*, Chichester: Wiley-Blackwell.

Undervejs i processen – fra dataindsamlingen som led i arbejdet med risikovurderingen og frem til eksempelvis planlægningen af forebyggelsesindsatser – skal borgeren selv inddrages på forskellig vis.

Kort- eller langsigtede metoder

Strukturerede metoder og redskaber til risikovurdering kan desuden opdeles efter, hvorvidt de forholder sig til risikoen på kort eller længere sigt.

De mest kortsigtede metoder kan anvendes i forbindelse med en vurdering af risiko inden for de(t) næste døgn. Her vil der ofte være tale om, at personalet ved hver vagt kan registrere hændelser eller ændringer i personens tilstand. Viser scoren, at der er tale om en moderat eller høj risiko, kan personalet med afsæt i faglige overvejelser iværksætte indsatser for at forhindre en eskalering, i form af eksempelvis vold.

Andre mere langsigtede metoder indebærer en mere grundig indhentning og bearbejdning af forskellige oplysninger om borgeren. Dette kan, særligt i nye og komplicerede sager, gøre dem mere tidskrævende. Til gengæld kan de anvendes med et større interval, eksempelvis én gang årligt, ved særlige episoder og i forbindelse med miljøskift. Selvom disse metoder har et mere langsigtet fokus, er de også vejledende for behandling og håndtering af risiko på kort sigt.

Metoder rettet mod specifikke kriminalitetstyper

Endelig kan metoderne adskille sig fra hinanden med hensyn til, hvilke former for kriminalitet eller adfærd de er rettet imod. Der findes ikke metoder, som er tilstrækkeligt dækkende for alle typer af kriminalitet eller risikoadfærd.

Nogle metoder dækker dog relativt bredt og kan anvendes i forbindelse med vold i videre forstand, herunder eksempelvis også brandstiftelse, røveri, sædelighedskriminalitet og antisocial adfærd.

Andre metoder har derimod fokus på bestemte former for kriminalitet eller risikoadfærd. Sædelighedskriminalitet er et område, hvortil der er udviklet flere særlige metoder. Der er også udviklet nogle få metoder, som alene fokuserer på brandstiftelse, men der er foreløbigt kun få erfaringer med anvendelsen af disse.

Brug af strukturerede metoder i forhold til borgere med udviklingshæmning

De strukturerede kliniske metoder er primært udviklet til at vurdere risikoen for, at retspsykiatriske patienter og indsatte i fængselsvæsenet begår ny personfarlig eller alvorlig kriminalitet. Endnu findes således kun få metoder, der er udviklet direkte til borgere med udviklingshæmning, men flere af de metoder, som bruges til normaltbegavede kriminelle, har også vist sig at være velegnede til denne gruppe.

De tidligere omtalte strukturerede redskaber er derimod udviklet til anvendelse i sociale boformer, herunder boformer, hvor borgere med udviklingshæmning er anbragt på grund af en strafferetlig afgørelse. Disse redskaber er, som nævnt, endnu ikke undersøgt i forhold til reliabilitet og validitet, som det er tilfældet for de strukturerede kliniske metoder.

Det er altid vigtigt at undersøge, om en metode er egnet til den målgruppe, den ønskes anvendt til. Der er især grund til at være opmærksom på brug af de aktuariske metoder, hvis de ikke er udviklet specifikt til personer med udviklingshæmning. Disse metoder sammenligner den enkeltes profil med viden om en større gruppe af kriminelle, hvilket kan give et forkert billede af risikoen, hvis personens karakteristika afviger fra den større gruppe, som datasættet er baseret på¹⁸.

Forskere peger på en række forskelle mellem gruppen af normaltbegavede og de, der har udviklingshæmning, som har betydning for, hvad der kan udpeges som risikofaktorer. For eksempel har mange borgere med udviklingshæmning, der begår sædelighedskriminalitet, mere begrænset viden om og erfaring med sex. De har færre muligheder for at udtrykke sig seksuelt og ved mindre om, hvad der er tilladt og accepteret seksuel adfærd. De har sværere ved at bedømme alder hos andre, har et andet mønster i valg af ofre og begår flere forskellige former for overgreb. Adfærden kan derfor i nogle tilfælde i

18 Craig, L.A. (2010). Controversies in Assessing Risk and Deviancy in Sex Offenders with Intellectual Disabilities. *Psychology, Crime & Law*

højere grad skyldes seksuelle frustrationer og manglende impuls kontrol, end en dybereliggende afvigende seksualitet¹⁹.

Forståelse af årsagerne til den enkelte borgers adfærd har således betydning for vurderingen og håndteringen af risikoen. En grundig udredning af borgerens funktionsniveau bør altid indgå som grundlag for at foretage en risikovurdering. Selv ikke de mest grundige af metoderne kan erstatte en sådan udredning, ligesom en udredning alene heller ikke kan udgøre en risikovurdering. Men med strukturerede metoder er det muligt at samle relevant information om risikoen hos en anbragt borger, herunder hvilken adfærd der bør give anledning til bekymring, hvilken funktion denne adfærd har for vedkommende, mulige håndteringsstrategier mv.

Opsummering: Valg af konkret(e) metode(r)

Når man i en kommune, region eller boform vil beslutte sig for, hvilke strukturerede metoder til risikovurdering man eventuelt vil arbejde med, kan forskellige hensyn overvejes og afbalanceres. Det kan eksempelvis dreje sig om boformens beboersamsætning: Hvilke metoder vil være bedst egnede i forhold til de typer af risikoadfærd, som de anbragte borgere eller nogle af dem måtte udvise?

Det kan også handle om boformens muligheder for at kunne implementere nye metoder: Kan boformen således efterleve krav om - eller anbefalinger til - kompetenceudvikling, træning og supervision med henblik på at kunne integrere og bruge metoderne rigtigt som del af den daglige kriminalpræventive sociale indsats? Og hvordan er boformens organisation, kultur og modenhed mv. i forhold til at kunne bruge sådanne metoder systematisk og løbende evaluere arbejdet hermed?

De fleste boformer vil formentlig have behov for at anvende forskellige metoder. Eksempelvis både en langsigtet metode, som er nyttig til at planlægge den forebyggende indsats i et længere perspektiv,

og en kortsigtet, som har fokus på den akutte risiko. Tilsvarende kan der være behov for at kombinere eksempelvis en metode med fokus på vold i bred forstand med en metode, der er målrettet eksempelvis vurderingen og håndteringen af risikoen for sædelighedskriminalitet.

Bilag 1 i håndbogen viser et udsnit af konkrete metoder og redskaber til vurdering af risikoadfærd.

¹⁹ Ibid.

LITTERATURLISTE

I det følgende gives en oversigt over henvisninger til litteratur, lovbestemmelser og andet materiale af relevans for en kriminalpræventiv social indsats.

Synspunkter, der kommer til udtryk i artikler, rapporter, bøger m.v. er ikke nødvendigvis sammenfaldende med Socialstyrelsens.

Litteratur

- Beauchamp, T. & Childress, J. (2008). Principles of Biomedical Ethics. 6th Edition. Oxford: Oxford University Press
- Christensen, H. & Wibroe, L. (2011). VENUS – Kompetenceudvikling til forebyggelse af trusler og vold. Grøntmij | Carl Bro
- Craig, L.A. (2010). Controversies in Assessing Risk and Deviancy in Sex Offenders with Intellectual Disabilities. Psychology, Crime & Law
- Defactum (2017). Kvalitet i den kommunale indsats over for borgere med svære psykiske lidelser. Åben Dialog. Evalueringsrapport
- Guy, L. S., Packer, I. R. & Warnken, W. (2012). Assessing Risk of Violence Using Structured Professional Judgment Guidelines. Journal of Forensic Psychology Practice, 12.
- Hart, S. D. & Logan, C. (2011). Formulation of Violence Risk Using Evidence-based Assessment: The Structured Professional Judgment Approach, I: P. Sturney & M. MacMurran (eds.) Forensic case formulation, Chichester: Wiley-Blackwell.
- Hejlskov, B. (2010). Problemskabende adfærd ved udviklingsforstyrrelser eller udviklingshæmning. Dansk Psykologisk Forlag.
- Holmskov, H. & Skov, A (2012). Seksualitet på dagsordenen – en håndbog om støtte til voksne med funktionsnedsættelse. Socialstyrelsen
- Holst, S. & Lystrup, D. (2013). Brandstiftelse, Hærværk, fascination eller kommunikation. En undersøgelse af udviklingshæmmende brandstiftere. Kofoedsminde
- Høgsbro, K. m.fl. (2012). Når grænser brydes. Anvendt Kommunal Forskning
- Johansen, M. Thyness, E.M. og Holm, J. (2001). Når seksualitet tages alvorligt. Gads Forlag.
- Justitsministeriet, Lovafdelingen, Statsretskontoret (22. januar 2009). Notat om indsigt i og videregivelse af oplysninger fra mentalerklæringer, der udarbejdes i forbindelse med behandling af strafesager.
- Justitsministeriets Forskningskontor (2012). Risikofaktorer, effektevalueringer og behandlingsprincipper – en forskningsoversigt

- Keller, L. & Svith, A. (2012). Styr uden om trusler – til ansatte i døgntilbud. Branchearbejds miljøområdet Social & Sundhed
- Lavoie, J. A., Guy, L. S. & Douglas, K. S. (2009). Violence Risk Assessment: Principles and Models Bridging Prediction to Management. J. L. Ireland & P. Birch (eds.) Violence and Sexual Offenders: Assessment, treatment and management. William Publishing
- Liversage, A. (2017). Voldsforebyggelse på botilbud og forsorgshjem. VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd
- McDonnell, A. (2010). Managing Aggressive Behavior in Care Settings: Understanding and Applying Low Arousal Approaches. Chichester: John Wiley and Sons Ltd.
- Metner, L. & Storgård, P. (2012). KRAP – metoder og redskaber. Dafolo
- Metner, L. & Storgård, P. (2012). KRAP – fortællinger fra praksis. Dafolo
- Metner, L. & Storgård, P. (2008). KRAP – Kognitiv, Ressourcefokuseret og Anerkendende Pædagogik. Dafolo
- Mills, J. Kroner, D. og Morgan, R. (2011). Clinicians' Guide to Violence Risk Assessment. New York: The Guilford Press.
- Møller, B., Bækgaard Brasch, B. & Pedersen, K. (2013). Risikovurdering – et bidrag til voldsforebyggelse. Vold som udtryksform ved Socialt Udviklingscenter SUS.
- Overgaard, K. & Stamer Ørsted, A. (2016): Vold på botilbud og forsorgshjem- Tværgående analyse af 10 cases om voldsepisoder. Defactum.
- Pedersen, L. & Bengtson, S. (2012). Risiko for vold. Psykolog Nyt, 16.
- Pedersen, L. (2009). Assessment of Violence Risk in Mentally Disordered Offenders – a Structured Professional Judgment Approach in Mentally Disordered Offenders. Københavns Universitet.
- Pedersen, K. & Møller, B. (2015). Risikovurdering – en introduktion (2015). Socialt Udviklingscenter SUS
- Ringø, P., Breumlund, A. & Bruun Hansen, I. (2013). Domsanbragte udviklingshæmmede. Hvorfra – hvorhen 1 og 2, Aalborg Universitetsforlag
- Rømer, M. (2016). Dømt til socialpædagogik. Et studie af dilemmaer i den socialpædagogiske indsats på et botilbud for domfældte voksne med udviklingshæmning. Ph.d. Afhandling. Aalborg universitet
- Rømer, M. (2015). Domfældte voksne med udviklingshæmning. Den socialpædagogiske indsats på et botilbud. Aalborg universitetsforlag
- Socialstyrelsen (2019): Regler om brug af magt over for voksne med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne. Til fagpersoner.
- Socialstyrelsen (2019): Regler om brug af magt over for voksne med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne. Til borgere og pårørende.
- Socialstyrelsen (2019): Regler om brug af magt over for voksne med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne. Til myndighedspersoner.
- Social- og Integrationsministeriet m.fl. (2018). Voksenudredningsmetoden. Metodehåndbog. Håndbogen kan downloades på socialstyrelsen.dk.
- Socialstyrelsen (2017). Guide til udarbejdelse af lokaleretningslinjer for magtanvendelse – i forhold til voksne med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne.

- Socialstyrelsen (2017). Nationale retningslinjer for forebyggelse af voldsomme episoder på botilbud samt på boformer for hjemløse
- Socialstyrelsen (2017). LA2 - Metodemanual til forebyggelse af vold og fremme af trivsel på botilbud guider fagprofessionelle og borgere til, hvordan de samarbejder om at forebygge vold og fremme trivsel på botilbud.
- Socialstyrelsen (2017). Vidensportalen på det sociale område: Recovery
- Socialstyrelsen (2017). Vidensdokument - Åben Dialog
- Socialstyrelsen (2016): Mestringskema i kombination med BVC. Øget fokus på tryghed og trivsel
- The Australian Psychological Society (2011). Evidence-based Guidelines to Reduce the Need for Restrictive Practices in the Disability Sector. Melbourne
- Thybo, P. (2013). Neuropædagogik. Hjerne, liv og læring. Hans Reitzels Forlag
- Uhrskov, T. & Naver, K. (2017). LA 2 – Et Low Arousal inspireret redskab til forebyggelse, håndtering og læring af kritiske episoder. Socialstyrelsen.
- Bekendtgørelse nr. 191 af 28/02/2018 om sundhedsloven.
- Bekendtgørelse nr. 200 af 25/03/2004 om udgangstilladelse m.v. til personer, der er anbragt i hospital eller institution i henhold til strafferetlig afgørelse eller i medfør af farlighedsdekret. Med senere ændringer til forskriften i bekendtgørelse nr. 1184 af 06/12/2012.
- Bekendtgørelse nr. 293 af 27/03/2017 om ret til sygehusbehandling m.v.
- Bekendtgørelse nr. 433 af 22/04/2014 af forvaltningsloven.
- Bekendtgørelse nr. 947 af 24/09/2009 om bistandsværger.
- Bekendtgørelse nr. 977 af 09/08/2017 om straffeloven.
- Bekendtgørelse nr. 1017 af 19/08/2017 om finansiering af visse ydelser og tilbud efter lov om social service samt betaling for unges ophold i Kriminalforsorgens institutioner.
- Bekendtgørelse nr. 1491 af 13/12/2017 af lov om fuldbyrdelse af straf m.v.
- Bekendtgørelse nr. 1101 af 22/09/2017 af lov om rettens pleje.
- BEK nr. 1239 af 22/11/2019 om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for voksne samt om særlige sikkerhedsforanstaltninger for voksne og modtagepligt i boformer efter lov om social service.
- Rigsadvokatmeddelelsen Psykisk afvigende kriminelle (2013)
- LOV nr. 498 af 01/05/2019 om ændring af lov om social service, lov om almene boliger m.v., lov om leje af almene boliger og forskellige andre love

Lov nr. 655 af 08/06/2017 om anvendelse af tvang ved somatisk behandling af varigt inhabile

Lov nr. 1396 af 21/12/2005 om retspsykiatrisk behandling

Lov nr. 495 af 21/05/2013 om ændring af lov om social service og lov om retssikkerhed og administration på det sociale område.

Lov nr. 429 af 31/05/2000 om behandling af personoplysninger.

Vejledning om servicelovens formål og generelle bestemmelser i loven (Vejledning nr. 1 til serviceloven) Børne- og Socialministeriets vejledning nr. 9347 af 28/3/2017.

Vejledning om botilbud m.v. til voksne (Botilbudsvejledning). Børne- og Socialministeriets vejledning nr. 10172 af 15/12/2019.

Vejledning om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for voksne, herunder pædagogiske principper. Social - og Indenrigsministeriets vejledning nr. 10148 af 14/12/2019

Vejledning til ledere og medarbejdere på tilbud for domfældte med udviklingshæmning om en midlertidig ordning for tilbagekaldelse af udgangstilladelser.

Bilag 1

Oversigt over eksempler på metoder og redskaber til risikovurderinger

Oversigten indeholder metoder og redskaber, der er udviklet i Danmark, samt internationale aktuariske og strukturerede kliniske metoder.

Metoder og redskaber til risikovurdering udviklet i Danmark

De redskaber og metoder, der præsenteres her, kan anvendes i forhold til borgere med udviklingshæmning.

Trafiklys

Redskabet benævnes også som grøn-, gul- og rød-metoden eller Blinklyset. Det er en enkelt metode, som består af et eller flere skemaer, der beskriver borgerens adfærd i grøn zone (komfortzone), gul zone (problemadfærd) og rød zone (konfliktzone med truende eller voldsom adfærd).

Redskabet kan bruges til en generel beskrivelse af borgerens adfærd. Skemaet kan desuden beskrive borgerens adfærd på en række områder, for eksempel: fysisk, motorik og psykisk adfærd (sindsstemning, humør), sociale relationer, aktiviteter, ydre påvirkninger (fysiske rammer, lyde, lys).

Skemaet beskriver personalets handlemuligheder og er ofte en del af borgerens individuelle handleplan.

Litteratur

Risikovurdering – et bidrag til voldsforebyggelse (2013). Bjarne Møller, Birgitte Bækgaard Brasch og Karen Pedersen, Vold som udtryksform ved Socialt Udviklingscenter SUS

https://voldsomudtryksform.dk/wp-content/uploads/risikovurdering_et-bidrag.pdf

Mestringsskema

Mestringsskemaet er en struktureret metode til vurdering af risiko for vold og voldsom adfærd. Mestringsskemaet har fokus på borgerens mestring, hvilket har vist sig at have en voldsforebyggende effekt. Skemaet udfyldes så vidt muligt altid i et samarbejde mellem borgeren og medarbejderne. Således kombineres den generaliserede og faglige opfattelse af borgerens adfærd med borgerens subjektive oplevelse af egen mestring. Skemaet bidrager på denne måde til, at der sker ny læring hos både borgerne og medarbejderne.

Med Mestringsskemaet kortlægges borgerens adfærd og handlestrategier ved henholdsvis høj og lav mestring. Formålet er at lave fælles aftaler om handlestrategier i vanskelige og/eller kritiske situationer. Mestringsskemaet anvendes desuden til løbende vurdering af risiko for vold, overgreb og selvskade.

Der sker løbende og systematisk en vurdering og eventuel justering af borgerens Mestringsskema, afhængig af ændringer i borgerens situation og habitustilstand. Vurdering foretages ligeledes i et samarbejde mellem borger og medarbejdere.

Mestringskemaet blev oprindeligt udviklet på den socialpsykiatriske boform Skovvænget i løbet af 1990'erne. I 2012 blev metoden evalueret og vurderet til at være et godt fagligt redskab til forebyggelse af vold og trusler og udvikling af borgerens mestring. Der er udarbejdet en rapport om evaluering af mestringskemaet.

Socialstyrelsen afprøver Mestringskemaet i kombination med Bruset Violence Checklist (BVC) i en periode fra 2015-2018.

Mestringskemaet i en ny og mere omfattende version og i kombination med BVC på socialpsykiatriske boformer og boformer for borgere med udviklingshæmning, herunder et botilbud for borgere, der er anbragt på grund af en strafferetlig afgørelse. Mestringskemaet i kombination med BVC afprøves ligeledes på forsorgshjem.

Litteratur

Mestringskema - Et redskab der giver øget mestring for brugerne, og som forebygger arbejdsskader (2014). Region Nordjylland og JYFE

http://www.rn.dk/~media/Rn_dk/Specialsektoren/Udviklingsprojekter/RapportomprojektMestringskema.ashx

Risikovurdering – et bidrag til voldsforebyggelse (2013). Bjarne Møller, Birgitte Bækgaard Brasch og Karen Pedersen, Vold som udtryksform ved Socialt Udviklingscenter SUS

https://voldsomudtryksform.dk/wp-content/uploads/risikovurdering_et-bidrag.pdf

Projekt Styrket indsats til forebyggelse af vold på botilbud og forsorgshjem

<https://socialstyrelsen.dk/projekter-og-initiativer/handicap/styrket-indsats-til-forebyggelse-af-vold-pa-botilbud/styrket-indsats-til-forebyggelse-af-vold-pa-botilbud>

Tryghedsplaner og forebyggelsesplaner

Både tryghedsplaner og forebyggelsesplaner tager udgangspunkt i borgerens historie, mestring og selvindsigt. Planerne udarbejdes i et samarbejde mellem borger og medarbejder. Formålet er at skabe tryghed for både borgere og medarbejdere. Bag dette ligger et fokus på empowerment og recovery – at borgeren har et (med)ansvar for eget liv. Samtidig med at planerne skaber tryghed for begge parter, bruges de til risikovurdering, som så vidt muligt altid sker i en dialog med borgeren. Borgere og medarbejdere har en fælles interesse i at samarbejde om svære situationer.

Planerne indeholder typisk følgende spørgsmål:

1. Har borgeren inden for det seneste år været udadreagerende i sin adfærd?
2. Hvordan reagerede borgeren, og hvor hyppigt er det sket?
3. Hvad kan 'trigge', at borgeren reagerer voldsomt?
4. Hvordan håndterer borgeren sådanne situationer?
5. Hvordan ønsker borgeren, at personalet skal gribe ind i sådanne situationer?
6. Hvordan kan medarbejderne forebygge, at det sker?

Litteratur

Risikovurdering – et bidrag til voldsforebyggelse (2013). Bjarne Møller, Birgitte Bækgaard Brasch og Karen Pedersen, Vold som udtryksform ved Socialt Udviklingscenter SUS

https://voldsomudtryksform.dk/wp-content/uploads/risikovurdering_et-bidrag.pdf

Aktuariske og strukturerede kliniske metoder

Historical – Clinical – Risk Management-20 (HCR-20)

Metode

HCR-20 er en struktureret klinisk metode, der guider bedømmeren til at identificere en række risikofaktorer, foretage en samlet risikovurdering og udarbejde en handleplan med henblik på at håndtere og forebygge risikoen for fremtidig voldsadfærd.

HCR-20 består af 20 risikofaktorer; faktorer som identificerer både historiske, aktuelle og fremtidige problemområder.

Bedømmeren vurderer tilstedeværelse og aktuel relevans af hver risikofaktor (og andre relevante faktorer). På baggrund af denne systematiske gennemgang forsøger bedømmeren at forstå, hvilken type af vold som voldpersonen er i risiko for at begå, mod hvilke personer, af hvilke årsager og under hvilke omstændigheder. Denne viden integreres i en endelig risikovurdering, og der udarbejdes (om nødvendigt) en handleplan for at håndtere og forebygge fremtidig voldsadfærd. For at sikre en optimal indsats er det nødvendigt at foretage løbende revurderinger. Metoden er anvendelig i både et langsigtet og kortsigtet perspektiv. Den kan således anvendes i forhold til udarbejdelse af langsigtede handleplaner, men også til arbejdet med at forstå og håndtere risiko over dage, uger og måneder.

Formål

HCR-20 har til formål at strukturere og guide arbejdet med at forstå og håndtere en persons risiko for at udøve voldsadfærd.

Strukturen bidrager til:

1. indsamling og gennemgang af relevant information
2. selve beslutningsprocessen vedrørende risiko for voldelig adfærd

3. håndteringen af risiko og planlægning af indsatser, der kan reducere risikoen.

Anvendelsesområdet er vold i bred forstand, herunder også brandstiftelse, sædelighedskriminalitet og røveri. Til vurdering af risiko for sædelighedskriminalitet anbefales dog at anvende redskaber specifikt udviklet til dette formål.

Målgruppe

HCR-20 er målrettet voksne (mænd og kvinder), som er i risiko for at udøve voldsadfærd. Man behøver ikke at være dømt for kriminalitet, for at HCR-20 kan anvendes.

Metoden anvendes i eller uden for institution(er), herunder psykiatri, retspsykiatri, kriminalforsorg og lignende. Metoden er fundet velegnet til brug blandt borgere med udviklingshæmning.

Implementering

Oplæring i anvendelsen af HCR-20 estimeres at vare to-fire dage. En optimal oplæring inkluderer både oplæring i metoden og i arbejdet med risikoscenarier, planlægning af indsats og afrapportering.

At anvende HCR-20 kræver faglige kompetencer og viden. Brugere skal blandt andet have følgende kvalifikationer:

1. viden om vold (herunder den videnskabelige litteratur om årsager til og håndtering af vold)
2. ekspertise/erfaring med at foretage individuelle vurderinger
3. ekspertise/erfaring med diagnosticering af psykiske lidelser (brugere, som ikke har de påkrævede kvalifikationer til at foretage psykiatriske diagnostiske vurderinger, kan anvende HCR-20 med henvisning til tidligere stillede diagnoser eller i samråd med eller under supervision af kvalificerede klinikere).

Tidsforbruget i forbindelse med HCR-20 varierer. I rutineprægede sager kan det dreje sig om et par timer, mens det i nye og komplicerede sager kan vare

længere, da indsamling af dokumentation, i form af interviews, journaler og tidligere vurderinger, kan være tidskrævende. Det samme kan gælde i forhold til udarbejdelsen af den første håndterings- og hand-
leplan.

Yderligere information

Metoden er udviklet som den første strukturerede kliniske risikovurdering. Version 1 blev publiceret i 1995, version 2 i 1997 og version 3 i 2013. HCR-20 er oversat til 20 sprog og er videnskabeligt afprøvet i 35 lande. Det er aktuelt den bedst afprøvede og hyppigst anvendte metode til at vurdere og håndtere voldsrisiko.

Metoden er velafprøvet til anvendelse blandt borgere med udviklingshæmning. HCR-20 er videnskabeligt afprøvet og anvendes aktuelt i flere regi i Danmark. Fortløbende afprøves metoden på retspsykiatriske patienter (herunder version 3) af forskere fra Psykiatrisk Forskningsenhed & Afdeling for Retspsykiatri (Region Sjælland) og forskere på Afdeling for Retspsykiatri, Aarhus Universitetshospital (Region Midtjylland).

Sprog

Metoden er oversat til dansk i 2005 (version 2), og en dansk oversættelse af version 3 er undervejs.

Manual/materiale

Douglas, K.S., Hart, S.D., Webster, C.D., & Belfrage, H. (2013). HCR-20V3: Assessing Risk of Violence – User Guide. Burnaby, Canada: Mental Health, Law, and Policy Institute, Simon Fraser University.

Webster, C.D., Douglas, K.S., Eaves, D., & Hart, S.D. (1997). HCR-20: Assessing the Risk for Violence (Version 2). Vancouver, British Columbia, Canada: Mental Health, Law, and Policy Institute, Simon Fraser University.

Pedersen, L. & Hougaard, H. (2005). HCR-20 – Vurdering af voldsrisiko (efter den canadiske originalversion: HCR-20 Assessing Risk for Violence. Version 2). Retspsykiatrisk Afdeling, Sct. Hans Hospital, Dan-

mark. Pedersen L. & Bengtson, S. HCR-20V3 (dansk oversættelse er under udarbejdelse).

Litteratur

Douglas, K.S., Blanchard, A., Guy, L.S., Reeves, K., & Weir, J. (2002–2013). HCR-20 Violence Risk Assessment Scheme: Overview and annotated bibliography. HCR-20 Violence Risk Assessment White Paper Series, #1. Burnaby, Canada: Mental Health, Law, and Policy Institute, Simon Fraser University.

Gray, N., Fitzgerald, S., Taylor, J., MacCulloch, M. & Snowden, R. (2007). Predicting future reconviction in offenders with intellectual disabilities: The predictive efficacy of VRAG, PCL-SV, and the HCR-20. *Psychol Assess*, 19(4), 474–479.

Pedersen, L. (2009). Assessment of Violence Risk in Mentally Disordered Offenders – A Structured Professional Judgment Approach in Danish Forensic Psychiatry. Ph.d.-afhandling, Institut for Psykologi, Københavns Universitet.

Pedersen, L., Rasmussen, K., & Elsass, P. (2010). Risk Assessment: The Value of Structured Professional Judgments. *International Journal of Forensic Mental Health*, 9(2), 74–81.

Verbrugge, H., Goodman-Delahunty, J. & Frize, M. (2011). Risk Assessment in Intellectually Disabled Offenders: Validation of the Suggested ID Supplement to the HCR-20. *International Journal of Forensic Mental Health*, 10(2), 83–91. www.hcr-20.com

BRØSET VIOLENCE CHECKLIST (BVC)

Metode

BVC er en klinisk struktureret metode. Den fokuserer på her- og nu-situationen og er beregnet til en kort-sigtet (24 timer) vurdering af risiko.

BVC består af seks risikofaktorer, som vurderes tre gange dagligt:

1. forvirring
2. irritabilitet

3. støjende adfærd
4. verbale trusler
5. fysiske trusler
6. angreb på ting og angreb på personer.

Hver risikofaktor vurderes på en 2-punktsskala i forhold til, om adfærden er til stede, det vil sige forstærket ud over personens normaladfærd. 0 angiver, at adfærden ikke er til stede, mens 1 angiver, at adfærden er til stede. Den samlede vurdering er således minimum 0 og maksimalt 6. Viser den samlede score en moderat risiko (1-2), kan personalet sætte ind med forebyggende tiltag. Viser scoren derimod en høj risiko (3-6), bør der udarbejdes en plan for at undgå eventuelle episoder med vold eller anden risikoadfærd.

Formål

BVC har til formål at identificere risiko for nærtforestående voldsadfærd. Metoden bidrager med en struktur til at forebygge voldelig og aggressiv adfærd inden for det kommende døgn.

Målgruppe

BVC er udviklet til brug på psykiatriske afdelinger, men vurderes også at være egnet til brug hos borgere med udviklingshæmning.

Implementering

Oplæring i anvendelsen af BVC estimeres at være minimal. Før anvendelsen er det dog vigtigt at være formelt introduceret til metoden. Der er udarbejdet online introduktionsmateriale (se nedenstående link).

Tidsforbruget i forbindelse med BVC er cirka 5 minutter.

Yderligere information

BVC anvendes på flere boformer i Danmark, blandt andet på Kofoedsminde (Region Sjælland) og Snåstrup Vestergård (Aarhus Kommune). BVC anvendes ligeledes i psykiatrisk regi i Danmark.

Der arbejdes på en validering af BVC på henholdsvis Psykiatrisk Center Sct. Hans (Region Hovedstaden) Afdeling for Retspsykiatri, Aarhus Universitetshospi-

tal (Region Midtjylland) og Psykiatrisk Forskningsenhed & Afdeling for Retspsykiatri (Region Sjælland).

Sprog

Metoden er oversat til dansk i 2005.

Manual/materiale

Woods, P. & Almvik, R. (2002). The Brøset Violence Checklist (BVC). *Acta Psychiatrica Scandinavia*, 106 (Suppl. 412), 103-105.

Software til elektronisk registrering af BVC: www.igcn.nl. Samme software kan blandt andet også anvendes til registrering af aggressive episoder (SOAS-R) og rømninger.

Litteratur

Abderhalden, C., Needham, I., Dassen, T., Halfens, R., Haug, H., & Fischer, J.E. (2008). Structured Risk Assessment and Violence in Acute Psychiatric Wards: Randomized Controlled trial, *The British Journal of Psychiatry*, 193, 44-50.

Almvik, R. (2008). Assessing the Risk of Violence: Development and Validation of the Brøset Violence Checklist, *Norwegian University of Science and Technology, Trondheim*.

Almvik, R., Woods, P. (2002). The Brøset violence checklist (BVC). *Acta Psychiatrica Scandinavia*, 106, 103-105.

Almvik, R., Woods, P. & Rasmussen, K. (2000). The Brøset violence Checklist: Sensivity, Specifity and Interrater Reliability. *Journal of interpersonal Violence*, 15, 1284-1296.

Introduktionsvideo: http://sifer.no/hva_skjer/detalj/e-laering-bvc-e-learning-bvc

Sexual Violence Risk 20 (SVR-20)

Metode

SVR-20 er en struktureret klinisk metode, der guider bedømmeren til at identificere en række risikofaktorer, foretage en samlet vurdering og udarbejde en

handleplan med henblik på at minimere risikoen for fremtidig sædelighedskriminalitet.

SVR-20 består af 20 risikofaktorer inden for områderne: psykosocial tilpasning, tidligere sædelighedskriminalitet og fremtidsplaner.

Bedømmeren vurderer tilstedeværelse og nylige ændringer (aktuel relevans) af hver risikofaktor (og andre relevante faktorer). På baggrund af denne systematiske gennemgang forsøger bedømmeren at forstå, hvilken slags sædelighedskriminalitet personen er i risiko for at begå, mod hvilke personer, af hvilke årsager og under hvilke omstændigheder. Denne viden integreres i en endelig risikovurdering, og der udarbejdes (om nødvendigt) en handleplan for at håndtere og forebygge fremtidig sædelighedskriminalitet. For at sikre en optimal indsats er det nødvendigt at foretage løbende revurderinger.

Metoden er anvendelig i et langsigtet og kortsigtet perspektiv. Den kan således anvendes i forhold til udarbejdelse af langsigtede handleplaner, men også til arbejdet med at forstå og håndtere risiko over dage, uger og måneder.

Formål

SVR-20 har til formål at strukturere og guide arbejdet med at forstå og håndtere en persons risiko for at udøve sædelighedskriminalitet.

Strukturen bidrager til:

1. indsamlingen og gennemgang af relevant information,
2. selve beslutningsprocessen vedrørende risiko for sædelighedskriminalitet samt
3. håndteringen af risiko og planlægning af indsatser, der kan reducere risikoen.

Anvendelsesområdet er sædelighedskriminalitet.

Målgruppe

SVR-20 er målrettet voksne (mænd), som har en kendt eller formodet historie med sædelighedskriminalitet.

Metoden kan anvendes i eller uden for institutioner, herunder psykiatri, retspsykiatri, kriminalforsorg og lignende.

Metodens status i forhold til anvendelse blandt borgere med udviklingshæmning er ikke endeligt afklaret. Metoden beskrives af eksperter på området og i forskningslitteraturen som egnet til anvendelse hos borgere med udviklingshæmning. Der mangler dog endnu en endelig validering til målgruppen.

Implementering

Oplæring i anvendelsen af SVR-20 estimeres at vare to-fire dage. En optimal oplæring inkluderer både oplæring i metoden og i arbejdet med risikoscenarier, planlægning af indsats og afrapportering.

Bruger kvalifikationerne omfatter viden om sædelighedskriminalitet og ekspertise/erfaring med at foretage individuelle vurderinger. Da nogle risikofaktorer relaterer sig til psykiske lidelser, kan det være nødvendigt at samarbejde med fagpersoner, der er kvalificeret til at foretage diagnostiske vurderinger (klinikere).

Tidsforbruget i forbindelse med SVR-20 varierer. I rutineprægede sager kan det dreje sig om et par timer, mens det i nye og komplicerede sager kan være længere, da blandt andet indsamling af dokumentation i form af interviews, journaler og tidligere vurderinger kan være tidskrævende. Det samme kan gælde i forhold til udarbejdelsen af den første håndterings- og handleplan.

Yderligere information

Forskere på Afdeling for Retspsykiatri (Region Midtjylland) og Sexologisk Klinik, Rigshospitalet (Region Hovedstaden) samarbejder i øjeblikket om at validere SVR-20 i forhold til en gruppe af danskere, der har begået sædelighedskriminalitet.

Sprog

Metoden er ikke oversat til dansk. Metoden er oversat til norsk i 2004.

Manual/materiale

Boer, D., S. Hart, P. Kropp, and C. Webster (1997). *Manual for the Sexual Violence Risk-20*. Burnaby, British Columbia, Canada: The British Columbia Institute Against Family Violence, co-published with the Mental Health, Law, and Policy Institute at Simon Fraser University.

Nøttestad, J.A. & Goksøyr, P.K. (2004). SVR-20 Vurdering av risiko for seksuell vold. (efter den canadiske originalversion: *Manual for the Sexual Violence Risk - 20*). St. Olavs Hospital, Regional Sikkerhetsavdeling of kompetansesenter Brøset. Norge.

Litteratur

Blacker, J., Beech, A.R., Wilcox, D.T. & Boer, D.P. (2011). The assessment of dynamic risk and recidivism in a sample of special needs sexual offenders. *Psychology, Crime & Law*, 17(1), 75-92.

Craig, L.A. (2010). Controversies in assessing risk and deviancy in sex offenders with intellectual disabilities. *Psychology, Crime & Law*, 16(1-2), 75-101.

Hart, S.D. & Boer, D.P. (2009). Structured Professional Judgment Guidelines for Sexual Violence Risk Assessment: The Sexual Violence Risk-20 (SVR-20) and Risk for Sexual Violence Protocol (RSVP). I R.K. Otto & K.S. Douglas (Eds.), *Handbook of Violence Risk Assessment*. Oxford: Routledge.

Øverland, S. & Revis, E. (2009). Bruk av SVR-20 for vurdering av risiko for ny vold hos mennesker med psykisk utviklingshemming. *Tilpasninger, råd og betraktninger*. Sentral Fagenhets skriftserie 09/02.

The Risk For Sexual Violence Protocol (RSVP)

Metode

RSVP er en struktureret klinisk metode, der guider bedømmeren til at identificere forskellige risikofaktorer, foretage en samlet vurdering og udarbejde en handleplan med henblik på at håndtere og forebygge risikoen for fremtidig sædelighedskriminalitet.

RSVP består af 22 risikofaktorer inden for områderne: sædelighedskriminalitet, psykologisk tilpasning, psykiske lidelser, social tilpasning og håndtering.

Bedømmeren vurderer tilstedeværelse og aktuel og fremtidig relevans af hver risikofaktor (og andre relevante faktorer). På baggrund af denne systematiske gennemgang forsøger bedømmeren at forstå, hvilken slags sædelighedskriminalitet personen er i risiko for at begå, mod hvilke personer, af hvilke årsager og under hvilke omstændigheder. Denne viden integreres i en endelig risikovurdering, og der udarbejdes (om nødvendigt) en handleplan for at håndtere og forebygge fremtidig sædeligheds-kriminalitet. For at sikre en optimal indsats er det nødvendigt at foretage løbende revurderinger.

Metoden er anvendelig i et langsigtet og kortsigtet perspektiv. Den kan således anvendes i forhold til udarbejdelse af langsigtede handleplaner, men også til arbejdet med at forstå og håndtere risiko over dage, uger og måneder.

Formål

RSVP har til formål at strukturere og guide arbejdet med at forstå og håndtere en persons risiko for at begå sædelighedskriminalitet.

Strukturen bidrager til:

1. indsamling og gennemgang af relevant information
2. selve beslutningsprocessen vedrørende risiko for sædelighedskriminalitet
3. håndteringen af risiko og planlægning af indsatser, der kan reducere risikoen.

Anvendelsesområdet er sædelighedskriminalitet.

Målgruppe

RSVP er målrettet voksne (mænd), som har en kendt eller formodet historie med sædelighedskriminalitet.

Metodens status, i forhold til anvendelse blandt borgere med udviklingshæmning, er ikke endeligt afklaret. Metoden beskrives af eksperter på området og

i forskningslitteraturen som egnet til anvendelse hos borgere med udviklingshæmning. Der mangler dog endnu en endelig validering til målgruppen.

Implementering

Oplæring i anvendelsen af RSVP estimeres at vare to-fire dage. En optimal oplæring inkluderer både oplæring i metoden og i arbejdet med risikoscenarier, planlægning af indsats og afrapportering.

At kunne bruge RSVP kræver faglige kompetencer og viden. Brugere skal have følgende kvalifikationer:

1. viden om sædelighedskriminalitet (herunder den videnskabelige litteratur om årsager og håndtering af sædelighedskriminalitet)
2. ekspertise/erfaring med at foretage individuelle vurderinger
3. ekspertise/erfaringer med diagnosticering af psykiske lidelser (brugere, som ikke har de påkrævede kvalifikationer til at foretage psykiatriske diagnostiske vurderinger, kan anvende RSVP med henvisning til tidligere stillede diagnoser eller i samråd med eller under supervision af kvalificerede klinikere).

Tidsforbruget i forbindelse med RSVP varierer. I rutineprægede sager kan det dreje sig om et par timer, mens det i nye og komplicerede sager kan tage længere tid, da blandt andet indsamling af dokumentation i form af interviews, journaler og tidligere vurderinger kan være tidskrævende. Det samme kan gælde i forhold til udarbejdelsen af den første håndterings- og handleplan.

Yderligere information

RSVP anvendes aktuelt på flere af de behandlingssteder, som behandler sædelighedskriminelle, der indgår i behandlingsordningen i Danmark.

Forskere på Afdeling for Retspsykiatri (Region Midtjylland) og Psykiatrisk Forskningsenhed & Afdeling for Retspsykiatri (Region Sjælland) samarbejder i øjeblikket om at validere RSVP på danske forhold.

Sprog

Dansk oversættelse under udarbejdelse.

Manual/materiale

Hart, S.D., Kropp, P.R., & Laws, D.R. (2003). The Risk for Sexual Violence Protocol (RSVP): Structured Professional Guidelines for Assessing Risk of Sexual Violence. Burnaby, BC: The Mental Health, Law and Policy Institute, Simon Fraser University.

Bengtson, S., Pedersen, L., og Pedersen, L.B. RSVP (dansk oversættelse) (under udarbejdelse).

Litteratur

Blacker, J., Beech, A.R., Wilcox, D.T., & Boer, D.P. (2011). The assessment of dynamic risk and recidivism in a sample of special needs sexual offenders. *Psychology, Crime & Law*, 17(1), 75-92.

Craig, L.A. (2010). Controversies in assessing risk and deviancy in sex offenders with intellectual disabilities. *Psychology, Crime & Law*, 16(1-2), 75-101.

Hart, S.D. & Boer, D.P. (2009). Structured Professional Judgment Guidelines for Sexual Violence Risk Assessment: The Sexual Violence Risk-20 (SVR-20) and Risk for Sexual Violence Protocol (RSVP). I R.K. Otto & K.S. Douglas (Eds.), *Handbook of Violence Risk Assessment*. Oxford: Routledge.

Short Term Assessment of Risk and Treatability (START)

Metode

START er en struktureret klinisk metode til dynamisk vurdering af risici og behandlingsegnethed. Risikoområder indbefatter: vold, selvskaade, selvmord, rømning, misbrug, selvforsømmelse, viktimering (offergørelse) samt individspecifikke risikoområder.

START består af 20 dynamiske emner. Hvert emne scores på to trepunktsskalaer. Én for sårbarheder og én for styrker. Disse skalaer er uafhængige af hinanden. På baggrund af scoringerne identificeres personens særlige styrker (nøgleområder) og særlige sårbarheder (kritiske områder). Herefter foretager

bedømmeren en risikovurdering i forhold til hvert af risikoområderne, og der udarbejdes en detaljeret plan for risikohåndteringen.

Metoden er anvendelig til vurderinger, der er målrettet den nærmeste fremtid (uger til måneder). Metoden kræver revurdering mindst hver 3. måned.

START skal suppleres med en omhyggelig vurdering af historiske faktorer (HCR-20).

Formål

START har til formål at strukturere og guide arbejdet med at forstå og håndtere risikoadfærd inden for en række områder.

Målgruppe

START er målrettet voksne med psykiske lidelser.

Metoden anvendes i eller uden for institution(er), herunder psykiatri, retspsykiatri, kriminalforsorg og lignende. I Norge anvendes START til borgere med udviklingshæmning. I Danmark anvendes metoden endnu udelukkende til retspsykiatriske patienter.

Implementering

Oplæring i anvendelsen af START estimeres at vare to-fire dage. En optimal oplæring inkluderer både oplæring i metoden og i arbejdet med risikoscenarier, planlægning af indsats og afrapportering.

START er udviklet med henblik på tværfagligt brug. Tidsforbruget i forbindelse med START varierer. I rutineprægede sager kan det dreje sig om ½-2 timer, mens det i nye og komplicerede sager kan vare længere, da indsamling af dokumentation i form af interviews, journaler og tidligere vurderinger kan være tidskrævende. Det samme kan gælde i forhold til udarbejdelsen af den første håndterings- og handlingsplan.

Yderligere information

Den første START-manual blev publiceret i 2004 og den anden i 2009. Der er endvidere publiceret en kortere udgave af version 2. START er videnskabeligt afprøvet i blandt andet Canada og Norge. Metoden

er ved at blive valideret og implementeret i forhold til borgere med udviklingshæmning på Kompetansesenteret for sikkerheds-, fængsel- og retspsykiatri for Helse Midt og Helse Nord i Norge.

Afdeling for Retspsykiatri, Aarhus Universitetshospital (Region Midtjylland) og Rets-psykiatrisk Afdeling, Psykiatrisk Center Sct. Hans (Region Hovedstaden) undersøger aktuelt metodens anvendelighed i dansk sammenhæng på retspsykiatriske patienter.

Sprog

Manualens Appendix D (forkortet guide) er oversat til dansk i 2011. Dansk oversættelse af den fulde manual er under udarbejdelse.

Manual/materiale

Webster, C.D., Martin, M. L., Brink, J., Nicholls, T.L., & Desmarais, S. (2009). Manual for the Short-Term Assessment of Risk and Treatability (START) (Version 1.1). Port Coquitlam, BC: Forensic Psychiatric Services Commission and St. Joseph's Healthcare.

Hecksher, D., Bengtson, S., & Ahonen, E. START (dansk oversættelse) (under udarbejdelse).

Litteratur

Doyle, M. & Logan, C. (2012). Operationalizing the Assessment and Management of Violence Risk in the Short Term. *Behavioral Sciences & the Law*, 30, 406-419.

Kroppan, K., Nasset, M.B., Nonstad, K., Pedersen, T.W., Almvik, R., & Palmstierna, T. (2011). Implementation of the Short Term Assessment of Risk and Treatability (START) in a Forensic High Secure Unit. *International Journal of Forensic Mental Health*, 10(1), 7-12.

Nicholls, T.L., Petersen, K.L., Brink, J., & Webster, C. (2011). A Clinical and Risk Profile of Forensic Psychiatric Patients: Treatment Team STARTs in a Canadian Service. *International Journal of Forensic Mental Health*, 10, 187-199.

http://www.bcmhas.ca/Research/Research_START.htm

STATIC-99

Metode

STATIC-99 er en aktuarisk vurderingsmetode til at vurdere risiko for fremtidige seksuelle overgreb baseret på statiske (uforanderlige) faktorer.

STATIC-99 består af 10 faktorer, som tildeles scorer, jf. manualen.

Formål

STATIC-99 har til formål at estimere risikoen for, at en person på ny begår sædelighedskriminalitet.

Målgruppe

STATIC-99 er udviklet til voksne mænd, der er blevet sigtet eller dømt for mindst ét seksuelt overgreb imod et barn eller en ikke-samtykkende voksen person. Målgruppen inkluderer også borgere med udviklingshæmning.

Implementering

Oplæring i anvendelsen af STATIC-99 estimeres til cirka en dag. Oplæringen skal varetages af en person, som er godkendt (af forfatterne) til at forestå oplæring.

Bruger kvalifikationerne omfatter viden om sædelighedskriminalitet og ekspertise/erfaring med at foretage individuelle vurderinger samt erfaring med brug af aktuariske redskaber.

Tidsforbruget i forbindelse med at udfylde STATIC-99 varierer. I rutineprægede sager kan det dreje sig om 1-2 timer, mens det i nye og komplicerede sager kan være længere, da indsamling af dokumentation i form af interviews, journaler og tidligere vurderinger kan være tidskrævende.

Yderligere information

STATIC-99 er videnskabeligt afprøvet i Danmark og anvendes aktuelt på flere af de behandlingssteder,

som behandler sædelighedskriminelle, der indgår i behandlingsordningen i Danmark.

Sprog

STATIC-99 skemaet er oversat til dansk.

Manual/materiale

Harris, A., Phenix, A., Hanson, R.K., & Thornton, D. (2003). STATIC-99 - Coding Rules Revised - 2003. http://static99.org/pdfdocs/static-99-coding-rules_e.pdf

Litteratur

Bengtson, S (2008). Kriminelt recidiv blandt mentalundersøgte sædelighedskriminelle. Forekomst og prædiktion. Aarhus Universitet, ph.d.-afhandling.

Helmus, L., Thornton, D., Hanson, R., & Babchishin, K. (2012). Improving the predictive accuracy of Static-99 and Static-2002 with older sex offenders: Revised age weights. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 24(1), 64-101.

Van den Berg, J., & De Vogel, V. (2011). Risk Assessment with Intellectual Disabled Forensic Psychiatric Patients: how useful are risk assessment instruments? *Tijdschr Psychiatr*, 53(2), 83-93.

Static 99 Clearing House <http://static99.org/>

Assessment of Risk Manageability for Intellectually Disabled Individuals Who Offend – Sexually (ARMIDILO-S)

Metode

ARMIDILO-S er en struktureret klinisk metode, som fokuserer på håndtering af risiko for sædelighedskriminalitet. Metoden skal anvendes i sammenhæng med en vurderingsmetode, der baserer sig på statiske risikofaktorer (for eksempel Static-99).

ARMIDILO-S består af 27 dynamiske (akutte og stabile) faktorer (risiko og beskyttende) inden for områderne: individ og omgivelser.

Bedømmeren vurderer alle faktorer på en 3-punkts-skala i forhold til, hvorvidt de er til stede eller ej. Dernæst bedømmes deres aktuelle relevans, og til slut integreres de i en opsummeret vurdering af den faktiske risiko.

En risikovurdering ved hjælp af ARMIDILO-S bør foretages årligt for at kunne følge ændringer i risikoprofilen og afgøre behovet for justeringer i risikohåndteringen. De akutte elementer i metoden kan anvendes hyppigere som led i en løbende monitorering.

Formål

ARMIDILO-S har til formål at identificere og håndtere risiko for sædelighedskriminalitet hos borgere med udviklingshæmning.

Målgruppe

ARMIDILO-S er målrettet voksne (mænd), som har udviklingshæmning, eller som befinder sig i den nederste del af normalområdet (IQ mellem 70 og 80), og som har begået sædelighedskriminalitet.

Implementering

Oplæring i anvendelsen af ARMIDILO-S bør inkludere gennemgang af følgende:

1. relevant litteratur
2. faktorer, vurderingsprocedure og caseeksempler
3. fortolkning og opsummering af resultater i en håndteringsplan
4. før anvendelse bør der foretages mindst fem vurderinger under supervision.

Bedømmeren bør have kvalifikationer, der omfatter viden om sædelighedskriminalitet og ekspertise/erfaring med at foretage individuelle vurderinger. Bedømmeren skal yderligere være kvalificeret til at anvende en vurderingsmetode som for eksempel STATIC-99.

Anvendelse af ARMIDILO-S er ikke begrænset til bestemte faggrupper.

Yderligere information

Metoden er ved at blive valideret og implementeret i forhold til borgere med udviklingshæmning på Kompetansesenteret for sikkerheds-, fængsel- og rettspsykiatri for Helse Midt og Helse Nord i Norge.

Sprog

Metoden er ikke oversat til dansk. Metoden er oversat til norsk i 2013.

Manual/materiale

Boer, D.P., Haaven, J.L., Lambrick, F., Lindsay, W.R., McVilly, K.R., Sakdalan, J., & Frize, M. (2012). ARMI-DILO-S Manual. (Web Version 1.0).

<http://www.armidilo.net/files/Intro-Manual-Web-Version-1-2012.PDF>

Litteratur

Boer, D.P., Tough, S., & Haaven, J. (2004). Assessment of risk manageability of intellectually disabled sex offenders. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 17, 275-283.

Armidilo - the Assessment of Risk and manageability of Individuals with Developmental and Intellectual Limitations who Offend <http://www.armidilo.net/>

Staff Observation Aggression Scale-Revised (SOAS-R)

Metode

SOAS-R er en metode til at registrere observeret aggression (defineret som: enhver form for verbal, nonverbal eller fysisk adfærd, som var truende, eller fysisk adfærd, som resulterede i faktisk skade).

SOAS-R udfyldes af personale, som har været vidne til aggressiv adfærd hos en patient/klient. SOAS-R er en episoderegistrering og skal udfyldes umiddelbart efter hver aggressiv hændelse.

Registreringen foretages i et afkrydsningsskema med fem temaer:

1. provokation
2. midler brugt af patienten/klienten
3. mål for aggression
4. konsekvenser for offer
5. tiltag til at stoppe aggression.

Formål

SOAS-R er ikke en metode til risikovurdering, men er et redskab til registrering af observeret aggression.

Målgruppe

SOAS-R er udviklet til indlagte psykiatriske patienter, men er også egnet til anvendelse hos borgere med udviklingshæmning.

Implementering

Oplæring i anvendelsen af SOAS-R estimeres at være minimal. Før anvendelsen er det dog vigtigt at være formelt introduceret til metoden.

Tidsforbruget i forbindelse med SOAS-R er fem minutter.

Software til elektronisk registrering af SOAS-R: (www.igcn.nl). Samme software som til BVC.

Yderligere information

SOAS-R anvendes på Kofoedsminde (Region Sjælland) og flere steder i psykiatrisk regi, blandt andet på Psykiatrisk Center Sct. Hans (Region Hovedstaden), Psykiatrien Region Sjælland, og Afdeling for Retspsykiatri, Aarhus Universitetshospital (Region Midtjylland).

Sprog

Metoden er oversat til dansk.

Manual/materiale

Nijman, H.L.I., Muris, P., Merckelbach, H.L.G.J., Palmstierna, T., Wistedt, B., Vos, A.M., van Rixtel, A., & Allertz, W. (1999). The Staff Observation Aggression Scale-revised (SOAS-R). *Aggressive Behavior*, 25, 197-209.

Pedersen, L. (2005). SOAS-R - Registrering af observeret aggression (oversat efter Nijman, H.L.I., Muris, P., Merckelbach, H.L.G.J., Palmstierna, T., Wistedt, B., Vos, A.M., van Rixtel, A., & Allertz, W. (1999). The Staff Observation Aggression Scale - Revised (SOAS-R)).

Litteratur

Nijman, H.L.I., Muris, P., Merckelbach, H.L.G.J., Palmstierna, T., Wistedt, B., Vos, A.M., van Rixtel, A., & Allertz, W. (1999). The Staff Observation Aggression Scale-revised (SOAS-R). *Aggressive Behavior*, 25, 197-209.

Palmstierna, T. og Wisted, B. (1987). Staff Observation Aggression Scale, SOAS, *Acta Psychiatrica Scandinavia*, 76, 657-663.

Tenneij, N.H., Didden, R., Stolker J.J., & Koot, H.M. (2009). Markers for Aggression in Inpatient Treatment Facilities for Adults with Mild Borderline Intellectual Disability. *Research in Developmental Disabilities*, 30, 1248-1257.

Rapid Risk Assessment for Sexual Offense Recidivism (RRASOR)

RRASOR er en aktuarisk metode baseret på statiske risikofaktorer. Metoden kan anvendes blandt mænd, der tidligere er dømt for mindst et seksuelt overgreb. Den vurderes også egnet til anvendelse hos borgere med udviklingshæmning.

Metoden inddrager fire faktorer:

1. tidligere domme for sædelighedskriminalitet
2. relation til offeret/ofre
3. offerets/ofres køn
4. alder på tidspunktet for vurderingen. Risikoen bedømmes på en skala fra 0-5.

Litteratur

Hanson, R.K. (1997). The Development of a Brief Actuarial Risk Scale for Sexual Offence Recidivism. (User Report No. 1997-04). Ottawa: Department of the Solicitor General of Canada.

<http://www.publicsafety.gc.ca/res/cor/rep/2011-02-aipraso-eng.aspx>

Functional Assessment of Fire-Setting (FAFS) og Fire Interest Rating Scale (FIRS)

FAFS og FIRS er udviklet i Storbritannien til anvendelse hos brandstiftere med udviklingshæmning. Begge metoder bruges til at undersøge motiver for brandstiftelse, baseret på brandstifterens tanker og følelser før og efter hændelsen. Metoderne er fortsat under afprøvning.

Litteratur

Taylor, J.L., Thorne, I., Robertson, A., & Avery, G. (2002). Evaluation of a Group Intervention for Convicted Arsonist with Mild and Borderline Intellectual Disabilities. *Criminal Behavior and Mental Health*, 12, 282-293.

Publikationen er udgivet af:

Socialstyrelsen
Edisonsvej 1
5000 Odense C
Tlf: 72 42 37 00
E-mail: info@socialstyrelsen.dk
www.socialstyrelsen.dk

Udgivet juni 2018
3. udgave, udgivet juni 2021

Layout: 4PLUS4

Download eller se publikationen på www.socialstyrelsen.dk.
Der kan frit citeres fra publikationen med angivelse af kilde.

Elektronisk udgave: ISBN 978-87-93944-67-1

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen
Edisonsvej 1
5000 Odense C
Tlf.: 72 42 37 00

www.socialstyrelsen.dk

Juni 2021